

# МАТЕРІАЛИ

VII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВОЇ

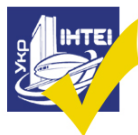
# КОНФЕРЕНЦІЇ

21 ЛЮТОГО 2025 РІК • М. ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ, УКРАЇНА

РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ НАУКИ:  
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ  
ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

ISBN 978-617-8440-53-4

DOI 10.62732/liga-ukr-21.02.2025



# МАТЕРІАЛИ КОНФЕРЕНЦІЇ

VII ВСЕУКРАЇНСЬКА СТУДЕНТСЬКА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ



РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ НАУКИ:  
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ  
ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

 **21 ЛЮТОГО 2025 РІК**  
 **м. ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ, УКРАЇНА**

**УДК 082:001**

**Р 64**

Голова оргкомітету: Коренюк І.О.

Верстка: Білоус Т.В.

Дизайн: Бондаренко І.В.

**Рекомендовано до видання Вченою Радою Інституту науково-технічної інтеграції та співпраці. Протокол № 7 від 20.02.2025 року.**



*Конференцію зареєстровано Державною науковою установою «УкрІНТЕІ» в базі даних науково-технічних заходів України та інформаційному бюлетені «План проведення наукових, науково-технічних заходів в Україні» (Посвідчення № 64 від 06.01.2025).*

*Матеріали конференції знаходяться у відкритому доступі на умовах ліцензії CC BY-SA 4.0 International.*

**Розвиток сучасної науки: актуальні питання теорії та практики:** матеріали VII Всеукраїнської студентської наукової конференції, м. Хмельницький, 21 лютого, 2025 рік / ГО «Молодіжна наукова ліга». — Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2025. — 158 с.

ISBN 978-617-8440-53-4

DOI 10.62732/liga-ukr-21.02.2025

Викладено матеріали учасників VII Всеукраїнської мультидисциплінарної студентської наукової конференції «Розвиток сучасної науки: актуальні питання теорії та практики», яка відбулася 21 лютого 2025 року у місті Хмельницький, Україна.

**УДК 082:001**

© Колектив учасників конференції, 2025

© ГО «Молодіжна наукова ліга», 2025

© ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2025

**ISBN 978-617-8440-53-4**

## ЗМІСТ

### СЕКЦІЯ 1.

#### ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

ANAKLIA DEEP SEA PORT - A FACTOR SUPPORTING GEORGIA'S ECONOMIC DEVELOPMENT

**Nia Tsiklauri** ..... 9

THE NEW SILK ROAD AND GEORGIA'S PERSPECTIVES: ECONOMIC AND BUSINESS ASPECT

**Lika Murmanidze** ..... 12

ВПЛИВ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ НА РЕКЛАМНІ СТРАТЕГІЇ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

**Чорна К.І., Мельник О.М.** ..... 15

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ЯК КОНКУРЕНТНА ПЕРЕВАГА СУЧАСНИХ ГОТЕЛІВ

**Бутчак С.Р.** ..... 18

ТЕХНОЛОГІЇ «ХОЛОДНОГО ЛАНЦЮГА» У РОЗДРІБНІЙ ТОРГІВЛІ: ОБЛАДНАННЯ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЯКОСТІ ПРОДУКТІВ

**Руденко Д.Ю.** ..... 20

### СЕКЦІЯ 2.

#### МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ: АДАПТАЦІЯ ДО КРИЗОВИХ УМОВ

**Бірюк М.П.** ..... 23

КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ БІЗНЕС-МОДЕЛІ PATAGONIA ЯК ПРИКЛАД СТІЙКОГО БІЗНЕСУ

**Ісакова К.Ю.** ..... 26

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ НА ІННОВАЦІЙНО ОРІЄНТОВАНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ ВІЙНИ

**Зось-Кіор І.М., Полтавець К.О., Крикунов О.О.** ..... 29

### СЕКЦІЯ 3.

#### ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

HUMAN TRAFFICKING: ECHOES OF MODERN UKRAINE

**Horobets V.** ..... 32

ЗМІНИ В ТРУДОВОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ Сацук А.С. ....	34
ЗНАЧЕННЯ БІЗНЕСУ В ЖИТТІ ЛЮДИНИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ Попова Є.О. ....	37
ПОНЯТТЯ ПРАВА ДОБРОСУСІДСТВА ТА ЙОГО ЗМІСТ Шиловська Г.І. ....	39
ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ОБОВ'ЯЗКІВ БАТЬКІВ ЩОДО ВИХОВАННЯ ДИТИНИ Шиловська Г.І. ....	42
РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА В РЕГУЛЮВАННІ ПРАВОВИХ ВІДНОСИН СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ Бабич Я.В. ....	44
 <b>СЕКЦІЯ 4.</b> <b>ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ</b>	
ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ГРУПОВОЇ СТРУКТУРИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ЩО ПРОХОДЯТЬ СЛУЖБУ ЗА МОБІЛІЗАЦІЄЮ, ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ БЗВП Шашкевич А.В. ....	45
 <b>СЕКЦІЯ 5.</b> <b>БІОЛОГІЯ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ</b>	
BIOTECHNOLOGY OF LIVESTOCK WASTE DISPOSAL WITH BIOGAS PRODUCTION Omelian Ya.S., Misnyi T.V., Rashchupkina U.R. ....	47
 <b>СЕКЦІЯ 6.</b> <b>ХАРЧОВЕ ВИРОБНИЦТВО ТА ТЕХНОЛОГІЇ</b>	
ТЕХНОЛОГІЯ «SOUS VIDE» - КУЛІНАРНА РЕВОЛЮЦІЯ НАШОГО ЧАСУ Копоть Н.В. ....	50
 <b>СЕКЦІЯ 7.</b> <b>ЕНЕРГЕТИКА ТА ЕНЕРГЕТИЧНЕ МАШИНОБУДУВАННЯ</b>	
РОЛЬ ТА МІСЦЕ ПРИСТРОЇВ ЗАХИСТУ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИЧНОГО ОБЛАДНАННЯ ВІД ПЕРЕНАПРУГИ Запорощенко Н.Г. ....	53

## **СЕКЦІЯ 8. КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ**

ПРИНЦИПИ ОБ'ЄКТНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПРОГРАМУВАННЯ

**Корінь В.Е.** ..... 56

## **СЕКЦІЯ 9. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ**

АВТОМАТИЗАЦІЯ РОБОЧИХ ПРОЦЕСІВ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ

**Слободян В.Р.** ..... 59

АНАЛІЗ АРХІТЕКТУР CNN ТА INSERTIONV3 ДЛЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ЗОБРАЖЕНЬ

**Бочарова А.О.** ..... 61

ЗАСТОСУВАННЯ ЗГОРТКОВИХ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ У МЕДИЦИНІ

**Скріпка В.О.** ..... 65

## **СЕКЦІЯ 10. ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ**

НАУКОВИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ У ФІЗИЦІ: ВІД СПОСТЕРЕЖЕНЬ ДО ВИСОКИХ  
ТЕХНОЛОГІЙ

**Літинський М.А.** ..... 69

## **СЕКЦІЯ 11. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА**

ВНЕСОК ВИДАТНИХ ОПЕРНИХ СПІВАКІВ У РОЗВИТОК ОПЕРНОГО  
МИСТЕЦТВА ХХ СТОЛІТТЯ

**Зінченко М.В.** ..... 72

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ  
ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

**Крайник Д.-М.** ..... 75

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ НАД ЗБАГАЧЕННЯМ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ УЧНІВ  
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

**Іванюк С.В.** ..... 79

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДІВ ФОРМУВАННЯ РЕФЛЕКСИВНО-  
ПРОГНОСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З ГЕОГРАФІЇ В  
УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

**Руденко А.В.** ..... 81

РОЛЬ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ПРОЄКТІВ У ФОРМУВАННІ НАВЧАЛЬНОЇ АВТОНОМІЇ У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ	
<b>Рубашкін В.</b> .....	<b>83</b>
СУТНІСТЬ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ У НАВЧАННІ ЧИТАННЮ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ	
<b>Кандибальська А.А.</b> .....	<b>86</b>
УРБАНІСТИЧНІ МЕДІАТЕКСТИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ УМІНЬ ЧИТАТИ З РОЗУМІННЯМ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	
<b>Федорчук В.</b> .....	<b>88</b>
 <b>СЕКЦІЯ 12.</b> <b>ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ</b>	
АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ТВОРЧОСТІ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ	
<b>Старшиніна С.Г.</b> .....	<b>90</b>
ВПЛИВ АДАПТАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ НА ЕМОЦІЙНУ СФЕРУ ЗДОБУВАЧІВ- ПЕРШОКУРСНИКІВ	
<b>Чубко О.С.</b> .....	<b>92</b>
ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ	
<b>Скрипник В.П.</b> .....	<b>94</b>
ДО ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ СТРАХІВ ОСОБИСТОСТІ	
<b>Коц Н.І.</b> .....	<b>96</b>
МЕНТАЛЬНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ПРАЦІВНИКІВ: АКТУАЛЬНІСТЬ ІНТЕГРАЦІЇ HEALTH-SERVISІВ В ОРГАНІЗАЦІЮ	
<b>Балягузов Ю.Ю.</b> .....	<b>98</b>
ОБРАЗИ БАТЬКІВ ЯК ФАКТОР ДЕТЕРМІНАЦІЇ РОЗВИТКУ ПОДРУЖНИХ ВІДНОСИН	
<b>Бабаханова-Яскевич О.В.</b> .....	<b>100</b>
ПСИХОЛОГІЧНА КОРЕКЦІЯ СТРАХІВ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ МЕТОДОМ КАЗКОТЕРАПІЇ	
<b>Мельник Т.Г.</b> .....	<b>103</b>
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕЖИВАННЯ ВТРАТИ У ЖІНОК	
<b>Бодильова М.В.</b> .....	<b>105</b>
РОЗВИТОК МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ТА ФОРМУВАННЯ САМОСВІДОМОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ	
<b>Гончарова М.О., Слабко Н.М.</b> .....	<b>107</b>
ТЕОРЕТИЧНІ ПОГЛЯДИ НА ЯВИЩЕ САМОСТАВЛЕННЯ У САМОТНИХ ЛЮДЕЙ	
<b>Рибак Н.Л.</b> .....	<b>112</b>

УЗАЛЕЖНЕНА ВІД АЛКОГОЛЮ ПОВЕДІНКА: ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД Романюк О.М. ....	115
--	-----

### **СЕКЦІЯ 13. МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я**

CLOSTRIDIUM DIFFICILE: ФАКТОРИ РИЗИКУ ПСЕВДОМЕМБРАНОЗНОГО КОЛІТУ Рева К.О. ....	118
--	-----

АНАЛІЗ СТАНУ АДАПТАЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ОРГАНІЗМУ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ПРОЛОНГОВАНОГО ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ Шатохіна В.І. ....	120
--	-----

МЕТОДИ ХІРУРГІЧНОГО ЛІКУВАННЯ ПУПКОВОЇ ГРИЖІ У ДІТЕЙ З ОГЛЯДАМИ КЛІНІЧНИХ КЕЙСІВ Гасанова Нармін Бакір кизи .....	122
--	-----

МОЛЕКУЛЯРНО-ГЕНЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МЕТАПНЕВМОВІРУСУ ТА ЇХ РОЛЬ У ПАТОГЕНЕЗІ ЗАХВОРЮВАННЯ Велигоря Т.О., Овдюн А.С. ....	124
---	-----

ПЕРЕДУМОВИ ДО ФОРМУВАННЯ ГНІЙНО-ЗАПАЛЬНИХ УРАЖЕНЬ ШКІРИ ТА М'ЯКИХ ТКАНИН У ПАЦІЄНТІВ З СУПУТНИМ ЦУКРОВИМ ДІАБЕТОМ Стовпюк Р.Л. ....	127
--	-----

ПРОБЛЕМА ПОШИРЕННЯ ВІРУСНИХ ГЕПАТИТІВ В І С ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ ТА МЕТОДИ БОРОТЬБИ З НИМИ Бирка Є.О., Соловей А.Ф. ....	130
---	-----

ПСИХОСОМАТИКА ПСОРИАЗУ Чернявська М.В. ....	133
--	-----

РАЦІОНАЛЬНЕ СПОЖИВАННЯ ВІТАМІНУ D: АНАЛІЗ ХАРЧОВИХ ЗВИЧОК Мосійчук М.В. ....	135
---	-----

СИСТЕМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТА СТРУКТУРУВАННЯ ДАНИХ ЩОДО КЛІНІЧНИХ ПРОЯВІВ ІНФЕКЦІЙНОГО ЕНДОКАРДИТУ Кочугура Д.В. ....	138
--	-----

СТУДЕНТСЬКИЙ ПРЕДМЕТНИЙ ГУРТОК ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ МЕДИКІВ Гронь К.В. ....	141
--	-----

### **СЕКЦІЯ 14. ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ**

ПАНИ БЛЯВСЬКІ НА ІНШІ ЛИЦАРІ ЗОЛОТОЇ ОСТРОГІ Берестович З.П. ....	144
--	-----

## **СЕКЦІЯ 15. КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО**

РОЗТАШУВАННЯ МІКРОФОНІВ ДЛЯ ЗАПИСУ ІНСТРУМЕНТІВ З ВЕЛИКИМ  
ДИНАМІЧНИМ ДІАПАЗОНОМ  
**Куц О.В.** .....148

СЕМІОТИКА ТА ЕСТЕТИКА СИМВОЛІВ У КОЛЯДКАХ ТА ЩЕДРІВКАХ  
УКРАЇНЦІВ  
**Спариняк А.О.** .....150

СУЧАСНІ СПОСОБИ ЗАПИСУ ТА ОБРОБКИ РИТМ-СЕКЦІЙ  
**Дупік А.А.** .....152

## **СЕКЦІЯ 16. ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЛОГІЯ**

ТУРИЗМ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕТОД ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ ГРОМАД У  
ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД (НА ПРИКЛАДІ ВИШГОРОДСЬКОЇ ГРОМАДИ)  
**Чадронцева О.О.** .....155

## СЕКЦІЯ 1.

# ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

**Nia Tsiklauri**, a first-year student in the Bachelor's Programme of Public Administration  
*Gori State University, Gori, Georgia*

**Scientific supervisor: Giuli Giguashvili**, doctor of Economics, Professor  
*Gori State University, Gori, Georgia*

## ANAKLIA DEEP SEA PORT - A FACTOR SUPPORTING GEORGIA'S ECONOMIC DEVELOPMENT

Anaklia Deep Sea Port is one of Georgia's most ambitious infrastructure projects, the goal of which is to transform the country into the main logistics and trade center of the South Caucasus. This project is crucial for Georgia's economic development, as it strengthens the country's positions on key international trade routes, especially the Middle Corridor, which connects Europe and Asia. With the potential to handle large container ships and facilitate increased trade, the port will increase investments, create jobs, and strengthen Georgia's integration into the global economy. [1]

Today, Georgia, due to its historical and geopolitical location, once again has an effective chance to actively engage in the modern global economic space, to participate in today's relationships, scales, and various potential opportunities, while maintaining the maximum preservation of national identity and self-establishment. By doing so, first, even if slightly, it will contribute to regulating the complex processes of global economic relations, and second, it will achieve economic progress and a significant improvement in the population's standard of living. All this will be achieved through the extensive development of Georgia's transport network, one of the main components of which is maritime transport and, in particular, the arrangement and development of seaports.

**Project - Anaklia Deep Sea Port.** In May 2024, the government of Georgia selected a Chinese-Singaporean consortium as the private partner for Anaklia Deep Sea Port project, led by China Communications Construction Company (CCCC). This decision emphasizes China's growing involvement in the South Caucasus. In August of the same year, the Belgian company Jan De Nul signed an agreement for the construction of the port's marine infrastructure, which includes seabed deepening and the installation of protective structures (breakwaters). In September 2024, geological studies began, while the detailed design process is still ongoing.[2]

At the beginning of 2025, in Copenhagen, Denmark, hydrodynamic testing was conducted to evaluate and refine the port's infrastructure. Advanced 3D virtual simulations are underway to optimize the breakwater designs and ensure their long-term operational sustainability. [3] Kazakhstan Railways (KTZ) is considering the possibility of opening a terminal at Anaklia Port, which will strengthen its role in the Middle Corridor and increase cargo flows along this route. [4]

The operation of the port is expected to begin in 2029, with an initial capacity of 600,000 containers per year, with future expansion plans.

The construction and operation of the port in Georgia will create thousands of direct and indirect jobs. New employment opportunities will arise in various sectors, including port logistics, construction, transportation, warehousing, and tourism. This will contribute to reducing unemployment and improving the living standards of local communities.

Currently, Georgia relies on the ports of Poti and Batumi, which have limitations in handling large ships. Anaklia Port, with a depth of 16 meters, will accommodate Panamax and Post-Panamax ships, which can transport larger cargo. This will reduce transportation costs and make Georgia's logistics sector more competitive compared to neighboring countries such as Turkey and Azerbaijan.

The development of Anaklia will lead to infrastructure improvements, including new roads and railway connections. These upgrades will facilitate faster and more efficient cargo movement, benefiting businesses and industries dependent on imports and exports.

**The Role of Anaklia Port in Tourism.** Cruise tourism is one of the most important and fastest-growing economic sectors in the world. For Georgia, its role is also critical, as it is currently actively developing and has the potential to make an even greater contribution to increasing the country's revenues, employment, and investments. Georgia has real opportunities to successfully integrate into the global cruise tourism industry and maximize its benefits.

For our country, tourism, specifically cruise tourism, is a priority. There are significant challenges, and Georgia must work on new markets to reach that crucial point which will showcase the uniqueness of our country. One of the most essential foundations for this is precisely the Anaklia Deep Sea Port, which, due to its uniqueness, will bring the country great success and lead us to a new stage of development.

The capabilities of Anaklia Port are unprecedented, as it allows the reception and servicing of the largest ships, which the existing ports in our country cannot handle. Georgia's tourism strategy is directly linked to this goal.

**Anaklia Port and Georgia's Tourism Strategy 2025.** One of the key directions of "Georgia's Tourism Strategy 2025" is the development of Black Sea cruise tourism. The Anaklia Deep Sea Port, which will accommodate large ships, presents a unique opportunity for Georgia's integration into international cruise routes. This will help attract more international tourists, particularly from Europe and Asia.

The development plans outlined in "Georgia's Tourism Strategy 2025" include:

- Increasing revenue from tourism from the current \$1.9 billion to \$6.6 billion.
- Raising tourism's direct contribution to GDP to 7.9% and increasing the average spending per visitor from \$328 to \$600.
- Increasing the number of people employed in tourism by approximately 90%, from 158,515 to 301,284.
- Extending the average length of visits from 5 days to 7 days.
- Increasing foreign direct investment in the tourism sector by 63%, from \$723 million to \$1.178 billion.
- Doubling the number of visitors from high-spending markets in Western Europe, Asia, and North America. [5]

Although Anaklia Port is primarily an economic and logistics project, it directly impacts Georgia's tourism development. By promoting cruise tourism, improving infrastructure, and stimulating the regional economy, it plays a significant role in achieving the goals of "Georgia's Tourism Strategy 2025." One of the most significant economic benefits of the

Anaklia Port is its potential to create long-term economic stability. The port is not only part of Georgia's current economic transformation but also establishes an economic platform that can continue to support the country for many years.

**Conclusion.** The construction of the port will not only be a step forward in the development of Georgia's infrastructural capabilities, but will also contribute to the diversification of economic activity and create a platform for creating positive changes. It is as a result of the construction of the Anaklia Deep Sea Port that it will be possible to receive large-sized ships. This will lead to: revitalization of many sectors of the economy, creation of new jobs and adequate infrastructure, creation of a stable and powerful additional source of replenishment of the country's budget, improvement of roads and restoration of railway transport, development of tourism. The Anaklia Deep Sea Port presents an important perspective for the development and economic progress of Georgia. The Deep-Sea Port is an unprecedented port both in our country and at the international level, with its volume, which fully meets the criteria of international ports and allows it to receive many types of both cruise and other types of ships.

### References:

1. Margalitadze I., Gegeshidze E. (2016). Concepts of Transport Policy and Maritime Affairs. URL: <https://publishhouse.gtu.ge/ge/post/171>
2. Pastucha T., Wojtasiewicz W. (2024). Georgia's Anaklia Deep Sea Port Project May Open New Routes, but at What Cost? <https://pism.pl/publications/georgias-anaklia-deep-sea-port-project-may-open-new-routes-but-at-what-cost>
3. Georgia's Anaklia deep sea port project advances with hydrodynamic testing in Copenhagen - Ministry of Economy. URL: <https://agenda.ge/en/news/2025/42649#gsc.tab=0>
4. Kazakh Railways considering a terminal in Georgia's future port of Anaklia. URL: <https://www.railfreight.com/beltandroad/2025/02/12/kazakh-railways-considering-a-terminal-in-georgias-future-port-of-anaklia>
5. Georgia's Tourism Strategy 2025. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.economy.ge/uploads/ecopolitic/turizmi-/sakartvelos%20turizmis%20strategia%202025.pdf>

**Lika Murmanidze**, a first-year student in the bachelor's programme of public administration

*Gori State University, Gori, Georgia*

**Scientific supervisor: Giuli Giguashvili**, doctor of Economics, Professor

*Gori State University, Gori, Georgia*

## **THE NEW SILK ROAD AND GEORGIA'S PERSPECTIVES: ECONOMIC AND BUSINESS ASPECT**

The New Silk Road, officially known as the Belt and Road Initiative (BRI), is a comprehensive global infrastructure and economic project launched by China in 2013. This initiative aims to enhance trade and investment connectivity across Asia, Europe, and Africa by developing transportation corridors, logistics hubs, and free trade agreements. Georgia's strategic location at the crossroads of Europe and Asia positions it as a pivotal player in this modern revival of the ancient Silk Road. As an emerging transit hub, Georgia has the potential to benefit significantly from the BRI, particularly in the fields of logistics, trade and foreign investment. However, alongside economic opportunities, challenges such as geopolitical risks, infrastructure limitations, and regional competition must also be considered. This article examines the economic and business implications of the New Silk Road for Georgia, highlighting potential benefits, challenges, and future prospects.

The BRI is one of the most ambitious economic projects of the 21st century, involving over 140 countries and aiming to strengthen trade networks through investments in infrastructure, energy, and digital connectivity [1]. The initiative comprises two main components: the Silk Road Economic Belt, focusing on land-based routes, and the 21st Century Maritime Silk Road, emphasizing maritime trade.

For Georgia, the BRI presents significant economic opportunities. The country is situated along the Trans-Caspian International Transport Route (TITR), connecting China to Europe via Central Asia and the South Caucasus [2]. This corridor is expected to increase trade flows through Georgia, enhancing its role as a vital transit hub. The BRI also fosters economic integration by attracting foreign direct investment (FDI) and strengthening regional cooperation.

Georgia's geographical location makes it an essential participant in the BRI. The country serves as a bridge between Europe and Asia, offering a shorter and more efficient transit route for goods traveling between these regions [2]. Several infrastructure projects have been developed or planned to bolster Georgia's role in the New Silk Road:

- **Anaklia Deep-Sea Port:** This project aims to enhance Georgia's maritime capacity and attract large-scale cargo shipments [3].

- **Poti and Batumi Ports:** These Black Sea ports are crucial for trade and logistics, connecting the South Caucasus with global markets [4].

- **Baku-Tbilisi-Kars (BTK) Railway:** This railway strengthens connectivity between the Caspian region and Europe, bypassing Russia and increasing Georgia's transit significance.

- **East-West Highway Expansion:** Road infrastructure improvements contribute to faster and more efficient cargo transportation through Georgia.

These projects aim to position Georgia as a key transit hub, increasing revenue from logistics and trade while improving the country's infrastructure.

The New Silk Road creates multiple business opportunities for Georgia, particularly in logistics, trade, and foreign investments.

➤ **Foreign Direct Investment (FDI):** China has become one of the key investors in Georgia, financing infrastructure projects, industrial zones, and energy sectors [1]. The Free Trade Agreement (FTA) between Georgia and China, signed in 2017, facilitates duty-free access for Georgian goods to the Chinese market, boosting exports of wine, agricultural products, and mineral water.

➤ **Trade Relations:** By 2023, China had become Georgia's fourth-largest trading partner, with bilateral trade reaching \$1.64 billion [3]. This growth reflects a significant increase from \$597.5 million in 2013, indicating a strengthening economic relationship between the two countries.

➤ **Logistics and Transport Sector:** The growing trade volume between China and Europe increases demand for efficient logistics services [4]. Georgian companies can benefit from new business models, such as warehousing, freight forwarding, and customs brokerage.

➤ **Tourism and Cultural Exchange:** The New Silk Road also promotes cultural and business interactions, leading to an increase in Chinese tourists visiting Georgia.

➤ **Technology and Innovation:** Georgia can attract investments in digital infrastructure, fintech, and smart logistics solutions, positioning itself as a modern trade facilitator.

Despite the significant benefits, Georgia faces several challenges in fully realizing the potential of the New Silk Road:

1. **Geopolitical Risks:** The South Caucasus region is politically sensitive, with ongoing tensions between neighboring countries. Political instability could disrupt trade routes and deter foreign investors.

2. **Competition from Regional Players:** Countries like Turkey, Azerbaijan, and Kazakhstan are also positioning themselves as key transit hubs, increasing competition for investment and trade routes.

3. **Infrastructure Limitations:** While major projects are underway, further investment is needed to modernize Georgia's transport and energy infrastructure to meet international standards.

4. **Debt and financial sustainability:** large-scale infrastructure projects require substantial funding, often leading to reliance on foreign loans and investments, which could create long-term economic risks

5. **Technology, Digital Infrastructure, and Smart Logistics.** As part of its long-term economic strategy, Georgia is investing in smart logistics and digital infrastructure to make the country a more attractive hub for international trade.

Key initiatives include:

- **Digital Customs and E-Governance:** The introduction of digital customs clearance systems has streamlined the import/export process, reducing bureaucratic delays and increasing efficiency.

- **Fintech and Digital Trade Platforms:** Georgia is developing e-commerce platforms to facilitate cross-border trade with China and Europe, allowing small and medium-sized enterprises (SMEs) to access global markets more easily.

- **Blockchain in Trade and Logistics:** Some Georgian companies have started using blockchain technology to enhance supply chain transparency and security, which could give the country a competitive advantage in the logistics sector.

To overcome these challenges, Georgia needs a strategic approach that includes diversifying economic partnerships, strengthening diplomatic relations, and improving /domestic infrastructure.

**Conclusion.** The New Road represents a historic opportunity for Georgian to enhance its role as a strategic transit hub and stimulate economic growth. By leveraging its geographical location, developing infrastructure, and attracting foreign investments, Georgia can integrate more effectively into global trade networks

However, to maximize these benefits, the country must carefully navigate geopolitical complexities, enhance transport and logistic capacity, and implement sustainable economic policies. A well-planned approach will ensure that Georgia remains a vital link in the modern Silk Road, securing long-term economic and business advantages in an increasingly interconnected world.

### References:

1. World Bank (2024). Belt and Road Initiative Overview. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/topic/beltandroadinitiative>
2. Asian Development Bank (2023). Trans-Caspian Trade and Economic Corridors. Retrieved from <https://www.adb.org/>
3. Voice of America (VOA) (2024). Georgia's Growing Ties with China.
4. Georgian Ministry of Economy (2024). Georgia's Strategic Position in the New Silk Road.

**Чорна Катерина Ігорівна**, здобувач вищої освіти факультету географії, туризму та історії

*Криворізький державний педагогічний університет, Україна*

**Мельник Олег Миколайович**, здобувач вищої освіти факультету підготовки спеціалістів тилового забезпечення

*Військова академія м. Одеса, Україна*

**Науковий керівник: Замкова Ірина Володимирівна**, доктор екон. наук, професор, професор кафедри продовольчого та речового забезпечення

*Військова академія м. Одеса, Україна*

## **ВПЛИВ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ НА РЕКЛАМНІ СТРАТЕГІЇ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ**

Кризові ситуації є невід’ємною частиною бізнес-середовища, впливаючи на економічну стабільність, споживчий попит і конкуренцію. Вони можуть мати економічний (фінансові кризи, інфляція), політичний (санкції, законодавчі зміни), соціальний (пандемії, демографічні зміни), природний (стихійні лиха, екологічні катастрофи) або військовий (збройні конфлікти, терористичні загрози) характер. Для страхових компаній кризи особливо значущі, оскільки вони працюють із ризиками та невизначеністю. У такі періоди попит на страхові послуги може як зростати (щоб мінімізувати ризики), так і спадати (через фінансові труднощі споживачів).

Рекламні стратегії страхових компаній змінюються під впливом криз: адаптуються меседжі, маркетингові кампанії та підходи до просування [1]. Кризи не лише коригують рівень попиту, а й трансформують сам ринок – з’являються нові страхові продукти та змінюється ставлення клієнтів до страхування. Компанії, що швидко адаптуються, мають більше шансів не лише вистояти, а й зміцнити позиції, завоювавши довіру споживачів.

Будь-яка криза викликає значну нестабільність у фінансових ринках, що призводить до зниження економічної активності, коливань валютних курсів, змін у рівні зайнятості населення та падіння купівельної спроможності. У таких умовах споживачі змушені переглядати свої фінансові пріоритети, обираючи більш необхідні витрати та відмовляючись від другорядних. Це створює невизначеність щодо майбутнього, як для звичайних громадян, так і для бізнесу. Для страхових компаній такі зміни мають як негативні, так і позитивні наслідки. З одного боку, зростає попит на певні види страхування, які стають критично важливими в умовах кризи. Наприклад, під час пандемії COVID-19 багато людей почали активно оформлювати медичне страхування та страхування життя, побоюючись можливих фінансових труднощів у разі хвороби або втрати годувальника. Повномасштабне вторгнення росії в Україну спричиняє підвищений попит на страхування майна, страхування військовослужбовців, добровольців і навіть страхування життя цивільного населення, яке прагне фінансового захисту для своїх сімей у разі непередбачених подій.

З іншого боку, під час криз різко падає попит на інші види страхових продуктів. Наприклад, під час пандемії, коли більшість країн закрили свої кордони, туристичне страхування стало майже неактуальним, оскільки туристичні поїздки припинилися [2].

Аналогічно, економічні рецесії та фінансові кризи змушують людей скорочувати витрати, і вони можуть відмовлятися від добровільного страхування автомобілів, житла або інших активів, що негативно впливає на прибутковість страхових компаній. Окрім змін у споживчій поведінці, страхові компанії можуть стикатися і з фінансовими труднощами, спричиненими нестабільністю ринків. Інвестиційні портфелі, в які вкладені резерви страхових компаній, можуть зазнати значних збитків через падіння фондових ринків, девальвацію національної валюти чи інші економічні потрясіння. Це може обмежити фінансові можливості компаній, змушуючи їх скорочувати витрати, зокрема на маркетинг та рекламні кампанії.

Додатковий тиск на страхові компанії створює зростання кількості страхових випадків, що спричиняє збільшення страхових виплат. Наприклад, під час природних катастроф або військових дій значна частина застрахованого майна зазнає руйнувань, що зобов'язує страхові компанії здійснювати великі виплати, часто перевищуючи заплановані резерви [3]. У разі пандемії витрати на медичні послуги та лікарняні виплати різко зросли, що вплинуло на фінансову стійкість страховиків. Це призводить до необхідності перегляду тарифів, умов страхування, а також зміни рекламних стратегій, щоб зберегти клієнтську базу та привабити нових клієнтів навіть у складних економічних умовах. Таким чином, кризові ситуації змушують страхові компанії не лише адаптувати свої послуги, але й оперативного переглядати рекламні стратегії, змінювати підходи до взаємодії з клієнтами, фокусуючись на актуальних потребах та демонструючи надійність і соціальну відповідальність свого бізнесу.

Кризові ситуації змушують страхові компанії адаптувати свої рекламні стратегії, змінюючи меседжі, канали комунікації та підходи до просування. У такі періоди акцент у рекламі зміщується на стабільність, емпатію та доступність послуг [4]. Споживачі стають більш емоційно чутливими, тому компанії підкреслюють свою надійність, демонструють соціальну відповідальність та наголошують на швидкому врегулюванні страхових випадків.

Одним із головних інструментів адаптації є використання цифрових технологій. Активізується таргетована реклама в соціальних мережах, розвиваються мобільні додатки, чат-боти та онлайн-консультації. Страхові компанії створюють освітні кампанії у форматі відео, вебінарів і статей, щоб підвищити обізнаність клієнтів [5]. Змінюються і канали просування: скорочуються витрати на традиційну рекламу (ТБ, білборди), натомість компанії роблять ставку на онлайн-рекламу та співпрацю з блогерами й лідерами думок, які користуються довірою споживачів. Також у кризові часи впроваджуються гнучке ціноутворення та програми лояльності. Компанії пропонують знижки, безкоштовні додаткові послуги та можливість сплачувати страхові внески частинами, що робить страхування доступнішим для клієнтів.

Отже, кризові ситуації значно впливають на рекламні стратегії страхових компаній, змушуючи їх адаптуватися до нових економічних, соціальних та фінансових реалій. У таких умовах важливо зміщувати акцент на надійність, емпатію та доступність послуг, активно використовувати цифрові технології та змінювати канали комунікації. Страхові компанії, які здатні швидко реагувати на зміни, гнучко налаштовувати свої рекламні кампанії та пропонувати клієнтам вигідні умови, мають більше шансів не тільки зберегти свою позицію на ринку, але й зміцнити довіру споживачів у складні часи.

**Список використаних джерел:**

1. Скрипник Г., Якименко В. Діяльність страхових компаній України в умовах воєнного стану. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2024. № 2 (11). С. 151-156.
2. Мельник В., Волкова В. Функціонування страхового ринку України: нові виклики та загрози. *Галицький економічний вісник*. 2023. № 5 (84). С. 71-80.
3. Кузьо Н.Є., Косар Н.С. Тенденції розвитку та перспективи активізації збуту суб'єктів страхового ринку України. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2022. № 2 (8). С. 253-265.
4. Вовк В., Жежерун Ю., Костогриз В. Страховий ринок України у період дії воєнного стану: фінансовий та маркетинговий аспекти. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2023. № 3 (35). С. 119–131.
5. Чвертко Л.А., Корнієнко Т.О., Вінницька О.А. Цифровізація страхового бізнесу як дієвий важіль управління ризиками. *Sciences of Europe*. 2022. Вип. 89. С. 7-11.

**Бутчак Соломія Ростиславівна**, здобувач вищої освіти факультету туризму  
*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна*

**Науковий керівник: Мендела Ірина Ярославівна**, канд. екон. наук, доцент,  
доцент кафедри готельно-ресторанної та курортної справи  
*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна*

## **ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ЯК КОНКУРЕНТНА ПЕРЕВАГА СУЧАСНИХ ГОТЕЛІВ**

Створенню екологічно орієнтованих готелів передував посилений інтерес до негативних змін у навколишньому середовищі, а також до пошуку ефективних механізмів для їхнього подолання та зменшення шкідливих наслідків діяльності людини як споживача та виробника. З розвитком екологічної свідомості в суспільстві з'явилася необхідність у створенні нових стандартів для бізнесу, орієнтованого на сталий розвиток. Готельна індустрія, реагуючи на ці виклики, активно впроваджує енергозберігаючі технології, знижуючи споживання природних ресурсів та оптимізуючи процеси управління відходами. Водночас екологізація готелів не лише відповідає на вимоги сталого розвитку, але й стає конкурентною перевагою на глобальному ринку готельних послуг. Екоспрямовані заклади створюються у відповідь на попит споживачів [1, с. 89].

Серед уже реалізованих проєктів у сфері сталого розвитку, охорони навколишнього середовища та екотуризму можна виділити низку готельних комплексів, які займають лідируючі позиції в галузі. До таких належать *Bambu Indah 5\** на о. Балі (Індонезія), *Forestis Dolomites 5\** у Брессаноне (Італія), *Maroma*, а *Belmond Hotel 5\** на Рив'єрі Майя (Мексика), *Soneva Secret 5\** в Атолі Тхаа (Мальдіви), *Opera35 Hotel 5\** у Турині (Італія), *Six Senses Bhutan 5\** в Тхимпху (Бутан), *Bulgari Resort Ranfushi 5\** (Мальдіви), *Six Senses La Sagesse 5\** в Гренаді, *Highland Base Kerlingarfjöll 5\** в Ісландії та *Dolce Vita Hotels 5\** в Південному Тіролі (Італія) [2]. Ці готелі не тільки дотримуються принципів сталого розвитку, але й активно впроваджують інноваційні екологічні технології, що сприяють збереженню природних ресурсів і підвищують привабливість екотуризму для гостей з усього світу.

Екологізація готелів не лише відповідає на виклики сталого розвитку, але й стає важливим фактором конкурентоспроможності на сучасному ринку готельних послуг. У міру того як зростає обізнаність споживачів щодо екологічних проблем, більшість туристів надають перевагу готелям, які активно реалізують заходи щодо охорони навколишнього середовища. Такий підхід сприяє підвищенню лояльності клієнтів та залученню нових гостей, зокрема з числа екосвідомих мандрівників. Крім того, готелі, що впроваджують екологічні практики, мають можливість отримувати спеціальні сертифікати, що підтверджують їхній внесок у збереження природи, що є важливим маркетинговим інструментом. Інвестиції в зелені технології дозволяють знизити операційні витрати на енергоспоживання та водокористування, що в довгостроковій перспективі позитивно позначається на фінансових результатах. Таким чином, екологізація готельного бізнесу стає не лише етично важливим аспектом, але й стратегічно вигідним для бізнесу, сприяючи його розвитку і зміцненню позицій на міжнародному ринку.

Готелі з екологічною політикою стають важливим фактором у розвитку туристичної індустрії, відповідаючи на зростаючий попит споживачів, які прагнуть підтримувати сталий розвиток та збереження природних ресурсів. Власники таких закладів мають можливість не лише підвищити свою прибутковість, але й залучити нових клієнтів, що цінують екологічну відповідальність. Крім того, екологізація готельного бізнесу сприяє загальному розвитку держави, оскільки стимулює використання альтернативних джерел енергії, створення нових робочих місць у сфері переробки відходів і сприяє збереженню довкілля для майбутніх поколінь.

**Список використаних джерел:**

1. Тітомир Л.А., Коротич О.М., Халілова-Чуваєва Ю.О. Екологізація готелів як напрям розвитку готельно-ресторанного бізнесу. Економіка харчової промисловості. 2021. Т. 13, Вип. 3. С. 88-93.
2. Топ-10 розкішних екологічних готелів світу. URL: <https://surl.li/urruko> (дата звернення: 16.02.2025).

**Руденко Дмитро Юрійович**, здобувач фахової передвищої освіти  
*ВСП «Фаховий коледж бізнесу та харчових технологій ЗНУ», Україна*

**Науковий керівник: Шелест Людмила Григорівна**, викладач вищої кваліфікаційної категорії  
*ВСП «Фаховий коледж бізнесу та харчових технологій ЗНУ», Україна*

## **ТЕХНОЛОГІЇ «ХОЛОДНОГО ЛАНЦЮГА» У РОЗДРІБНІЙ ТОРГІВЛІ: ОБЛАДНАННЯ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЯКОСТІ ПРОДУКТІВ**

Забезпечення якості швидкопсувних продуктів у роздрібній торгівлі є важливим завданням через зростаючі вимоги споживачів до свіжості та безпеки товарів. Впровадження технологій «холодного ланцюга» дозволяє підтримувати оптимальні умови зберігання та транспортування продукції, зменшуючи втрати та покращуючи конкурентоспроможність підприємств. Недотримання температурного режиму може призвести до псування товарів, що негативно вплине на безпеку споживачів і економічні показники бізнесу.

Сучасні технології та обладнання, що використовуються в «холодному ланцюзі», включають широкий спектр інноваційних рішень, які дозволяють зберігати продукцію в ідеальних умовах протягом усього ланцюга постачання. Зокрема, це такі елементи, як холодильні камери та шафи, рефрижераторні транспортні засоби, та системи моніторингу температури.

Холодильні камери та шафи займають важливе місце у підтримці температурного режиму. Вони призначені для зберігання швидкопсувних продуктів при низьких температурах, що дозволяє забезпечити їх тривале зберігання без втрати якості. Сучасні холодильні камери обладнані автоматизованими системами управління температурою, що дозволяють підтримувати постійну температуру в межах вимог для різних категорій товарів (наприклад, для молочних продуктів — від +2 до +6 °С, для м'ясних — від -2 до -6 °С). Інноваційні моделі холодильних камер оснащені системами енергозбереження, що знижують витрати електроенергії та дозволяють зменшити екологічний слід [1].

Одним із важливих елементів забезпечення «холодного ланцюга» є рефрижераторні транспортні засоби. Спеціалізовані автомобілі, оснащені системами охолодження, забезпечують підтримку температури під час транспортування продукції від виробника до роздрібного підприємства. Використання рефрижераторів має кілька важливих переваг. По-перше, вони дозволяють зберігати ідеальні умови для зберігання товарів на всьому шляху їх переміщення, не допускаючи порушень температурного режиму. По-друге, сучасні транспортні засоби оснащені GPS-системами і датчиками температури, що дозволяє в реальному часі відстежувати зміни температури в процесі транспортування і оперативно реагувати на будь-які відхилення від норми. Це забезпечує високий рівень контролю за якістю продукції, що доставляється [2].

Впровадження систем моніторингу температури дозволяє здійснювати автоматизований контроль за температурними показниками в режимі реального часу. Такі системи базуються на використанні сенсорів температури, які встановлюються в холодильних камерах, транспортних засобах і навіть на складах. Зібрані дані

передаються на сервери, де вони аналізуються, а в разі виявлення порушень температурного режиму автоматично генерується сигнал для негайного реагування. Це дозволяє значно зменшити ймовірність псування товарів, зберігаючи їх якість і безпеку для кінцевого споживача. Крім того, такі технології дозволяють інтегрувати всю логістичну мережу в єдину систему моніторингу, що сприяє оптимізації процесів зберігання та транспортування [3].

Одним із найкращих прикладів ефективного впровадження технологій «холодного ланцюга» в Україні є мережа супермаркетів «Сільпо», яка активно використовує сучасні логістичні рішення для збереження якості продуктів. У логістичних центрах компанії встановлені багатозональні холодильні камери, що дозволяють зберігати продукти в різних температурних режимах, залежно від їхніх фізико-хімічних властивостей [4]. Для транспортування швидкопсувних товарів мережа «Сільпо» використовує рефрижераторні вантажівки, оснащені цифровими системами моніторингу температури. Впровадження GPS-трекерів та RFID-технологій дозволяє в режимі реального часу контролювати умови транспортування, що знижує ризики порушення температурного режиму під час доставки продукції до магазинів [5]. Крім того, в торгових залах супермаркетів «Сільпо» встановлені сучасні холодильні вітрини, які оснащені системами автоматичного регулювання температури та вологості. Це забезпечує збереження свіжості продукції та значно знижує ризик її псування. Важливим аспектом є дотримання принципів системи HACCP, що передбачає регулярний моніторинг температурного режиму та оперативне реагування на будь-які відхилення [6]. Отже, впровадження сучасних технологій у логістичні процеси «Сільпо» дозволяє не лише гарантувати високу якість продукції, а й зменшити логістичні витрати та оптимізувати процеси управління запасами.

Впровадження технологій «холодного ланцюга» в роздрібній торгівлі є важливим для збереження якості швидкопсувних товарів, але супроводжується певними викликами. Інфраструктурні обмеження залишаються однією з основних проблем. В Україні все ще спостерігається недостатня кількість сучасних складських приміщень з холодильними установками та рефрижераторного транспорту. Наявність обмеженого доступу до таких об'єктів може значно ускладнити підтримку необхідних умов зберігання та транспортування продукції, що негативно позначається на її якості та безпеці. У багатьох випадках підприємства змушені використовувати застаріле обладнання, що не відповідає сучасним вимогам до температурного контролю [7].

Високі енергетичні витрати є ще одним суттєвим викликом. Експлуатація холодильного обладнання вимагає значних енергоресурсів, що збільшує витрати на енергопостачання і, як наслідок, підвищує собівартість продукції. В Україні значна частина енергоспоживання в роздрібній торгівлі припадає саме на холодильні установки. Це створює додаткові фінансові труднощі для підприємств, особливо в умовах високих тарифів на енергоносії [8].

Потреба в навчанні персоналу є ще одним важливим аспектом для ефективного функціонування технологій «холодного ланцюга». Використання сучасного холодильного обладнання та контроль за температурними умовами потребує висококваліфікованих працівників, здатних оперативно реагувати на зміни та забезпечувати належну експлуатацію техніки. Оскільки в багатьох підприємствах роздрібної торгівлі досі спостерігається недостатній рівень підготовки працівників, це може призвести до зниження ефективності роботи та порушення технологічних процесів [9].

Перспективи для подолання цих викликів включають ряд напрямів, що потребують значних інвестицій і зусиль з боку як державних органів, так і підприємств. Одним із таких напрямів є модернізація інфраструктури. Важливим кроком є інвестування в будівництво нових сучасних складських приміщень з холодильними системами та рефрижераторного транспорту, що дозволить забезпечити необхідні умови зберігання на всіх етапах постачання товарів. Також необхідно сприяти впровадженню енергоефективних технологій, що допоможуть знизити витрати на енергопостачання. Зокрема, на ринку вже існують новітні холодильні агрегати, що використовують альтернативні джерела енергії, такі як сонячні батареї, що дозволяє зменшити енергоспоживання та підвищити економічну ефективність. Не менш важливою є підготовка персоналу. Для цього необхідно створювати системи навчання та підвищення кваліфікації працівників, що дозволить оптимізувати роботу холодильних систем і знизити ризик помилок, які можуть призвести до втрат продукції. Враховуючи ці фактори, можливість успішного подолання викликів у впровадженні технологій «холодного ланцюга» стає реальною, що дозволить не лише зберегти якість та безпеку продукції, а й підвищити ефективність роботи підприємств роздрібною торгівлі.

Впровадження технологій «холодного ланцюга» є важливим кроком для збереження якості та безпеки швидкопсувних продуктів у роздрібній торгівлі. Однак для досягнення високої ефективності необхідно вирішити існуючі проблеми, зокрема щодо інфраструктури, енергозбереження та підготовки персоналу. Модернізація інфраструктури, впровадження енергоефективних технологій та покращення навчання працівників сприятимуть подальшому розвитку та оптимізації процесів «холодного ланцюга», що дозволить зберегти високу якість продукції та підвищити ефективність підприємств роздрібною торгівлі.

### **Список використаних джерел:**

1. Крикавський Є. В., Наконечна Т. В. Логістика «холодного ланцюга» у роздрібній торгівлі: тенденції та перспективи. – Львів: Видавництво ЛНУ, 2021. 312 с.
2. Наконечна Т. В. Інноваційні підходи до забезпечення якості швидкопсувних товарів. Київ: НАУ, 2020. 217 с.
3. Бутенко О. М. Використання IoT у логістичних системах холодного ланцюга. Дніпро: ДУЕТ, 2019. 315 с.
4. Петренко С. П. Інноваційні технології в управлінні холодним ланцюгом. – Київ: Логістика і торгівля, 2022. 198 с.
5. Ковальчук О. А. Використання RFID-технологій у логістичних процесах роздрібних мереж. – Харків: Наукова думка, 2023. 220 с.
6. Мельник І. Б. Система НАССР у супермаркетах: контроль якості та безпеки харчових продуктів. – Одеса: Фахова література, 2023. 254 с.
7. Соколов І. М. Логістика постачання швидкопсувних товарів в Україні: теорія та практика. – Харків: Логістика, 2019. 215 с.
8. Завадський О. І. Впровадження енергозберігаючих технологій в холодильному обладнанні. – Львів: Енергоефективність, 2020. 165 с.
9. Іванова О. Л. Навчання та підвищення кваліфікації працівників в умовах новітніх технологій холодного ланцюга. – Київ: Освіта, 2022. 210 с.

## СЕКЦІЯ 2.

# МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

**Бірюк Микола Петрович**, здобувач вищої освіти факультету економіки і менеджменту  
*Сумський національний аграрний університет, Україна*

**Науковий керівник: Калачевська Лариса Іванівна**, д-р.ekon.наук, професор,  
професор кафедри публічного управління та адміністрування  
*Сумський національний аграрний університет, Україна*

## ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ: АДАПТАЦІЯ ДО КРИЗОВИХ УМОВ

Аграрний сектор безумовно є ключовою складовою економіки України, адже окрім забезпечення значної частки ВВП та експорту країни, він також надає продовольчу безпеку та стабільність для її населення. В сучасних умовах глобальних викликів, зокрема кліматичних змін, нестабільності ринків та початком війни, інноваційні підходи до розвитку аграрного сектору країни набувають особливого значення. Попри те, що Україна є досить вагомим гравцем на міжнародному ринку з продажу сільськогосподарської продукції, відсоток використання високих технологій вітчизняними агропідприємствами залишається доволі низьким, що залишає нам плато для швидкого розвитку агробізнесу.

Впровадження інноваційних технологій, таких як: точне землеробство, ефективні системи зрошування, залучення штучного інтелекту та машинного навчання, IoT-пристроїв, біотехнологій та багато іншого, допоможуть підвищити продуктивність та оптимізувати використання ресурсів для сільськогосподарських господарств, що призведе до зміцнення продовольчої безпеки в країні та підвищить її конкурентноспроможність на світовому ринку [1].

Численні підприємства агробізнесу вже інтегрують цифрові технології в сферу сільського господарства, однак існують суттєві перепони щодо доступу до сучасних методів обробки та аналізу даних, що може обмежувати впровадження точного землеробства та ефективного управління ресурсами. У своїх роботах Калачевська Л. зазначає, що незважаючи на певний прогрес у формуванні національних стратегій інноваційного розвитку, на місцевому рівні відсутні відповідні програми підтримки для фермерів та малих підприємств у реалізації інноваційних управлінських підходів [2]. На думку авторів Мамчур В. та Студінської Г., розбудова ефективного аграрного сектору України в контексті національної системи стійкості має реалізуватися за умови синергії зусиль держави та місцевих громад у двох ключових напрямках: оптимізації ефективності аграрного виробництва та суттєвого поліпшення соціально-економічних умов життя населення в сільських регіонах [3].

Звісно впровадження інноваційних підходів повинно бути поступовим, зокрема Скрипник В. виокремлює у своїй роботі 6 етапів впровадження інновацій в аграрний сектор України (Рис.1).



Рис. 1 Етапи впровадження інновацій в агропромисловій сфері

Джерело: [4, С.23]

Згідно цих етапів маємо шлях поступового та виваженого впровадження новітніх технологій в агробізнес країни, від оцінки діяльності та виявлення проблем і викликів агропідприємства, до розробки інноваційного продукту, впровадження його в діяльність господарства та отримання економічної вигоди [4].

Не дивлячись на позитивний досвід у використанні передових технологій успішних агрокомпаній з-за кордону, інноваційну активність вітчизняних господарств стримує низка чинників та перешкод. Найчастіше серед проблем впровадження новітніх технологій виділяють наступні:

- ◆ висока вартість технологій;
- ◆ недостатній рівень цифрової грамотності фермерів та персоналу господарства;
- ◆ обмежений доступ до кредитних ресурсів для інноваційних проєктів;
- ◆ тривалий термін впровадження інноваційних продуктів;
- ◆ низький рівень державної підтримки та відсутність чіткої інноваційної стратегії на законодавчому рівні;
- ◆ брак провідних спеціалістів.

Насамперед власники агропідприємств повинні усвідомлювати необхідність адаптацій до сучасних умов та підіймати рівень своєї обізнаності у сфері новітніх технологій та забезпечувати навчання для робітників підприємства задля підвищення продуктивності та виходу на нові ринки збуту і збільшення прибутку. Також держава повинна допомагати фермерським господарствам, приймати нові закони та заохочувати агропромисловий сектор країни розвиватися, адже таким чином вона покращить свою економічну ситуацію та забезпечить стабільність та продовольчу безпеку для свого населення [5].

Попри впровадження нових технологій у виробництво сільськогосподарської продукції потрібно також розглянути нові інноваційні методи фінансування та управління для агропідприємств країни. Одною з найефективніших таких моделей фінансування виділяють кластерну модель. Вона дозволяє залучити фінансові ресурси всіх зацікавлених сторін та мінімізувати ризики пов'язані з впровадженням інновацій. У більш ширшому розумінні кластерна модель - це конгломерат структур, підприємств, фінансових установ, інституцій, які беруть спільну участь у створенні та запровадженні інноваційних рішень. Таким чином кластерна модель об'єднує виробництво, науку, освіту, інфраструктуру та інші складові процесу створення та виробництва інноваційної продукції для досягнення успіху. Також поряд з кластерною виділяють кооперативну модель фінансування. Вона дозволяє залучати фінансові ресурси кооперативних спілок, об'єднань господарств та селян-одноосібників на засадах взаємодопомоги. Таким чином доступ до нових інновацій зможе отримати кожен фермер залучений до цього проєкту, якому не вистачало б фінансів для самостійного впровадження таких технологій. Звісно є ще багато інших моделей фінансування, таких як: самофінансування, венчурне фінансування, бюджетне фінансування, краудфандинг, комбіновані моделі та інше [6].

Впровадження інноваційних підходів для розвитку агропромислового комплексу України наразі є досить важливим фактором для підвищення продуктивності, продовольчої стійкості та збільшення конкурентоспроможності на глобальному ринку. Для цього потрібно розвивати державні програми підтримки, інвестувати в освітні ініціативи та створювати сприятливі умови для залучення інвесторів та розвитку стартапів у сфері AgriTech. Крім того, потрібно інтегрувати новітні агротехнології, розвивати інфраструктуру та сприяти міжнародному співробітництву, що дозволить не лише швидше адаптуватися до сучасних агропромислових умов, а й стати одним з провідних гравців на глобальному ринку. Також особливу увагу потрібно приділити розвитку нових методів фінансування агробізнесу, зокрема програмам грантової підтримки, державних субсидій та пільгових кредитів. Розширення фінансових можливостей підприємств сприятиме швидшому впровадженню сучасних технологій та підвищенню конкурентоспроможності українського агробізнесу.

### Список використаних джерел:

1. Інновації у сільському господарстві України: Стійкий розвиток аграрного сектору в умовах кліматичних змін. URL: <https://farmonaut.com/europe/інновації-у-сільському-господарстві/>
2. Калачевська, Л. (2024). Інноваційні моделі бізнес-менеджменту в агросекторі: адаптація до викликів глобальних ринків. *Економіка та суспільство*, (68). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-11>
3. Мамчур, В., & Студінська, Г. (2023). Інноваційний розвиток аграрної сфери в умовах реалізації національної системи стійкості. *Економіка та суспільство*, (56). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-144>
4. Скрипник В.В. Інноваційний розвиток аграрних підприємств України: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку. *Економічний вісник НТУУ "Київський політехнічний інститут"*, № 20, 2021, С. 19-24.
5. Бондаренко В.М., Чобаль Л.Ю., Дрипка К.Р. Особливості інноваційних процесів в аграрному секторі. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*, 2019, Випуск 2 (136), С. 48-53. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu\\_2019\\_2\\_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2019_2_11)
6. Сус, Т., Судук, Н., Ємець, О., Мовчун, С., & Цюпа, О. (2023). Інноваційний розвиток аграрного сектора: моделі фінансування та оцінка впливу фінансування на регіональному рівні. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2(49), 181–193. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.49.2023.4021>

**Ісакова Карина Юріївна**, здобувач вищої освіти економіко-правового факультету  
*Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова, Україна*

**Науковий керівник: Залюбінська Людмила Миколаївна**, канд. фіз.- мат. наук,  
доцент, доцент кафедри маркетингу та БА  
*Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова, Україна*

## **КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ БІЗНЕС-МОДЕЛІ PATAGONIA ЯК ПРИКЛАД СТІЙКОГО БІЗНЕСУ**

У сучасному світі екологічна криза та вичерпність природних ресурсів стимулюють компанії до впровадження стійких бізнес-моделей. Однією з найефективніших концепцій є циркулярна економіка, яка спрямована на зменшення витрат та максимальне використання ресурсів. Одним з провідних брендів, що орієнтується на циркулярні принципи економіки, є компанія Patagonia. Дослідження їхнього підходу дозволяє краще зрозуміти, як компанія може гармонійно поєднувати прибутковість з екологічною відповідальністю.

**Мета цього дослідження** полягає у визначенні впливу елементів циркулярної економіки в діяльності бізнес-моделі Patagonia, які забезпечують їй екологічну стійкість та конкурентоспроможність.

Для досягнення поставленої мети використовувалися наступні методи:

- Аналіз літератури та відкритих джерел - дослідження наукових праць, звітів компаній та аналітичних статей.
- Контент-аналіз - вивчення екологічних ініціатив Patagonia через офіційні сайти, корпоративні звіти та незалежні експертні оцінки.
- Порівняльний аналіз - співставлення підходів Patagonia з іншими компаніями галузі.

Дослідження спирається на концепцію циркулярної економіки (Ellen MacArthur Foundation), теорію стійкого розвитку (Brundtland Report), принципи екологічного менеджменту та бізнес-етики. Також використані наукові праці, присвячені екологічним інноваціям у текстильній промисловості.

Однією з головних екологічних проблем, що постають перед сучасною індустрією моди та виробництва товарів широкого вжитку, є значний негативний вплив на довкілля. Бренди, орієнтовані на масове виробництво, часто використовують ресурси нерационально, що призводить до надмірного поживання енергії, води та сировини. Крім того, поширеним явищем є забруднення навколишнього середовища через використання синтетичних матеріалів, хімічних барвників та неекологічних методів виробництва. Багато компаній дотримуються стратегії постійного зростання та розширення виробництва, що лише посилює ці проблеми, сприяючи надмірному споживанню та нагромадженню відходів [1, 2].

На тлі цих викликів компанія Patagonia пропонує альтернативний підхід до ведення бізнесу, орієнтований на екологічну відповідальність і сталий розвиток. Засновник компанії, Івон Шуїнар, ще з моменту створення бренду керувався принципами екологічної етики, прагнучи мінімізувати вплив виробництва на навколишнє середовище. У 2022 році він оголосив про передачу права власності на компанію спеціальному трасту, що дозволило спрямовувати всі прибутки Patagonia на боротьбу зі зміною клімату та захист природи.[2]

Після зміни структури власності компанії 100% голосуючих акцій перейшли до Patagonia Purpose Trust, що забезпечує збереження корпоративних цінностей, тоді як 100% акцій без права голосу були передані неприбутковій організації Holdfast Collective, яка займається вирішенням екологічних питань. Це дозволило спрямовувати прибуток компанії на фінансування природоохоронних ініціатив після реінвестування у бізнес.

Стратегічні ініціативи Patagonia охоплюють декілька основних напрямів. По-перше, це використання екологічних матеріалів: у 2024 році 98% стилів одягу вироблялися з перероблених текстильних волокон, що дозволило скоротити викиди CO<sub>2</sub>e на 8500 метричних тонн. Виробництво органічної бавовни, яка має на 48% нижчі викиди парникових газів порівняно з традиційними методами, є ще одним вагомим кроком у бік сталого розвитку. По-друге, компанія активно впроваджує програму Worn Wear, що стимулює ремонт та повторне використання продукції, а також сприяє створенню вторинного ринку для власного вживаного одягу. По-третє, понад 85% продукції Patagonia виготовляється на підприємствах, сертифікованих за стандартом Fair Trade Certified™, що гарантує справедливі умови праці для понад 75 000 працівників у різних країнах світу. Компанія дотримується принципів прозорості, відкрито розкриваючи дані щодо постачальників та технологічних процесів [4, 5].

Особливу увагу Patagonia приділяє фінансуванню екологічних ініціатив: щорічно 1% від загального обсягу продажів спрямовується на підтримку природоохоронних проєктів. Компанія також застосовує альтернативні матеріали, такі як сертифікований Forest Stewardship Council натуральний каучук Yulex, що є екологічною заміною неопрену. Важливою складовою корпоративної політики є впровадження енергоощадних технологій: головний офіс компанії працює на сонячній енергії, а логістичні процеси оптимізуються для мінімізації вуглецевого сліду.

Значний акцент робиться на екологічній просвіті, що сприяє формуванню відповідального ставлення до споживання серед клієнтів та широкої громадськості. Зокрема, через освітні кампанії Patagonia популяризує сталі рішення, підвищуючи рівень обізнаності про вплив індустрії моди на навколишнє середовище.

В умовах глобальних екологічних викликів, спричинених масовим виробництвом та надмірним споживанням, Patagonia пропонує альтернативний підхід, що базується на принципах циркулярної економіки, мінімізації відходів та відповідального використання ресурсів. Відмова від традиційної моделі безперервного зростання, характерної для більшості бізнес-структур, дозволяє компанії не лише забезпечувати фінансову стабільність, але й здійснювати реальний вплив на екологічну ситуацію у світі. Ця модель корпоративного управління може слугувати зразком для інших компаній, які прагнуть поєднувати економічну діяльність із глобальною екологічною місією [4].

1. В процесі дослідження вдалось показати, що використання принципів циркулярної економіки в бізнес-моделях Patagonia сприяє підвищенню лояльності споживачів та конкурентоспроможності компаній. Інноваційні стратегії переробки та повторного використання ресурсів можуть зменшити екологічний вплив виробництва без втрати прибутковості. Досвід Patagonia може бути адаптований іншими компаніями, які прагнуть досягти сталого розвитку

Таким чином, Patagonia є яскравим прикладом того, як бізнес може поєднувати комерційну діяльність із глобальною екологічною місією. завдяки своїй інноваційній

стратегії компанія демонструє, що прибутковість може бути досягнута не лише через розширення виробництва, а й через відповідальне ставлення до ресурсів і сталий розвиток. Цей підхід є важливим кроком у трансформації традиційних бізнес-моделей, що орієнтовані виключно на зростання, і може слугувати взірцем для інших компаній у боротьбі з екологічною кризою.

Встановлено, що конкурентні переваги Patagonia ґрунтуються на принципах сталого розвитку, етичного виробництва та соціальної відповідальності. Визначено, що стратегія компанії забезпечує довгострокову лояльність споживачів і створює унікальну бізнес-модель, яка поєднує прибутковість із турботою про довкілля. Аргументовано, що досвід Patagonia може бути корисним для інших компаній, які прагнуть інтегрувати стійкі принципи в свою діяльність.

### **Список використаних джерел:**

1. Гіттел, Р. (2021). Стратегії сталого розвитку бізнесу: як компанії можуть створювати цінності за допомогою екологічної відповідальності. Harvard Business Press.
2. Шуїнар, Ю., Стенлі, В. (2022). Відповідальна компанія: чого ми навчилися за перші 50 років Патагонії. Книги Патагонії.
3. Котлер, П., Саркар, К. (2020). Активізм бренду: від мети до дії. Wiley.
4. Patagonia, Inc. (2024). Річний звіт про вплив. Отримано з офіційного веб-сайт : <https://www.patagonia.com>.
5. Коаліція екологічного одягу. (2023). Звіт про індекс Хігга 3.6: Оцінка екологічної ефективності.

**Зось-Кіор Іван Миколайович**, здобувач вищої освіти  
*Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна*

**Полтавець Катерина Олександрівна**, здобувач вищої освіти Навчально–наукового інституту економіки, управління, права та інформаційних технологій  
*Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна*

**Крикунов Олег Олександрович**, здобувач вищої освіти Навчально–наукового інституту економіки, управління, права та інформаційних технологій  
*Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна*

## **ОРГАНІЗАЦІЙНО–ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС–ПРОЦЕСАМИ НА ІННОВАЦІЙНО ОРІЄНТОВАНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ ВІЙНИ**

Війна в Україні кардинально змінила умови ведення бізнесу, змусивши підприємства зіткнутися з безліччю викликів. Руйнування інфраструктури, логістичні проблеми, міграція населення, зниження купівельної спроможності, посилення конкуренції – це лише деякі фактори, які впливають на діяльність підприємств. В умовах воєнного стану ефективне управління бізнес–процесами набуває особливого значення, адже саме воно дозволяє підприємству не тільки вижити, але й зберегти свій потенціал для подальшого розвитку [2–5].

Організаційно–економічний механізм стратегічного управління бізнес–процесами на підприємстві в умовах війни – це комплексна система заходів, спрямованих на адаптацію діяльності підприємства до нових реалій [1]. Цей механізм повинен враховувати особливості воєнного часу та забезпечувати досягнення стратегічних цілей підприємства, незважаючи на зовнішні виклики.

Ключовими аспектами організаційно–економічного механізму стратегічного управління бізнес–процесами є:

1. Стратегічне переосмислення та адаптація. Війна змушує підприємства переглядати свої стратегії та адаптуватися до швидкозмінних умов. Необхідно провести аналіз ситуації, оцінити втрати та можливості, визначити нові пріоритети та розробити стратегію, яка враховуватиме особливості воєнного часу.

2. Оптимізація та ефективність. В умовах обмежених ресурсів та зниження доходів підприємства повинні прагнути до оптимізації витрат та підвищення ефективності своєї діяльності. Це може включати в себе скорочення непродуктивних витрат, оптимізацію виробничих процесів, впровадження енергозберігаючих технологій тощо.

3. Диверсифікація та гнучкість. Війна може призвести до втрати традиційних ринків збуту та партнерів. У зв'язку з цим підприємствам необхідно диверсифікувати свою діяльність, шукати нові ринки та партнерів, розвивати нові продукти та послуги. Важливою є також гнучкість та адаптивність до змін, здатність швидко реагувати на нові виклики та можливості.

4. Безпека та стабільність. В умовах війни підприємства повинні забезпечити безпеку своїх працівників, активів та інформації. Важливо розробити систему заходів

з цивільного захисту, забезпечити стабільність роботи підприємства, передбачити резервні варіанти дій на випадок надзвичайних ситуацій.

5. Соціальна відповідальність. Війна – це важкий час для всієї країни. Підприємства повинні проявляти соціальну відповідальність, допомагати своїм працівникам, підтримувати місцеві громади, брати участь у відновленні країни [6–20].

Ефективність організаційно–економічного механізму стратегічного управління бізнес–процесами залежить від багатьох факторів, таких як професіоналізм керівництва, мотивація персоналу, наявність ресурсів, гнучкість та адаптивність, підтримка з боку держави та місцевих органів влади.

В умовах війни підприємства, які зможуть ефективно адаптуватися до нових умов та розробити ефективний механізм управління бізнес–процесами, матимуть більше шансів не тільки вижити, але й зберегти свій потенціал для подальшого розвитку та відновлення країни.

### Список використаних джерел:

1. Зось–Кіор М. В., Гнатенко І. А., Ільїн В.Ю., Прокопенко О. В. Особливості формування кадрової безпеки в системі управління аграрних підприємств в умовах сучасних ризиків. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2022. № 12(259). С. 77–83.
2. Зось–Кіор М. В., Гнатенко І. А., Телічко Н. А., Корнев Р. С. Кластеризація за рівнем фінансового менеджменту інноваційно орієнтованих агропідприємств в умовах активізації логістичної та зовнішньоекономічної діяльності, діджиталізації та управління змінами. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2022. № 6(253). С. 137–146.
3. Ложачевська О. М., Зось–Кіор М. В., Гнатенко І. А. Трансформація стратегії управління змінами конкурентоорієнтованого підприємства шляхом розвитку ефективної діджиталізації в умовах безпекових загроз. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9. № 3. С. 299–302.
4. Федірець О. В., Зось–Кіор М. В., Гнатенко І. А. Корпоративна соціальна відповідальність в механізмі інклюзивної трансформації суб'єктів агропродовольчої сфери в умовах управління змінами та цифрового маркетингу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 16. С. 7–14.
5. Brockova K., Rossokha V., Chaban V., Zos–Kior M., Hnatenko I., Rubezhanska V. Economic mechanism of optimizing the innovation investment program of the development of agro–industrial production. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2021. Vol. 43. No. 1. pp. 129–135.
6. Gryshchenko I., Ganushchak–Efimenko L., Shcherbak V., Nifatova O., Zos–Kior M., Hnatenko I., Martynova L., Martynov A. Making Use of Competitive Advantages of a University Education Innovation Cluster in the Educational Services Market. *European Journal of Sustainable Development*. 2021. Vol. 10. No. 2. pp. 336–348.
7. Gryshko V., Zos–Kior M., Zerniuk O. Integrating the BSC and KPI systems for improving the efficiency of logistic strategy implementation in construction companies. *International Journal of Engineering & Technology*. 2018. Vol 7. No. 3.2. Special Issue 2. pp. 131–134.
8. Hnatenko I., Bebko S., Ievseitseva O., Shikovets K., Kvita H., Zos–Kior M. Market analysis of the renewable energy market of Ukraine in the context of changes in financial and economic processes. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2024. Vol. 5(58). pp. 446–459.
9. Kyryliuk I., Kyryliuk Y., Proshchalykina A., Zos–Kior M., Dovbush V. Organisational and economic drivers for safety provision and quality upgrading of core livestock products in Ukraine. *Journal of Hygienic Engineering and Design*. 2021. Vol. 36. pp. 49–66.
10. Mayovets Y., Vdovenko N., Shevchuk H., Zos–Kior M., Hnatenko I. Simulation modeling of the financial risk of bankruptcy of agricultural enterprises in the context of COVID–19. *Journal of Hygienic Engineering and Design*. 2021. Vol. 36. pp. 192–198.
11. Mazur N., Khrystenko L., Pásztorová J., Zos–Kior M., Hnatenko I., Puzyrova P., Rubezhanska V. Improvement of Controlling in the Financial Management of Enterprises. *TEM Journal*. 2021. Vol. 10, Issue 4. pp. 1605–1609.

12. Mykhailichenko M., Lozhachevska O., Smagin V., Krasnoshtan O., Zos–Kior M., Hnatenko I. Competitive strategies of personnel management in business processes of agricultural enterprises focused on digitalization. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2021. Vol. 43. No. 3. pp. 403–414.
13. Ovcharenko I., Khodakivska O., Sukhomlyn L., Shevchenko O., Lemeshenko I., Martynov A., Zos–Kior M., Hnatenko I., Michkivskyy S., Bilyavska L. Spatial organization management: modeling the functioning of eco–clusters in the context of globalization. *Journal of Hygienic Engineering and Design*. 2022. Vol. 40. pp. 351–356.
14. Prokopenko O., Martyn O., Bilyk O., Vivcharuk O., Zos–Kior M., Hnatenko I. Models of State Clusterisation Management, Marketing and Labour Market Management in Conditions of Globalization, Risk of Bankruptcy and Services Market Development. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*. 2021. Vol. 21. No. 12. pp. 228–234.
15. Purdenko O., Artyushok K., Riazanova N., Babaiev I., Kononenko A., Lepeyko T., Zos–Kior M. Financial management of innovative eco–entrepreneurship. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2023. Vol. 45. No. 2. pp. 152–165.
16. Rossokha V., Mykhaylov S., Bolshaia O., Diukariev D., Galtsova O., Trokhymets O., Ilin V., Zos–Kior M., Hnatenko I., Rubezhanska V. Management of simultaneous strategizing of innovative projects of agricultural enterprises responsive to risks, outsourcing and competition. *Journal of Hygienic Engineering and Design*. 2021. Vol. 36. pp. 199–205.
17. Stolyarov V., Pásztorová J., Zos–Kior M., Hnatenko I., Petchenko M. Optimization of material and technical supply management of industrial enterprises. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*. 2022. Vol. 3(189). pp. 163–167.
18. Zhyvko Z., Nikolashyn A., Semenets I., Karpenko Y., Zos–Kior M., Hnatenko I., Klymenchukova N., Krakhmalova N. Secure aspects of digitalization in management accounting and finances of the subject of the national economy in the context of globalization. *Journal of Hygienic Engineering and Design*. 2022. Vol. 39. pp. 259–269.
19. Zos–Kior M., Hnatenko I., Isai O., Shtuler I., Samborskyi O., Rubezhanska V. Management of Efficiency of the Energy and Resource Saving Innovative Projects at the Processing Enterprises. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2020. Vol. 42. No. 4. pp. 504–515.
20. Zos–Kior M., Shkurupii O., Hnatenko I., Fedirets O., Shulzhenko I., Rubezhanska V. Modeling of the Investment Program Formation Process of Ecological Management of the Agrarian Cluster. *European Journal of Sustainable Development*. 2021. Vol. 10. No. 1. pp. 571–583.

### СЕКЦІЯ 3.

## ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

**Horobets Viktoriia**, 3d year cadet of the Faculty of Training of Specialists for Pre-Trial Investigation Bodies of the National Police of Ukraine  
*Dnipro State University of Internal Affairs, Ukraine*

**Scientific supervisor: Olena Serafymova**, lecturer of the Department of Language Studies  
*Dnipro State University of Internal Affairs, Ukraine*

### **HUMAN TRAFFICKING: ECHOES OF MODERN UKRAINE**

Human trafficking is a cancer on modern society, claiming millions of lives and destroying countless destinies each year. This crime, covering the whole world, knows no borders or limits. Women, men, and even children fall victim to deception, regardless of age or gender, violence and coercion are applied equally to each of these categories. Falling into the slavery of sexual exploitation, forced labor, or other forms of exploitation, people become helpless in the face of their abusers, they are deprived of the opportunity to socialize and realize their own future, and also face inhuman conditions, physical and psychological violence. The roots of this problem lie in poverty, social inequality, and conflicts (armed conflicts), which create fertile ground for the activities of criminal groups. The consequences of human trafficking are devastating, both for individuals and for society as a whole, undermining the foundations of security, stability and development. The main document that defines the legal, organizational and financial principles of combating human trafficking in Ukraine, the Law of Ukraine "On Combating Human Trafficking" clearly express the definition of human trafficking as the conclusion of an illegal transaction, the object of which is a person, as well as recruitment, transfer, concealment, transfer or receipt of a person, committed for the purpose of exploitation, including sexual exploitation, using deception, fraud, blackmail, a vulnerable state of a person or using or threatening to use violence, using an official position or material or other dependence on another person, which in accordance with the Criminal Code of Ukraine are recognized as a crime [1].

Human trafficking also has a multifunctional meaning, the forms of this concept are divided into several categories: sexual exploitation - the use or involvement of another person (mostly women and children) for the purpose of making a profit to satisfy the sexual needs of third parties; use in the pornographic business - the involvement of a person (as an actor, extra, worker, etc.) in the production for the purpose of distribution or sale of objects that are carriers of graphic information; involvement in criminal activity - these are actions related to the direct mental or physical impact on a person and committed for the purpose of causing him to desire to participate in one or more crimes; involvement in debt bondage - placing a person in a position where, having become a debtor, he provides personal work as security for his debt, but the value of the work performed is not credited towards repayment of the debt; forced pregnancy - the use of the reproductive functions of a woman's body by natural or artificial insemination without her voluntary consent and further forcing the woman to bear a child; organ removal - removal from the human body of its constituent part, which has

a certain structure and special purpose; conducting experiments on a person without his consent - committing without the permission of a person a physiological or psychological impact on his body using methods that are not allowed by the Ministry of Health of Ukraine for general use, that is, they are experimental [1].

According to the National Social Service, as of the end of 2024, 182 people were identified as victims of human trafficking, one of the most common types of human trafficking, the National Social Service singled out sexual exploitation, which is a serious violation of human rights and requires an immediate response from the state and society. If we compare the statistical data for 2023, we can observe a tendency to increase in cases of human trafficking, because in 2023 118 cases were recorded, which is 64 less than in the following year. The increase in the number of crimes is an alarming signal, which indicates the need to strengthen the fight against this criminal offense. It is also important to note that every person who has suffered from human trafficking needs help and support [2].

Therefore, human trafficking is one of the most terrible forms of crime, which violates fundamental human rights and freedoms. Unfortunately, due to their lack of awareness, people can fall into a trap and become victims of a destroyed life. In addition to brutal exploitation, physical and psychological violence, sexual slavery, victims can become ill with serious diseases such as HIV/AIDS. Therefore, we consider it necessary to emphasize the need to strengthen the work of law enforcement agencies in order to identify and suppress crimes related to human trafficking, provide comprehensive assistance and support to victims of human trafficking, including medical, psychological and legal assistance, raise public awareness of the problem of human trafficking and its possible consequences, conducting information campaigns and educational activities, as well as actively cooperate with international organizations and other countries in the fight against human trafficking, exchanging experience and resources.

### References:

1. On Combating Human Trafficking: Law of Ukraine of September 20, 2011 No. 3739-VI. *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR)*, 2012, N. 19-20, Article 173 URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text>
2. National Social Service of Ukraine: Human trafficking sexual exploitation URL: <https://nssu.gov.ua/news/vstanovleni-statusy-postrazhdalykh-vid-torhivli-liudmy-za-2024-rik> (date of application 12.02.2025)

**Сацик Анна Сергіївна**, здобувачка вищої освіти юридичного факультету  
*Львівський національний університет ім. Івана Франка, Україна*

**Науковий керівник: Рим Олена Михайлівна**, д-р. юрид. наук, професор,  
професор кафедри соціального права  
*Львівський національний університет ім. Івана Франка, Україна*

## **ЗМІНИ В ТРУДОВОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ**

Воєнний стан, запроваджений як реакція на повномасштабне вторгнення, об'єктивно змінив правову систему України, зумовивши необхідність перегляду законодавства з урахуванням нових реалій. Законодавець оперативно відреагував на зміни в усіх сферах суспільного життя, ухваливши низку нових законів та внісши зміни до чинних нормативно-правових актів. Зокрема, до базових законодавчих актів, що адаптували правове регулювання трудових відносин до вимог воєнного часу, належить Закон України "Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану" № 2136-ІХ від 15.03.2022 [1], який неодноразово зазнавав оновлень. Важливими також є зміни, впроваджені законом "Про дерадянізацію законодавства України" [2], що очистили правову систему від застарілих радянських норм, оновили термінологію у Кодексі законів про працю України (далі – КЗпП України), а також скасували дію низку актів органів державної влади та управління Союзу РСР, Української РСР і Української СРР.

Аналіз змін, що стосуються безпосередньо трудових відносин, дозволяє умовно виокремити певні сфери, де оновлення було найбільш значним. Перш за все, укладення трудового договору зазнало значних змін. Так, Закон України "Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану" запровадив більш гнучкий підхід до укладення трудових договорів [1]. Тепер роботодавець і працівник можуть самостійно обирати форму трудового договору, що сприяє спрощенню оформлення працевлаштування. Крім того, скасовано обмеження щодо встановлення випробування, що дозволяє роботодавцям застосовувати цей механізм до всіх категорій працівників.

Чимало новацій зазнали процедури зміни умов трудового договору. Наприклад, роботодавець отримав право перевести працівника на іншу роботу, не обумовлену трудовим договором, без його згоди (крім переведення на роботу в іншу місцевість, на території якої тривають активні бойові дії), якщо така робота не протипоказана працівникові за станом здоров'я, лише для відвернення або ліквідації наслідків бойових дій, а також інших обставин, що ставлять або можуть становити загрозу життю чи нормальним життєвим умовам людей, з оплатою праці за виконану роботу не нижче середньої заробітної плати за попередньою роботою.

Законодавчі зміни торкнулись також підстав та порядку припинення трудових відносин. Зокрема, статтю 40 КЗпП України доповнено новими підставами для розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця у разі ухвалення вироку за злочини проти основ національної безпеки. Окрім того, у ст. 36 КЗпП України з'явилися додаткові підстави припинення трудового договору під час дії воєнного стану, а саме:

«8<sup>-1</sup>) смерть роботодавця - фізичної особи або набрання законної сили рішенням суду про визнання такої фізичної особи безвісно відсутньою чи про оголошення її померлою;

8<sup>-2</sup>) смерть працівника, визнання його судом безвісно відсутнім або оголошення померлим;

8<sup>-3</sup>) відсутність працівника на роботі та інформації про причини такої відсутності понад чотири місяці поспіль;»

У контексті цих змін варто окремо виділити новий правовий механізм – призупинення трудового договору. Це тимчасове припинення роботодавцем забезпечення працівника роботою і тимчасове припинення працівником виконання роботи за укладеним трудовим договором у зв'язку із збройною агресією проти України, що виключає можливість обох сторін трудових відносин виконувати обов'язки, передбачені трудовим договором [1]. Призупинення не спричиняє припинення трудових відносин та може бути ініційоване як працівником, так і роботодавцем. Міністерство економіки України рекомендує завчасно повідомляти про призупинення договору в письмовій чи електронній формі. Оформлення такого призупинення здійснюється шляхом видання наказу, в якому фіксуються причини призупинення. Важливо зазначити, що відповідальність за компенсацію заробітної плати покладається на державу-агресора – російську федерацію [3].

Таким чином, усі законодавчі зміни зорієнтовані на адаптацію трудових відносин до умов війни, а ухвалені норми дозволяють забезпечити гнучкість для роботодавців і водночас створюють умови для збереження робочих місць та захисту прав працівників у воєнний час. Як слушно зазначає С. Венедіктов, більшість законів, спрямованих на гармонізацію регулювання трудових відносин, було розроблено в перші місяці після повномасштабного вторгнення. У цьому контексті, на думку вченого, враховуючи невизначеність строків завершення бойових дій, доцільно також зосередити зусилля законодавчого органу на вдосконаленні регулювання трудових відносин відповідно до поточної ситуації, а не лише в перспективі [4, с. 290]. Вочевидь автор має на увазі роботу над проектом Трудового кодексу України, який мав би бути впроваджений для регулювання трудових відносин повоечного періоду. Тож він підставно акцентує на потребі не лише адаптації правового забезпечення до потенційних викликів майбутнього, а й гарантуванні стабільності трудових відносин у складний період, коли війна ще триває.

Попри виклики воєнного часу, зміни в трудовому законодавстві відкривають нові юридичні та соціальні можливості. Наприклад, потреба зберегти економічну активність сприяє створенню нових соціальних гарантій для працівників, які залучені до роботи на прифронтових територіях або виконують важливі оборонні завдання. Ці гарантії мають на меті забезпечити необхідний рівень захисту прав таких працівників, зокрема в питаннях оплати праці, умов праці та соціальних виплат.

Підсумовуючи зауважимо, що правовий аналіз змін в трудовому законодавстві України під час воєнного стану вказує на необхідність постійного моніторингу та коригування правових норм. Це дозволить забезпечити підтримку економіки та реалізацію прав працівників під час війни, водночас враховуючи міжнародні стандарти та права людини. Зміни в трудовому законодавстві України відображають не лише адаптацію до умов воєнного часу, а й прагнення збалансувати інтереси роботодавців і працівників, враховуючи специфічні виклики, з якими стикається

країна в умовах агресії. Тому вкрай важливо продовжити роботу над вдосконаленням правових механізмів для захисту трудових прав, забезпечення стабільності на ринку праці та гарантування соціальних стандартів. Це має бути пріоритетом для законодавчого органу, адже ефективне правове регулювання трудових відносин є ключовим чинником для стабільності держави в умовах війни. Тільки шляхом адаптації законодавства до нових реалій можна забезпечити належний захист прав працівників і підтримку економічної активності в умовах воєнного стану.

**Список використаних джерел:**

1. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15 бер. 2022 р. No 2136-IX. *Офіційний вісник України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 10.02.2025).
2. Про дерадянізацію законодавства України : Закон України від 21.04.2022 № 2215-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2215-20#Text> (дата звернення: 10.02.2025).
3. Коментар Мінекономіки до Закону України від 15 березня 2022 р. No 2136-IX «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». Міністерство економіки України: веб-сайт. URL: <http://surl.li/tbkesd> (дата звернення: 10.02.2025).
4. Venediktov Sergii. The Impact of the Armed Conflict on Labour Law: The Case of Ukraine" *Access to Just. E. Eur.* 2023. P. 278-291.

**Попова Єлизавета Олександрівна**, здобувач вищої освіти 3 курсу факультету харчових технологій та управління якістю продукції АПК

*Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна*

**Науковий керівник: Попова Олена Вікторівна**, канд.юрид.наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права

*Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна*

## **ЗНАЧЕННЯ БІЗНЕСУ В ЖИТТІ ЛЮДИНИ І ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

Життєдіяльність людини, суспільства складно уявити без існування різних важливих, факторів, процесів та складових навколишнього середовища, в тому числі, без заняття суб'єктами права господарською діяльністю, існування бізнесу та діяльності бізнес – процесів [1].

Завдяки тому, що бізнес може функціонувати та розвиватись в різних видах організаційно-правових формах господарювання, в різних сферах діяльності, в будь - яких галузях все це позитивно впливає на життя людини, оскільки надається можливість суб'єктам права приймати рішення щодо використання своїх суб'єктивних прав, розпочати свою власну справу, реалізовувати свої власні ідеї тощо.

В сучасних умовах господарювання підприємництво будь – якої країни займає вагомое значення в системі господарювання господарського комплексу, оскільки воно відіграє важливу роль у створенні та формуванні національного доходу країни, а від ефективного розвитку підприємницької діяльності залежить рівень досягнення суспільством соціально – економічних благ всієї країни [2].

Варто зазначити, що функціонування та розвиток різних видів бізнес-діяльності суб'єктів права сприяє:

- зайнятості населення, оскільки створюються як нові робочі місця так і додаткові;
- зростання економічного рівня населення;
- насичення ринку послугами та товарами;
- покращується розвиток регіонального розвитку, соціальна інфраструктура;
- сприяє розвитку інновацій;
- є джерелом надходження коштів до бюджету та інше.

Функціонування, розвиток, оптимальне співвідношення та взаємодія різних підприємств в бізнес-середовище як-то середніх, великих та малих мають значення у забезпеченні цілей сталого розвитку країни, а також у векторі розвитку та функціонування економіки країни[1].

Малий бізнес дедалі більше залучається до експортної діяльності, розширюючи свій ринок збуту шляхом прямого експортування, створення філій закордоном, надання іноземним франшиз на свою продукцію, тощо[3].

У соціально-економічному розвитку суспільства бізнес відіграє багатоаспектну роль, зокрема це проявляється у зайнятості населення, задоволенні споживачів їхніх потреб, збалансуванні виробництва та споживання та інше, також відіграє значну роль в досягненні цілей сталого розвитку, оскільки серед суб'єктів права, які займаються бізнес-діяльністю, запроваджуються технології та рішення, які спрямовані на

екологічне зростання та турботу про навколишнє середовище, на вирішення питань, які стосуються забезпечення охорони здоров'я, подолання бідності в світі та інше [1].

Отже, підсумовуючи все вищевикладене, можна зробити висновок, що бізнес позитивно впливає на життя людини, суспільство, у векторі розвитку та функціонування економіки країни.

### **Список використаних джерел:**

1. Попова О.В. Діяльність суб'єктів господарювання в житті людини та бізнесу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. №4. С. 266-270.
2. Попова О.В. Фермерські господарства як форма підприємницької діяльності в системі господарювання розвиток та інвестиційна привабливість: монографія *Економіка та управління підприємствами: теорія, практика, перспективи розвитку: колективна монографія*. Полтава: ЦФЕНД, 2021. С.39-44
3. Шнирков О.О., Руденко І.В. Місце та роль малого бізнесу у міжнародній економічній діяльності *«Молодий вчений»* №11(87). 2020. С.226-230.

**Шиловська Ганна Іллівна**, здобувач вищої освіти, н.г. ЮЗ-344,  
*Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна*

**Науковий керівник: Киян Володимир Якович**, кандидат юридичних наук, доцент,  
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін  
*Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна*

## ПОНЯТТЯ ПРАВА ДОБРОСУСІДСТВА ТА ЙОГО ЗМІСТ

Земельне право є невід'ємною частиною правової системи, яке регулює відносини з приводу володіння, користування та розпорядження земельними ділянками. Від початку розвитку земельного права в юридичній практиці існувала потреба створення правил, які б регулювали поведінку сусідів, щоб забезпечити спільне використання земель і уникнути конфліктів. Питання юридичної відповідальності за порушення права добросусідства в контексті земельного права досліджували численні вчені. Зокрема, багато з них підкреслюють, що така відповідальність є важливим елементом для забезпечення дотримання прав і обов'язків між землевласниками. У цій статті ми маємо змогу розглянути поняття права добросусідства та проаналізувати його зміст.

Отже, *право добросусідства* – це сукупність норм земельного права, що регулюють взаємні відносини між власниками або користувачами суміжних земельних ділянок [2, с.241]. За порушення норм, що регулюють відносини між сусідами, можуть наступати різні види юридичної відповідальності: адміністративна, цивільна та навіть кримінальна, в залежності від характеру порушення. У цьому контексті одні вчені надають перевагу превентивним заходам, інші ж акцентують на необхідності встановлення санкцій, що допоможе відновити порушене право.

*Основною метою* цього є створення правової атмосфери для ефективного, сталого та безконфліктного використання земель, що є важливим для розвитку територій і підтримки правопорядку.

Зазвичай **проблеми** при сусідському користуванні земельними ділянками виникають такі:

*Відсутність чітких меж земельних ділянок:* через нечітке встановлення меж між земельними ділянками часто виникають спори щодо належності певних територій, що призводить до конфліктів між сусідами. Це особливо актуально, коли межі не були встановлені або документально зафіксовані належним чином.

*Порушення прав на користування земельними ділянками:* сусіди можуть не дотримуватись умов користування, зокрема в частині дозволених та заборонених дій на земельній ділянці. Наприклад, одна зі сторін може створювати шум, сміття чи інші незручності, порушуючи право на спокійне володіння територією.

*Неврегульованість питання спільних комунікацій:* проблеми виникають при користуванні спільними інженерними комунікаціями, такими як водопостачання, каналізація, електропостачання, коли немає чітких угод щодо розподілу витрат і обов'язків по їх обслуговуванню.

*Невизначеність щодо права доступу до сусідських ділянок:* наприклад, проблема може виникнути, якщо одна з ділянок не має окремого виходу на громадську дорогу, а для доступу до неї потрібно проходити через ділянку сусіда. За відсутності згоди на таке користування виникають конфлікти.

**Пропозиції** щодо вдосконалення цієї проблеми:

*Забезпечення чіткої регламентації меж ділянок:* законодавство повинно вимагати обов'язкової кадастрової реєстрації меж ділянок та регулярного їх оновлення, щоб уникнути суперечок щодо їх точного визначення.

*Визначення і стандартизація умов користування спільними об'єктами:* необхідно запровадити чіткі норми для користування спільними комунікаціями, шляхом укладення договорів, що чітко регулюють права та обов'язки сторін, що дозволить уникнути непорозумінь.

*Внесення змін до законодавства щодо сусідського права доступу:* для уникнення спорів про проходи або проїзди через сусідські ділянки, законодавство може передбачити регламентацію таких питань, визначаючи умови і механізми встановлення права доступу на підставі договору чи інших юридичних актів.

*Запровадження альтернативних методів вирішення спорів:* використання медіації або примирення для вирішення сусідських суперечок може допомогти в уникненні судових розглядів та сприяти швидкому й мирному вирішенню конфліктів.

Отже, *основним змістом* права добросусідства є необхідність поважати права та інтереси сусідів при використанні земельних ділянок, не заважати їхній діяльності та не порушувати їхніх прав (ст.100 ЗК України) [1].

*Земельне правопорушення* можна визначити як неправомірне діяння, що порушує норми земельного права, включаючи порушення прав добросусідства. Такі порушення можуть мати як цивільний, адміністративний та навіть кримінальний характер, в залежності від обставин. Зокрема, до земельних правопорушень відносяться випадки, коли землевласники без належного погодження змінюють межі земельних ділянок, здійснюють несанкціоноване використання земель, або порушують екологічні норми, що призводить до шкоди сусіднім землевласникам (ст.159 і 161 ЗК України) [1].

Положення, що регулюють право добросусідства, закріплені в Земельному кодексі України, зокрема в статтях 104, 91, 92, 96, 106 та інших, що визначають правила використання земельних ділянок, взаємні обов'язки між сусідами та відповідальність за порушення норм земельного права[1]. Стаття 104 Земельного кодексу України безпосередньо визначає право добросусідства, зокрема вимогу дотримуватися прав і інтересів сусідів[1]. Ці статті дозволяють забезпечити юридичну основу для врегулювання земельних конфліктів, що можуть виникати між сусідами, та створюють механізми для захисту прав землевласників і користувачів і підтримки правопорядку в земельних відносинах.

Таким чином, ми розглянули право добросусідства і дійшли висновку, що воно є важливим елементом земельного права, який забезпечує баланс між інтересами окремих землевласників і суспільними інтересами. Право добросусідства передбачає дотримання норм, що сприяють гармонійному співіснуванню сусідів на землі, запобігають конфліктам і забезпечують стабільність правових відносин у сфері земельного користування. Для запобігання порушенням важливе значення має юридична відповідальність, яка відіграє роль превентивного механізму для захисту прав землевласників і користувачів земельних ділянок.

Отже, ми окреслили основні аспекти поняття та змісту права добросусідства в контексті земельного права, демонструючи важливість цього інституту для ефективного регулювання земельних відносин.

**Список використаних джерел:**

1. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 18-22. — Ст. 104. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (дата звернення: 25.01.2025).
2. Семчик В.І. Земельне право України. Київ, 2008. С. 30-600.

**Шиловська Ганна Іллівна**, здобувач вищої освіти, н.г. ЮЗ-344  
*Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна*

**Науковий керівник: Обушенко Наталія Миколаївна**, д-р.юрид.наук, доцент,  
професор кафедри цивільно-правових дисциплін  
*Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна*

## **ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ОБОВ'ЯЗКІВ БАТЬКІВ ЩОДО ВИХОВАННЯ ДИТИНИ**

Виховання дітей є важливим аспектом сімейних відносин, яке визначається не лише моральними, а й правовими нормами [1]. Сімейне право регулює права та обов'язки батьків у вихованні дітей, що сприяє їх всебічному розвитку та захисту інтересів дитини. Батьки мають право вільно вибирати способи виховання, що відповідають їхнім переконанням, релігійним та моральним нормам, якщо це не суперечить інтересам дитини. Це право включає можливість приймати важливі рішення щодо освіти, медичних послуг, соціального розвитку та розваг дітей. Батьки повинні забезпечити фізичний, психічний та емоційний розвиток дітей, створюючи умови для їхнього благополуччя. Вони несуть відповідальність за надання освіти, забезпечення здоров'я та соціальну адаптацію дітей(ст.150) [2]. Обов'язок утримання дітей зберігається до досягнення ними повноліття або здобуття ними самостійного фінансового забезпечення (наприклад, під час навчання в університеті).

*Дитина* має право висловлювати свою думку з питань, що стосуються її виховання, відповідно до її вікових можливостей, що закріплено в ст. 12 Конвенції ООН про права дитини (ст.12) [3]. Так у 2017 році в Україні був випадок, коли 14-річна дівчина подала заяву до суду з вимогою зміни місця проживання, оскільки не могла знаходити спільну мову з матір'ю. Суд, вислухавши думку дитини, прийняв рішення на її користь, визнавши її право на висловлення власної думки та участь у вирішенні важливих питань її життя(ст.164 СКУ) [2].

У разі порушення батьками своїх обов'язків органи опіки можуть втручатися у процес виховання дитини [4]. Так у 2020 році в одному з районів Київської області батько здійснив фізичне насильство щодо свого сина. Після того, як дитина звернулася до соціальних служб, органи опіки вилучили дитину з родини, а суд прийняв рішення про позбавлення батьківських прав та передачу дитини на виховання до бабусі (ст.180 СКУ) [2]. В тому ж році в Україні була створена національна програма "Безпечна дитина", яка включає заходи для поліпшення умов життя дітей в сім'ях, у яких є ризик насильства чи нехтування правами дітей.

*Виховання дитини* є складним і комплексним процесом, тому важлива співпраця батьків з навчальними закладами, медичними установами та соціальними службами [5]. Взаємодія з такими установами забезпечує додаткову підтримку та допомогу в процесі виховання.

*Зміни* в законодавстві, визнання прав дитини та розвиток правових норм, спрямованих на захист інтересів дитини, є важливими для створення сприятливого середовища для сімейних відносин(ст.182 СКУ) [2]. Одним із прикладів змін у законодавстві є введення нових норм у Кодексі про адміністративні правопорушення України у 2021 році, що посилює відповідальність за невиконання батьками своїх

обов'язків щодо утримання дітей(ст.184 КУпАП) [7]і(ст.171 СКУ) [2]. Відповідно до нових змін, з батьків, які не забезпечують своїх дітей, можуть стягувати значно більші штрафи, а також встановлюються нові процедури для позбавлення батьківських прав у разі регулярних порушень.

Суть прав та обов'язків батьків у вихованні дітей полягає в тому, щоб забезпечити дитині належний розвиток, виховання та підтримку. Це включає:

*Право на виховання:* батьки мають право приймати рішення щодо виховання своїх дітей, включаючи вибір освіти, духовних цінностей, моральних орієнтирів та формування навичок для успішного життя в суспільстві [6].

*Обов'язок на забезпечення потреб дитини:* батьки зобов'язані задовольняти основні фізичні та емоційні потреби дитини: забезпечити їй житло, харчування, медичне обслуговування, а також емоційну підтримку та безпеку.

*Право на захист дитини:* батьки мають право захищати інтереси своєї дитини, забезпечуючи її безпеку, здоров'я та розвиток, а також захищати її права в разі загрози.

*Обов'язок до морального і етичного виховання:* батьки зобов'язані передавати дитині моральні цінності, формувати відповідальність, повагу до інших людей і до законів суспільства.

*Право на участь у житті дитини:* батьки мають право активно брати участь у житті своєї дитини, слідкувати за її успіхами та проблемами, навчати її основним життєвим навичкам.

Усе це разом допомагає створити сприятливе середовище для розвитку дитини, формуючи її як особистість, здатну інтегруватися в суспільство.

### Список використаних джерел:

1. Киян В. Я., Ярошевська Т. В., Обушенко Н. М., Журавель О. Є., Нестерцова-Собакарь О. В. Сімейне право: навч.-метод. реком. до семінар. занять. Дніпро : ДДУВС, 2024. 78 с.
2. Сімейний кодекс України від 10 січ. 2002 р. № 2947-III. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
3. Конвенція ООН про права дитини від 20 лист. 1989 р. URL: [https://www.un.org/ga/search/view\\_doc.asp?symbol=A/RES/44/25](https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/44/25).
4. Закон України від 01 черв. 2001 р. № 2402-III "Про охорону дитинства". URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.
5. Закон України "Про соціальні послуги" " від 19 черв. 2003 р. № 966-IV. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/966-15>.
6. Обушенко Н.М. Імплементация норм міжнародного права як один з головних компонентів державної політики України у сфері захисту дитинства. The 8th International scientific and practical conference "European congress of scientific achievements" (August 12-14, 2024) Barca Academy Publishing, Barcelona, Spain. 2024. С. 302-307.
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X (в редакції від 2021 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8073-10>.

**Бабич Яна Володимирівна**, здобувач вищої освіти 3 курсу спеціальність «Публічне управління та адміністрування» Навчально-наукового інституту неперервної освіти і туризму

*Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна*

**Науковий керівник: Попова Олена Вікторівна**, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права

*Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна*

## **РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА В РЕГУЛЮВАННІ ПРАВОВИХ ВІДНОСИН СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ**

Умовами для існування та гармонійного розвитку суспільства є встановлення та підтримування певного порядку суспільних відносин серед усіх учасників [1].

Норми права виступають як структурний елемент правової системи та виступають соціумо-нормативним регулятором у правових відносинах між суб'єктами права в різних життєвих ситуаціях [2].

Норми права встановлюються державою, санкціонуються нею, а також забезпечуються державним примусом. Норми є загальнообов'язковими і формально визначеними, вони регулюють, як певні суспільні правовідносини, які вже неодноразово повторювались у суспільстві, і є типовими та спрямовані на регулювання невизначеної кількості суспільних відносин [1].

Суб'єкти права мають різні цілі та інтереси, але за допомогою правової норми та права, надається можливість визначення учасникам права їх обов'язкову та можливу поведінку.

Завдяки механізму правового регулювання, сукупності способів (дозволяння, зобов'язання, заборона), методів (диспозитивний, імперативний, рекомендаційний, заохочувальний) і засобів дотримання вимог правового регулювання встановлюється певний обсяг прав осіб, нормами права закріплюються зобов'язання й заборони для забезпечення рівності й справедливості членів соціуму [3].

Існування таких важливих чинників як нормативне впорядкування, офіційна діяльність компетентних органів та інших суб'єктів права, які наділені повноваженнями у питаннях зміни правових норм, створення правових норм, скасування, сприяють більш ефективному впровадженню в правову систему нових регуляторів суспільної поведінки.

Отже, право та норми права є важливими засобами в управлінському впливі на суспільні відносини в цілому.

Саме норми права визначають права учасників суспільних відносин, їхні обов'язки та відповідальність [1].

З розвитком суспільства та науково-технічного прогресу, виникають сприятливі умови для удосконалення системи управління суспільних відносин, а також, розробки нових правових норм по підвищенню ефективності організаційного та управлінського рівня конкретних соціальних систем [2].

### **Список використаних джерел:**

1. Попова О.В. *Правова культура особистості: навчальний посібник зі схемами*. Київ, 2021. 186 с.
2. Попова О.В. Роль права в регулюванні правових відносин суспільного життя. *Економіка, фінанси, облік і право: актуальні питання і перспективи розвитку*: зб. матеріалів тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції. 19 травня 2021 р. Полтава: ЦФЕНД, 2021. С.32-33.
3. Чемодурова А. *Правове регулювання та його ефективність у сучасному світі. Підприємництво, господарство і прав.* 2020. №4. С.262-267.

## СЕКЦІЯ 4.

# ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

**Шашкевич Анна Володимирівна**, здобувач вищої освіти факультету психологічної підтримки персоналу

*Національна академія сухопутних військ імені Петра Сагайдачного, Україна*

**Науковий керівник: Мацевко Тарас Михайлович**, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри поведінкових наук та військового лідерства

*Національна академія сухопутних військ імені Петра Сагайдачного, Україна*

## ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ГРУПОВОЇ СТРУКТУРИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ЩО ПРОХОДЯТЬ СЛУЖБУ ЗА МОБІЛІЗАЦІЄЮ, ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ БЗВП

Сучасні умови збройних конфліктів в Україні показали, що ефективність виконання бойових завдань значною мірою залежить від згуртованості та взаємодії особового складу один між одним. Адже хто може заперечити силу, яку приносить налагоджений соціально-психологічний клімат у підрозділі?

Саме в екстремальних умовах важливим фактором мотивації мобілізованих військовослужбовців є підтримка таких самих своїх товаришів. Проте завжди варто пам'ятати, що психологічний клімат підрозділу формується поступово.

Під час потрапляння новоприбулих військовослужбовців, що проходять службу за мобілізацією, на військову службу відбувається період адаптації, під час якого вони будують первинні соціальні зв'язки. Уже безпосередньо у ході виконання спільних завдань зі своїм підрозділом мобілізовані військовослужбовці пристосовуються до умов служби, розвивають довіру один до одного та поступово долають конфліктні ситуації, що виникають у групі. Таким чином відбувається стабілізація внутрішньої структури групи.

На кульмінаційному етапі група військовослужбовців або зруйнується, або перейде уже у заключну фазу – згуртованість. Характерною ознакою цього періоду є наявність великої кількості конфліктних ситуацій та міжособистісної конкуренції.

Проблема вивчення динаміки розвитку групової структури мобілізованих військовослужбовців під час проходження базової загальної підготовки набуває важливого значення. Оскільки це фундамент для створення злагодженого підрозділу, що надалі матиме змогу ефективно виконувати завдання за призначенням.

Тому саме знання базових принципів та концепція утворення згуртованості між особовим складом є одним з важливих компонентів для всіх командирів підрозділу. Завдяки ним є змога визначити всі взаємостосунки між підлеглими та коригувати їх. Це найголовніше завдання саме офіцера структури психологічної підтримки персоналу. Варто ще зазначити, що його робота полягає в організації заходів для

корекції соціально-психологічної атмосфери у підрозділі та проведенні різного роду тестувань та анкетувань [2].

Існують різні методи для виміру міжособистісних зв'язків у групі, що у свою чергу показують, на якій фазі вона знаходиться. Найвідоміший з них – це метод соціометрії. За допомогою даного практичного інструментарію є можливість побачити, який соціальний статус мають військовослужбовці, що приналежні до групи, та у свою чергу, як вони в цілому сприймають її (емоційну експансивність). Тому офіцер психологічної підтримки персоналу буде мати змогу оцінити загальну картину психологічного клімату, що панує у підрозділі. Це набагато спрощує процес корегування соціально-психологічних явищ, що виникають на різних фазах розвитку групи [1].

Окрім цього, для оцінювання характеру стосунків між військовослужбовцями можна використати спосіб спостереження. Проте даний метод є суб'єктивним та не дасть достовірної інформації про пануючий соціальний клімат у підрозділі [2].

Отже, процес утворення та розвиток групи військовослужбовців, що проходять службу за мобілізацією, під час базової загальновійськової підготовки є важливим. Оскільки він показує, на скільки група військовослужбовців соціально-психологічно зріла та готова в подальшому до виконання завдань за призначенням.

#### **Список використаних джерел:**

1. Соціально-психологічні технології управління військовими колективами / Т. Грицевич та ін. Львів : Нац. акад. сухопут. військ, 2018. 240 с.
2. Методика виховної роботи у військових підрозділах - Методичка (Петренко В.М.) - Глава: 8.2 управління соціально-психологічним кліматом військового колективу онлайн. *Бібліотека студента*. URL: <https://uchebnik-online.net/book/338-metodika-vixovnoyi-roboti-u-vijskovix-pidrozdilax-metodichka-petrenko-vm/41-82-upravlinnya-socialno-psixologichnim-klimatom-vijskovogo-kolektivu.html> (дата звернення: 09.02.2025).

## СЕКЦІЯ 5.

# БІОЛОГІЯ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ

**Omelian Yakiv Serhiiiovych**, student of the Biotechnology Faculty  
*Dnipro State Agrarian and Economic University, Ukraine*

**Misnyi Taras Viacheslavovych**, student of the Biotechnology Faculty  
*Dnipro State Agrarian and Economic University, Ukraine*

**Rashchupkina Uliana Ruslanivna**, student of the Biotechnology Faculty  
*Dnipro State Agrarian and Economic University, Ukraine*

**Scientific supervisor: Pryshedko Volodymyr Mykhailovych**, candidate of agricultural sciences, associate professor, associate professor of the Department of Animal Feeding and Breeding Technology  
*Dnipro State Agrarian and Economic University, Ukraine*

## BIOTECHNOLOGY OF LIVESTOCK WASTE DISPOSAL WITH BIOGAS PRODUCTION

Currently, the state has taken a course to increase the energy efficiency of the country's economy, including the conservation of natural resources, the elimination of energy losses, and the increase in the efficiency of their use [1-4].

Anaerobic processing of organic waste to obtain biogas, energy, fertilizers refers to resource and energy-saving technologies. Energy and, consequently, resource conservation is not only an economic problem, but also to a large extent an environmental one: a huge amount of fuel is burned to generate electricity, provide hot water and heat buildings. This leads, in addition to the depletion of one of the types of natural resources, to enormous emissions into the atmosphere, pollution of soil, surface and groundwater. Therefore, one of the advantages of increasing energy efficiency is a reduction in environmental pollution [5].

To implement the National Waste Management Strategy in Ukraine and the National Waste Management Plan until 2030, regions need to activate the areas of effective utilization of solid household waste and agricultural waste, for which it is necessary to take into account European norms and standards in this area, as well as disseminate successful Ukrainian and foreign experience, primarily in the direction of biogas production from relevant waste. As of 2022, 61 biogas production enterprises operated in Ukraine, of which 50 biogas reactors were on their balance sheet, which ensured the receipt of electricity at the level of 183.6 million kWh. [3,4].

The environmental benefits of biogas production and utilization are both global and local. The global benefits include: reducing the consumption of fossil fuels and thereby extending the period of their depletion; obtaining a virtually inexhaustible source of energy, since biomass is constantly renewed; no replenishment of greenhouse gases in the atmosphere and thus protecting the climate.

Methanogenesis, as the process of methane biosynthesis, plays an important role in the carbon cycle in nature. By deliberately involving anthropogenic organic waste in this process and then utilizing the resulting biogas, we reduce the burden on the environment both by

accelerating the decomposition of waste and reducing its quantity and volume, and by reducing emissions of a greenhouse gas stronger than carbon dioxide - methane [6].

If we use manure as an organic substance, we completely stop the emission of methane and nitrous oxide, which is an obligatory companion of manure storage on an open surface. In addition, the use of manure for biogas production reduces carbon dioxide emissions, firstly, because a large amount of carbon is converted into methane, and secondly, due to the replacement of fossil fuels. In transportation, the transition of vehicles from gasoline and diesel fuel to biogas from manure reduces CO<sub>2</sub> emissions by 180% per car and gives an environmental effect of reducing emissions of other pollutants in densely populated regions even higher than when using biogas for electricity generation [5].

For example, manure, one of the most large-tonnage types of organic waste, belongs to the category of volatile organic contaminants and, according to the World Health Organization, is a factor in the transmission of more than 100 types of various pathogens of animals and humans. In addition, manure is characterized by a high content of environmentally hazardous substances: ammonia, hydrogen sulfide, mercaptan, phenol, salts of heavy metals, etc. So much manure is produced on livestock complexes that it is often not even used as fertilizer, but accumulates on the territory of farms [6,8].

When processing manure into biogas and biohumus, in addition to the output of marketable products, there is also disinfection of products, since anaerobic fermentation provides deworming, loss of germination of weed seeds, suppression of pathogenic forms of microorganisms, increase in the fertilizer value of the produced product and production of biogas. The death of pathogens occurs not only due to the high temperature of the fermentation process, but also due to the bactericidal effect of volatile fatty acids formed at the stage of acidogenesis [8].

When processing waste in biogas plants, we obtain several types of marketable products. Biogas, which can be used either as a fuel for direct combustion instead of conventional natural gas, or for the production of electrical and thermal energy. Biogas can be stored, compressed, pumped, and used after additional purification: from H<sub>2</sub>S - to generate electricity, from CO<sub>2</sub> - to refuel vehicles. Efficient biogas production is possible only when the total energy of the gas is significantly higher than the energy costs for its production. The residue after anaerobic digestion is environmentally friendly liquid and solid fertilizers, agronomically highly efficient, which increase yield by 40-50%. Carbon dioxide released from biogas during its purification can be used either for the production of carbon dioxide or for plant nutrition in greenhouses [6, 7].

Consumption of environmentally friendly quality agricultural products when using environmentally friendly (biological, not chemical) fertilizers will contribute to the health of the entire population. Biogas energy is generally less dangerous to the environment than traditional energy sources.

The disadvantages of biogas technology for farming are quite high capital, but one-time investments. The level of these investments depends on the capacity of the plant, equipment with modern automation and control means and the manufacturer of specific devices. The high cost of special equipment is also caused by the fact that due to the lack of sufficient demand it is produced in small quantities. The installation itself is most profitable when operated in the farm as additional equipment. Capital costs will be higher than in other countries due to the colder climate and the associated need to increase thermal insulation, which entails a large material consumption of the equipment. Also, part of the energy

produced will be spent on the plants' own production needs – for mixing and maintaining the temperature, and, firstly, unevenly throughout the year and, secondly, the colder the climate, the greater this part: heating the methane tank and heating the incoming mass to the mesophilic temperature in winter in colder regions can consume about 50% of the biogas produced. For comparison: in Denmark, where the average monthly air temperature is higher, this figure is 15 (for mesophilic) – 25% (for thermophilic fermentation) [7,8]. Such increased energy consumption for own needs, in turn, will reduce the share of profit received from the sale of energy.

Thus, improving the management of biogas production in Ukraine can be ensured by creating bioenergy clusters in the regions with the integration of artificial intelligence tools into the waste collection and processing system. The implementation of the experience of developed countries in the field of supporting the creation of biogas production, the development of biogas production technologies using automated waste collection and processing management systems, the production of biogas from waste from agricultural enterprises and households will increase the energy independence of the state, reduce the costs of households and agro-industrial formations for energy resources, reduce greenhouse gas emissions and provide agricultural producers with organic fertilizers.

### References:

1. Методологічні основи та методи наукових досліджень у ветеринарній гігієні, санітарії та експертизі : навч.-метод. посіб. / [ П. П. Антоненко, А. В. Доровських, М. П. Високос та ін. ] ; Дніпровський ДАЕУ. – Дніпро : «Свідлер А. Л.», 2018. – 276 с. <http://dspace.dsau.dp.ua/jspui/handle/123456789/963>.
2. Милостивий Р., Високос М.П., Тимошенко В., Музика А., Другий В., Другий С., Черненко О., Іжболдіна О., Хмельова О., Гофман Г. ( 2020). Особливості формування та моніторингу мікроклімату в неутеплених корівниках: невирішені проблеми. *Теоретична та прикладна ветеринарна медицина*, 8 (2), 73-85. <https://doi.org/10.32819/2020.82011>
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія від 08.11.2017 № 820-р «Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80#Text>
4. Фурман, І., & Ксенчин, Д. (2024). УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ БІОГАЗУ З ВІДХОДІВ ПІДПРИЄМСТВ АПК ТА ДОМОГОСПОДАРСТВ. *Економіка та суспільство*, (59).
5. Biogas Road Map for Europe. – АЕВІОМ, European Biomass Association. 2009. – 24 p.
6. Hoyos-Seba, J. J., Arias, N. P., Salcedo-Mendoza, J., & Aristizabal-Marulanda, V. (2024). Animal manure in the context of renewable energy and value-added products: A review. *Chemical Engineering and Processing-Process Intensification*, 196, 109660.
7. Foged H.L. Energy from cattle manure. Status, technology and innovation in Denmark. – Agro Business Park A/S, Niels Pedersens Alle 2, 8830 Tjele, 2012. – 40 с.
8. Wu, X., Nawaz, S., Li, Y., & Zhang, H. (2024). Environmental health hazards of untreated livestock wastewater: potential risks and future perspectives. *Environmental Science and Pollution Research*, 31(17), 24745-24767.

## СЕКЦІЯ 6.

# ХАРЧОВЕ ВИРОБНИЦТВО ТА ТЕХНОЛОГІЇ

**Копоть Наталія Вікторівна**, здобувач фахової передвищої освіти за спеціальністю «Харчові технології», ОПП «Технологія приготування їжі»

*ВСП «Краматорський фаховий коледж*

*Криворізького національного університету», Україна*

**Науковий керівник: Борисполец Алла Олексіївна**, викладач вищої категорії

*ВСП «Краматорський фаховий коледж*

*Криворізького національного університету», Україна*

## ТЕХНОЛОГІЯ «SOUS VIDE» - КУЛІНАРНА РЕВОЛЮЦІЯ НАШОГО ЧАСУ

Ресторанний сервіс є одним з найперспективнішим та найпоширенішим в Україні. Цей напрямок діяльності вимагає впровадження інновацій світового досвіду з метою внесення корисного в специфіку розвитку інновацій ринку ресторанних послуг. На сьогодні існує дуже багато страв світової кухні, які відрізняються споживчими властивостями. В останні роки зростає попит на страви з нетрадиційної сировини та використання інноваційних технологій в обробці харчових продуктів.

Останнім часом на ринку ресторанного господарства особливу увагу приділяють сучасним способам виробництва напівфабрикатів, які дозволяють не лише отримати продукт з подовженим терміном зберігання, а й приготувати страву з покращеними органолептичними показниками та підвищеною біологічною цінністю і сьогодні все частіше можна почути кулінарний термін «Sous Vide». Це один із сучасних методів, який зараз досить популярний не тільки у нашій країні, а й за її межами.

Ця технологія, у перекладі з французької означає «під вакуумом», і описує спосіб приготування харчових продуктів у вакуумній, герметично запечатаній пластиковій упаковці, з дотриманням точно встановлених температурних режимів. Вакуумування напівфабрикату попереджує випаровування вологи та летких ароматичних речовин, що дозволяє отримати з нього страву соковитої консистенції з покращеними ароматичними властивостями, а також підвищити поживну цінність та подовжити термін зберігання, уникаючи ризику повторного забруднення в процесі зберігання. «Sous Vide» технологія була розроблена американськими і французькими інженерами, в середині 1960-х років, як промисловий спосіб консервування харчових продуктів і апробована в кращих ресторанах світу в 1970 році, та її детальне вивчення науковцями розпочалося лише в 1990-х роках. Метою наукових досліджень було обґрунтування доцільності використання та встановлення перспективності впровадження «Sous Vide» технології у вітчизняних закладах ресторанного господарства.

Суть методу полягає у пакуванні харчових продуктів у спеціальний пластиковий пакет, з якого відкачують повітря за допомогою вакууматора, та подальшому приготуванні їх на водяній бані за температури не вище 70°C.

При цьому можна виділити декілька позитивних аспектів:

✓ при приготуванні у вакуумному пакеті зберігаються смакові та ароматичні властивості, які, зазвичай, втрачаються під час традиційного кулінарного оброблення;

✓ при низькотемпературній обробці мембрани клітин не руйнуються, що дозволяє утримати внутрішньоклітинний сік, м'ясо зберігає свою соковитість;

✓ при запіканні м'яса, зазвичай, використовують температурний режим від 180°C і вище, у той час, коли для доведення його до готовності достатньо 55...65°C для яловичини, баранини та дичини, і не більше 70...80°C для свинини. За приготування в умовах «Sous Vide» технології температура всередині і зовні харчових продуктів буде однаковою, не буде відбуватись висихання та підгоряння;

✓ якщо мова йде про ті шматки м'яса, які прийнято відварювати або тушкувати, правильний підбір температури дозволяє м'язовому колагену перетворитися в желатин, не допускаючи денатурації білків – саме через, яку м'ясо стає жорстким і сухим. Овочі, приготовані з використанням цього методу, навпаки, зберігають свіжу, хрустку текстуру, що складніше досягнути при звичайному варінні.

Етапи підготовки сировини за технологією «Sous Vide»:

➤ Харчові продукти проходять механічну кулінарну обробку. Деякі м'ясні продукти підсмажують на грилі, перш ніж упаковувати у вакуумну упаковку, завдяки приготуванню в якій харчові продукти набувають більш вираженого смаку з мінімальним використанням спецій.

➤ Підготовлений харчовий продукт кладуть у пакет для вакуумного приготування. За допомогою вакуумного пристрою видаляють повітря і запаюють пакет.

➤ Продукт у вакуумній упаковці нагрівають впродовж заздалегідь встановленого часу і при заданій температурі. У спеціальній водяній бані підтримується стала температура варіння, чим нижче задана температура, тим триваліший процес приготування. Контроль за температурою здійснюють за допомогою електронного термометра.

➤ Готовий харчовий продукт піддають «шоковому» охолодженню в шокфрізерах (апаратах швидкого охолодження).

➤ З метою забезпечення якості і тривалого терміну придатності харчові продукти слід зберігати за температури 0...2°C.

➤ Для розігріву (регенерації) харчових продуктів використовують, частіш за все, пароконвектомат, з температурою нижче тієї, за якої було здійснено процес варіння.

Якість готової страви визначається правильним поєднанням тривалості і температури як варіння, так і регенерації.

Технологія «Sous Vide» має ряд виражених переваг:

- Харчовий продукт зберігає аромат та соковитість.
- Спостерігається зменшення втрати ваги на 15...35 %.
- Економія електроенергії на 20...28 %.
- Харчовий продукт не усихає та не зневоднюється.
- Окислення ліпідів у харчовому продукті не відбувається.
- Отриманий напівфабрикат має подовжений термін придатності (до 20 днів).
- Процеси приготування і споживання можуть бути розділені в часі (приготування / регенерація).

➤ Можливе одночасне приготування різних страв у різних вакуумних пакетах на одній водяній бані.

➤ Можливе нівелювання навантаження на персонал між періодами напруженої роботи і спаду активності.

➤ Завчасне приготування страв. Можливо заздалегідь приготувати напівфабрикати. Це зменшує поспіх на кухні і дозволяє приділяти більше уваги розігріву, оформленню, подачі страв клієнтові. Концентрація основного навантаження відбувається в зручні години дня або дні тижня

➤ У шеф-кухарів з'являється більше часу для навчання співробітників.

До недоліків технології «Sous Vide» відносять:

➤ Розвиток клостридій, які є збудником ботулізму. Але клостридії починають розвиватися у вакуумі лише тоді, коли тривалість приготування страви перевищує 4 години, а за нашим методом ми готуємо лише 3 години, тобто продукт цілком безпечний.

Практична реалізація «Sous Vide» технології в тій формі, яка використовується в ресторанах високої кухні і дозволяє досягти найкращого результату, практично неможлива в домашніх умовах. Поперше, потрібен вакууматор, щоб запакувати продукти в пластик. По-друге, агрегат, який дозволить підтримувати постійну температуру і контролювати її з точністю до часток градуса. Однак, спробувати хоча б частково скористатися тими перевагами, які дає «Sous Vide» технологія, все-таки можливо.

Для розуміння повного спектру устаткування для реалізації технології «Sous Vide» існує п'ять основних кроків: підготовка продуктів (механічна обробка); упакування в вакуумний пакет; вибір температурного режиму в залежності від виду продукту та отриманого результату; вибір тривалості режиму «Sous Vide» в залежності від рецептури; швидке охолодження та зберігання, підготовка підігрівом, колоризацією; порціонування, сервірування, видача.

Хестон Блюменталь (шеф-кухар молекулярної гастрономії) назвав «Sous Vide» технологію однією з найбільших відкриттів у кулінарії впродовж останніх десятиліть. «Sous Vide» технологія дійсно дає приголомшливі результати, не досяжні за будь-якої іншої технології, і відкриває значні можливості для експериментів і творчості. Однак, як і будь-яка технологія має свої обмеження, за рамки яких вона вийти не може.

Впровадження «Sous Vide» технології у вітчизняних закладах ресторанного господарства дозволяє розширити асортимент страв, забезпечити високий рівень організації технологічного процесу та знизити виробничі втрати. А включення до меню страв оздоровчо-профілактичного призначення, отриманих за умови низькотемпературної обробки, сприятиме розширенню контингенту споживачів.


### Список використаних джерел:

1. Арпуль О.В. Усатюк О.М., Удовицький В.В. Перспективи впровадження «Sous Vide» технології у закладах ресторанного господарства. – К.: Національний університет харчових технологій.
2. Доценко В.Ф. Арпуль О.В. – Приготування м'ясних блюд за допомогою «sous vide» технології. – К.: Національний університет харчових технологій
3. Сахненко К. О. Коваль О.А. – Обладнання для реалізації технології «sous vide» в закладах ресторанного господарства. – К.: Національний університет харчових технологій
4. Удовицький В.В. Арпуль О.В. – «Sous vide» технологія як метод оброблення м'ясних продуктів. – К.: Національний університет харчових технологій.
5. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%83%D0%B2%D1%96%D0%B4>

## СЕКЦІЯ 7.

# ЕНЕРГЕТИКА ТА ЕНЕРГЕТИЧНЕ МАШИНОБУДУВАННЯ

**Запорощенко Неля Георгіївна**, здобувачка вищої освіти  
Навчально-науковий інститут «Українська інженерно-педагогічна академія»  
*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна*

**Науковий керівник: Мосієнко Ганна Миколаївна** , канд. пед. наук, доцент,  
доцент кафедри електротехніки та електроенергетики  
Навчально-науковий інститут «Українська інженерно-педагогічна академія»  
*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна*

## РОЛЬ ТА МІСЦЕ ПРИСТРОЇВ ЗАХИСТУ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИЧНОГО ОБЛАДНАННЯ ВІД ПЕРЕНАПРУГИ

Електроенергетичне обладнання – це велика категорія пристроїв і систем, які широко застосовується в промисловому виробництві. Це обладнання охоплює широкий спектр технологічних процесів, необхідних для генерації, передачі, розподілу та використання електричної енергії.

Електроенергетичне обладнання знаходить застосування у різних галузях, таких як енергетика, транспорт, промисловість, будівництво та сервісні послуги. Воно відіграє ключову роль у забезпеченні надійності та ефективності електричних систем, а також у розробці нових технологій, включаючи відновлювані джерела енергії.

До основних компонентів електроенергетичного обладнання можна віднести:

- Електричні машини – такі як генератори, трансформатори та електродвигуни, які перетворюють електроенергію на механічну або навпаки.
- Системи автоматизації – включаючи контролери, датчики, приводи та системи управління, які забезпечують автоматизацію процесів у промисловості та побуті.
- Електричні щити та розподільні пристрої – які служать для керування та розподілу електричної енергії для різних режимів навантаженнями.
- Системи електропостачання – такі як трансформаторні підстанції та лінії електропередач, які відповідають за доставку електроенергії від джерел до кінцевого споживача.
- Системи енергозбереження – пристрої та технології, спрямовані на зниження споживання електроенергії та покращення енергетичної ефективності.
- Елементи управління та захисту – реле, запобіжники та інші пристрої, які запобігають аваріям та захищають електричні установки від перевантажень та коротких замикань.

Більш детально розглянемо один з компонентів електроенергетичного обладнання – елементи захисту електроенергетичного обладнання.

У табл. 1 наведено компоненти електроенергетичного обладнання та їх опис.

Таблиця 1

**Компоненти електроенергетичного обладнання**

Назва компонента	Опис
Обмежувач напруги	Основний компонент, що захищає електричну систему від підвищеної напруги. Він автоматично спрацьовує при перевищенні заданого рівня напруги, відключаючи потік електрики та запобігаючи можливому пошкодженню обладнання.
Термістори	Обмежувачі перенапруги можуть містити термістори – спеціальні електронні компоненти, які змінюють опір при зміні температури. При перевищенні заданого рівня напруги, термістори в обмежувачах перенапруги швидко реагують, що змінюють опір і перешкоджають протіканню високого електричного струму.
Запобіжники	Обмежувачі перенапруги також можуть включати запобіжники – компоненти, призначені для захисту від перенапруги. Запобіжники працюють за принципом теплового розширення і спрацьовують, коли електричний струм, що протікає через них, перевищує задане значення. При спрацьовуванні запобіжники розривають коло та запобігають пошкодженню обладнання.
Автоматичні вимикачі	Деякі обмежувачі перенапруги можуть бути оснащені автоматичними вимикачами. Ці вимикачі реагують на перевищення заданого рівня напруги та автоматично відключають живлення споживача. Після спрацьовування, автоматичні вимикачі мають можливість повторного включення.

Обмежувачі перенапруги – це окрема група електричних пристроїв, призначених для захисту проводів, кабелів та електротехнічного обладнання від високих струмів протягом коротких періодів часу, які в багато разів перевищують значення, на яке розрахований провідник. Ці пристрої використовуються разом із запобіжниками, резисторами та автоматичними вимикачами для забезпечення різного рівня захисту [1].

Обмежувачі імпульсної перенапруги класифікуються на кілька типів залежно від конструкції, ізоляції, характеристик робочої напруги та області застосування. Незалежно від типу обмежувача, всі вони функціонують за однаковим принципом.

Для роботи обмежувача перенапруги застосовуються різноманітні технології, такі як варистори, газорозрядні трубки та діоди. Основний принцип дії цих пристроїв – це зміна опору при зміні напруги. Коли напруга різко зростає, обмежувач реагує та починає знижувати напругу на електричних приладах і системах, захищаючи їх від перевантажень і пошкоджень. Обмежувачі перенапруги можуть бути встановлені як всередині обладнання, так і у вигляді окремої конструктивної одиниці.

Як відомо, особливу небезпеку представляє періодичне підвищення номінальної напруги. Найчастіше причинами перенапруги є грози та комутаційні процеси в електричних установках. Для боротьби зі стрибками напруги використовуються обмежувачі перенапруги. Тому необхідно використовувати ці пристрої, оскільки вони допомагають зберегти працездатність електричного обладнання побутової та виробничої техніки, а також запобігають ризику виникнення аварій [2,3].

**Висновок.** Правильне застосування електричних пристроїв захисту від перенапруги запобігає пошкодженню обладнання та аварійних ситуацій на виробництві.

### **Список використаних джерел:**

1. Запорощенко Н. Г. Пристрої захисту електрообладнання від перенапруги // Зб. тез доповідей LVIII Науково-практична конференція здобувачів вищої освіти академії «Освіта та технології для розвитку суспільства» / Укр. інж.-пед. академія. Харків: УПА, 2023. С. 77-79.
2. Мосієнко Г., Тарасенко А. Аналіз роботи пристроїв захисту від перенапруги на основі комплексних моделей. *Collection of scientific papers «SCIENTIA»*, (March 8, 2024; Zagreb, Croatia), 2024. p. 42-44.
3. Тарасенко А. І., Мосієнко Г. М. Абстракція в електротехніці і формування моделей електротехнічних пристроїв промислового обладнання. *Modern european science–2018*, 2018. p. 87-89.

## СЕКЦІЯ 8.

# КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

**Корінь Владислав Едуардович**, здобувач вищої освіти Навчально-наукового інституту атомної та теплової енергетики  
Національний технічний університет України  
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Україна

## ПРИНЦИПИ ОБ'ЄКТНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПРОГРАМУВАННЯ

### Інкапсуляція

Одним з основних принципів об'єктно-орієнтованого програмування є інкапсуляція – об'єднання даних і методів роботи з цими даними в одному класі (капсулі) (рис. 1).

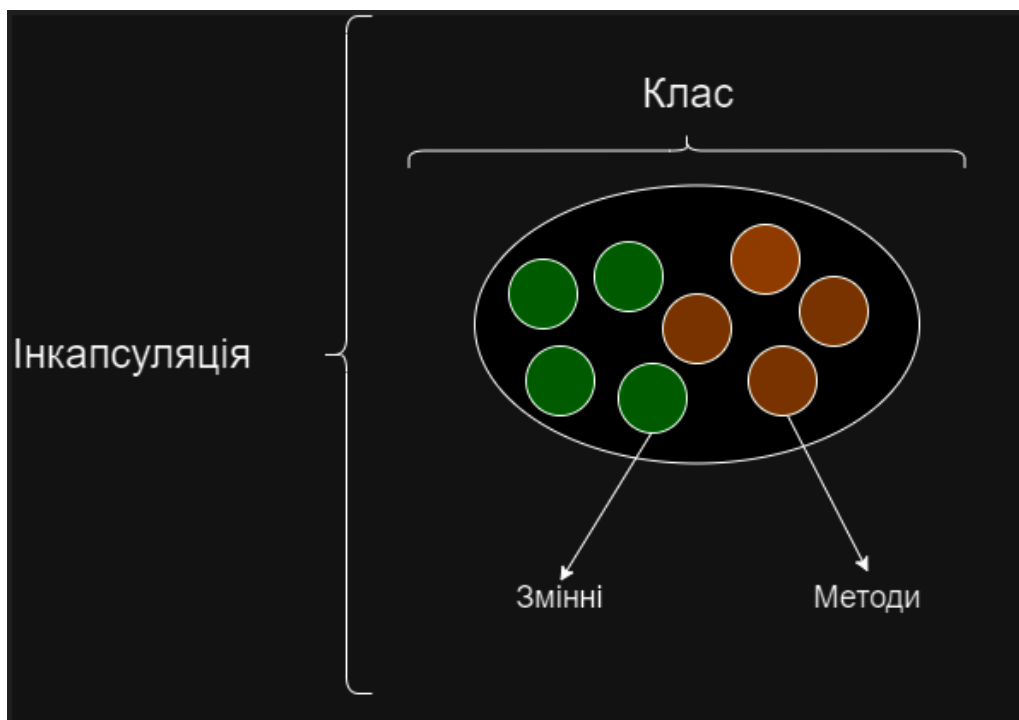


Рис. 1. Інкапсуляція

На відміну від наслідування, без інкапсуляції програма не може коректно працювати. Для прикладу розглянемо клас літак, якщо поля цього класу будуть відкриті для всіх, то інший розробник може створити об'єкт з від'ємним значенням швидкістю польоту. Для того, щоб цього не трапилось, потрібно правильно використовувати модифікатори доступу та геттери, сеттери, це знизить ризик виникнення помилок та шкідливих дій. Також важливим аспектом інкапсуляції є приховування. Коли користувач працює з програмою, йому не важливо, що відбувається всередині, головне, що все працює.

Важливими перевагами використання інкапсуляції є:

1. Забезпечення контролю за конкретним станом об'єкта. Завдяки властивостям та модифікаторам доступу можна запобігти створенню об'єкта з некоректними даними.

2. За допомогою приховування, тільки методи залишаються зовні та доступні користувачу, йому зовсім не потрібно заглиблюватись в деталі роботи програми.

3. Зміни в коді ніяк не впливають на користувачів. Оскільки зміни здійснюються всередині методів, то користувач не помітить цих змін, він, як і раніше, отримуватиме результат.

### Наслідування

Як і поліморфізм та інкапсуляція наслідування є одним з трьох основних парадигм об'єктно-орієнтованого програмування. Наслідування або успадкування – механізм у програмуванні, який дозволяє описати новий клас на основі вже існуючого [2]. Клас, від якого наслідуються інші класи, називається базовим. При створення похідного від базового класу він повторно використовує, розширює та замінює поведінку, яка визначена в базовому класі. Наслідування є транзитивним, тобто якщо клас `SquareNumberConverter` є похідним від класу `StringSquare`, а `StringSquare` в свою чергу є похідним від `FindSquare`, то клас `SquareNumberConverter` наслідує поведінку класів `StringSquare` та `FindSquare` (рис. 2). У той же час, похідний клас може мати тільки один базовий.

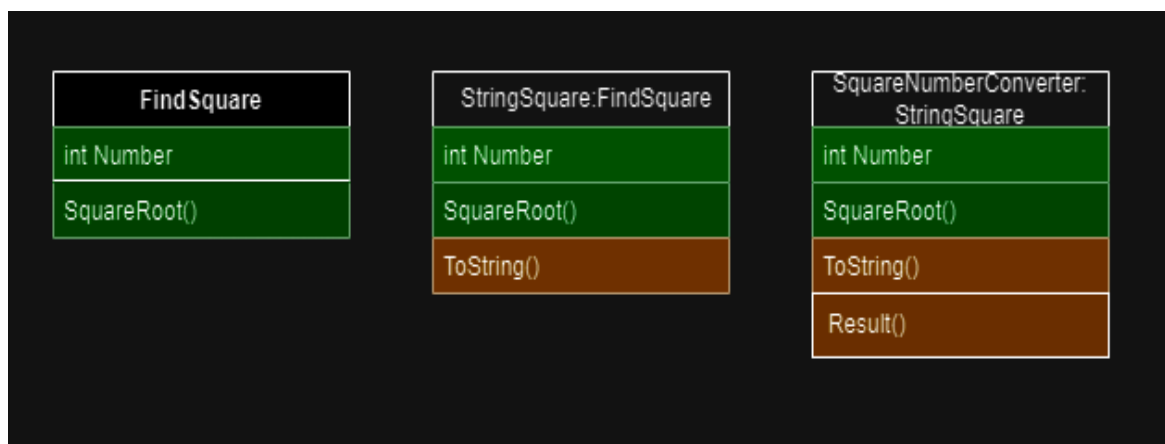


Рис. 2. Наслідування

### Поліморфізм

Поліморфізм – властивості програмного тексту бути придатним для застосування до об'єктів двох і більше типів [3]. Базові класи можуть визначати та реалізовувати віртуальні методи, а похідні класи - перевизначати їх, а значить вони представляють власне визначення та реалізацію. Варто зазначити, що в `C#` всі типи, включаючи визначені користувачем, успадковуються від класу `Object`, тому всі вони є поліморфічними. Для прикладу створимо базовий клас `Shape`, який має три похідні класи. У класі `Shape` оголосимо віртуальний метод. Перевизначивши його у кожному класі ми отримаємо власну реалізацію цих методів (рис. 3). Під час виконання програми, викликаючи метод, середовище розробки буде виконувати пошук об'єкта і викличе перезаписаний віртуальний метод.

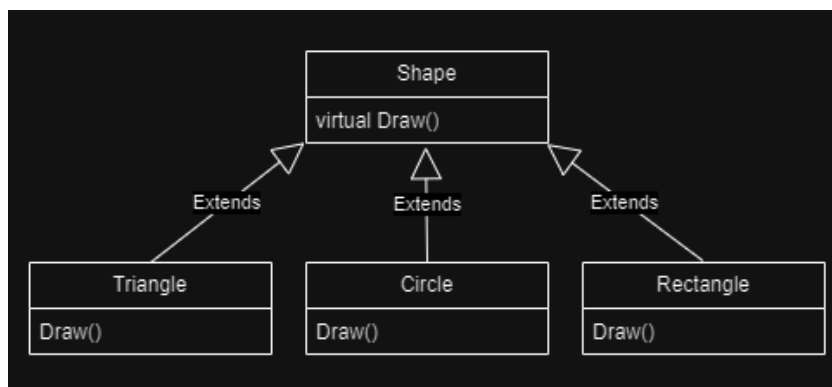


Рис. 3. Перевизначення методу Draw в кожному класі

### Абстракція

Абстракція може бути прикладом того, як можна спростити розуміння складної системи шляхом виокремлення її основних характеристик, та для роботи з ними визначивши інтерфейси [1]. Головна ідея абстракції в тому, щоб розділити складні великі системи на більш дрібні та приховати деталі їхньої реалізації. Прикладом абстракції може слугувати клас, оскільки клас визначає загальні властивості, методи, а об'єкти будучи конкретною реалізацією класу використовують їх.

### Список використаних джерел:

1. Абстракція в програмуванні допомагає чи тільки ускладнює процес?: сайт. URL: <https://foxminded.ua/abstraksiia-v-prohramuvanni/>
2. Inheritance - derive types to create more specialized behavior: сайт. URL: <https://learn.microsoft.com/en-gb/dotnet/csharp/fundamentals/object-oriented/inheritance>
3. Бублик В. В. Об'єктно-орієнтоване програмування: [Підручник] К.: ІТ книга, 2015. С. 172-176.

## СЕКЦІЯ 9.

# ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

**Слободян Віталій Русланович**, здобувач вищої освіти факультету суспільних та прикладних наук

*Заклад вищої освіти «Університет Короля Данила», Україна*

**Науковий керівник: Луцак Дмитро Любомирович**, доцент, старший викладач кафедри інформаційних технологій

*Заклад вищої освіти «Університет Короля Данила», Україна*

## АВТОМАТИЗАЦІЯ РОБОЧИХ ПРОЦЕСІВ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ

Актуальність теми автоматизації робочих процесів у медичних закладах зумовлена зростанням обсягу інформації, необхідністю підвищення ефективності роботи медичного персоналу та покращення якості обслуговування пацієнтів. Сучасні медичні заклади стикаються з проблемами, пов'язаними з паперовим документообігом, ручним введенням даних, тривалим часом очікування результатів аналізів та складністю координації роботи різних відділень. Ці проблеми призводять до збільшення витрат, помилок у діагностиці та лікуванні, а також до зниження задоволеності пацієнтів. Тому дослідження можливостей автоматизації робочих процесів у медичних закладах є актуальним і необхідним для підвищення ефективності та якості медичного обслуговування.

Аналіз сучасних тенденцій розвитку медичних закладів свідчить про зростаючу необхідність в автоматизації робочих процесів для підвищення ефективності та якості медичного обслуговування. Впровадження сучасних інформаційних технологій дозволяє оптимізувати різні аспекти роботи медичного закладу, від збору та зберігання інформації про пацієнтів до управління медичним обладнанням та підтримки прийняття рішень лікарями. Розглянемо основні тези, які підтверджують ефективність автоматизації робочих процесів у медичних закладах:

1) Впровадження електронної медичної картки (ЕМК) дозволяє автоматизувати збір, зберігання та обмін інформацією про пацієнта, що зменшує час на пошук даних та мінімізує ризик втрати інформації [1].

2) Автоматизація лабораторних досліджень, включаючи автоматичний аналіз зразків та передачу результатів в ЕМК, скорочує час отримання результатів та зменшує ймовірність помилок [2].

3) Системи управління медичним обладнанням дозволяють автоматизувати облік та обслуговування медичного обладнання, що підвищує його ефективність та зменшує витрати на ремонт [2].

4) Впровадження систем автоматизованого документообігу дозволяє оптимізувати процеси створення, обробки та зберігання документів, що зменшує час на їх пошук та обробку, а також мінімізує ризик втрати документів [3].

5) Автоматизація процесів запису на прийом, реєстрації пацієнтів та оплати послуг зменшує час очікування пацієнтів і підвищує їх задоволеність [3].

Результати дослідження підтверджують, що автоматизація робочих процесів у медичних закладах є ефективним засобом підвищення якості медичного обслуговування, зниження витрат та покращення умов роботи медичного персоналу. Впровадження сучасних інформаційних технологій дозволяє оптимізувати процеси збору, зберігання та обробки інформації, покращити координацію роботи різних відділень та підвищити ефективність використання медичного обладнання. Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні можливостей використання штучного інтелекту та машинного навчання для автоматизації складних медичних процесів, таких як діагностика та вибір оптимального лікування.

### **Список використаних джерел:**

1. Інформаційні технології у сфері охорони здоров'я / Л. Ліщинська та ін. Вінниця : видавничо-редакційний відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2018. 240 с.
2. Радзішевська С., Висоцька О. Інформаційні технології в медицині : Навчальний посібник. Харків: ХНМУ, 2019. 72 с.
3. Медичні інформаційні системи: завдання, можливості та розробка. URL: <https://evergreens.com.ua/ua/articles/medical-information-systems> (дата звернення: 12.02.2025).

**Бочарова Анна Олексіївна**, здобувач вищої освіти факультету комп'ютерних наук та кібернетики

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна*

**Науковий керівник: Супрун Ольга Миколаївна**, канд. фіз.-мат. наук, доцент кафедри теорії та технології програмування

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна*

## АНАЛІЗ АРХІТЕКТУР CNN ТА INCEPTIONV3 ДЛЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ЗОБРАЖЕНЬ

Класифікація є однією з основних задач у галузі машинного навчання та комп'ютерного зору. Вона передбачає визначення категорії вхідного зображення шляхом аналізу його характеристик. Для її розв'язання використовують різні архітектури нейронних мереж, зокрема згорткові нейронні мережі (CNN) та глибокі моделі, такі як InceptionV3. Для порівняння даних моделей було використано набір даних із зображеннями 10 категорій свіжих плодів і овочів [1].

Згорткові нейронні мережі (CNN) — це спеціалізований клас глибоких нейронних мереж, призначений для ефективної обробки та аналізу зображень [2]. Вони використовують згорткові шари для автоматичного виділення характерних ознак, таких як краї, текстури та складні форми, що дозволяє ефективно розпізнавати об'єкти. Завдяки механізмам згортки, субдискретизації та глибокій архітектурі, CNN демонструють високу точність у задачах класифікації, забезпечуючи стійкість до змін масштабу, зміщень і спотворень.

Архітектура CNN (рис. 1) використовує послідовну модель з згортковими (Conv2D) та пулінговими (MaxPooling2D) шарами для обробки зображень розміром 224x224 пікселів з трьома каналами. Перші три згорткові шари виділяють ознаки різного рівня складності, чергуючись з шарами пулінгу для зменшення розмірів активаційних карт. Шар Flatten перетворює багатовимірні дані у 1D-вектор, який передається через два повнозв'язних шари (Dense) для узагальнення ознак. Останній вихідний шар (Dense) з 10 нейронами і активацією softmax генерує ймовірності для 10 класів.

Model: "sequential"

Layer (type)	Output Shape	Param #
conv2d (Conv2D)	(None, 222, 222, 16)	448
max_pooling2d (MaxPooling2D)	(None, 111, 111, 16)	0
conv2d_1 (Conv2D)	(None, 109, 109, 32)	4,640
max_pooling2d_1 (MaxPooling2D)	(None, 54, 54, 32)	0
conv2d_2 (Conv2D)	(None, 52, 52, 64)	18,496
max_pooling2d_2 (MaxPooling2D)	(None, 26, 26, 64)	0
flatten (Flatten)	(None, 43264)	0
dense (Dense)	(None, 128)	5,537,920
dense_1 (Dense)	(None, 64)	8,256
dense_2 (Dense)	(None, 10)	650

Total params: 5,570,410 (21.25 MB)  
 Trainable params: 5,570,410 (21.25 MB)  
 Non-trainable params: 0 (0.00 B)

Рис. 1 Архітектура CNN

Результати тренування (рис.2) моделі показують значне покращення в точності: на першій епосі точність склала лише 25%, але досягла 97% на останній епосі. Валідаційна точність, яка досягла 86,5%, демонструє, що модель здатна коректно класифікувати зображення.

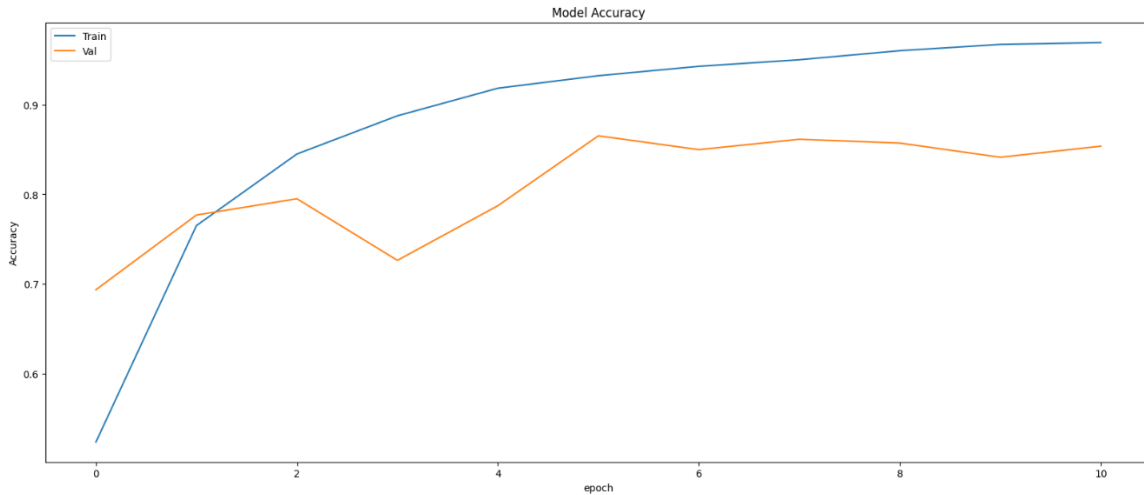


Рис. 2 Графік тренування та валідації моделі CNN

Для оцінки ефективності моделі були використані метрики Precision, F1 Score та Recall. Precision дозволяє оцінити точність позитивних передбачень, Recall вимірює здатність моделі виявляти всі позитивні зразки, а F1 Score є середнім гармонійним значенням Precision та Recall.

Результати моделі CNN (рис.3) демонструють майже однакові значення метрик для більшості класів, що свідчить про стабільне навчання і високу ефективність моделі в цілому. Найкращі результати були досягнуті для таких класів, як *Cucumber* (precision 0.94, recall 0.96, F1-Score 0.95), *Mango* (precision 0.84, recall 0.97, F1-Score 0.90) та *Strawberry* (precision 0.90, recall 0.99, F1-Score 0.94), де модель продемонструвала високу точність і здатність правильно класифікувати ці категорії.

	precision	recall	f1-score	support
Apple	0.92	0.76	0.84	487
Banana	0.89	0.85	0.87	399
Bellpepper	0.70	0.84	0.76	122
Carrot	0.73	0.95	0.83	123
Cucumber	0.94	0.96	0.95	121
Mango	0.84	0.97	0.90	362
Orange	0.92	0.83	0.87	415
Potato	0.76	0.89	0.82	122
Strawberry	0.90	0.99	0.94	320
Tomato	0.92	0.65	0.76	120
accuracy			0.87	2591
macro avg	0.85	0.87	0.85	2591
weighted avg	0.87	0.87	0.87	2591

Рис. 3 Оцінка моделі CNN за метриками Precision, Recall та F1 Score

InceptionV3 — це глибока нейронна мережа, розроблена для класифікації зображень, яка використовує Inception-блоки з різними розмірами згорткових ядер (1x1, 3x3, 5x5) і шари максимального підбору для захоплення ознак на різних масштабах. Основною перевагою є використання глобального середнього пулінгу

замість повнозв'язних шарів, що зменшує кількість параметрів і запобігає перенавчанню [3]. Модель попередньо навчена на великому наборі даних ImageNet і може бути адаптована для класифікації нових зображень, зокрема фруктів і овочів.

Model: "sequential"

Layer (type)	Output Shape	Param #
inception_v3 (Functional)	(None, 5, 5, 2048)	21,802,784
flatten (Flatten)	(None, 51200)	0
dense (Dense)	(None, 10)	512,010
dropout (Dropout)	(None, 10)	0
dense_1 (Dense)	(None, 10)	110

Total params: 22,314,904 (85.12 MB)  
 Trainable params: 512,120 (1.95 MB)  
 Non-trainable params: 21,802,784 (83.17 MB)

Рис. 4 Архітектура InceptionV3

Модель побудована на основі попередньо навченої мережі InceptionV3 з додатковими шарами для класифікації зображень (рис. 4). Вхідні зображення обробляються через InceptionV3, що видобуває ознаки, після чого використовується Flatten шар для перетворення вихідних даних у одновимірний вектор. Цей вектор передається через два додаткові Dense шари: перший з активацією ReLU для вивчення складних патернів у даних, а другий з активацією softmax для отримання ймовірностей для 10 класів.

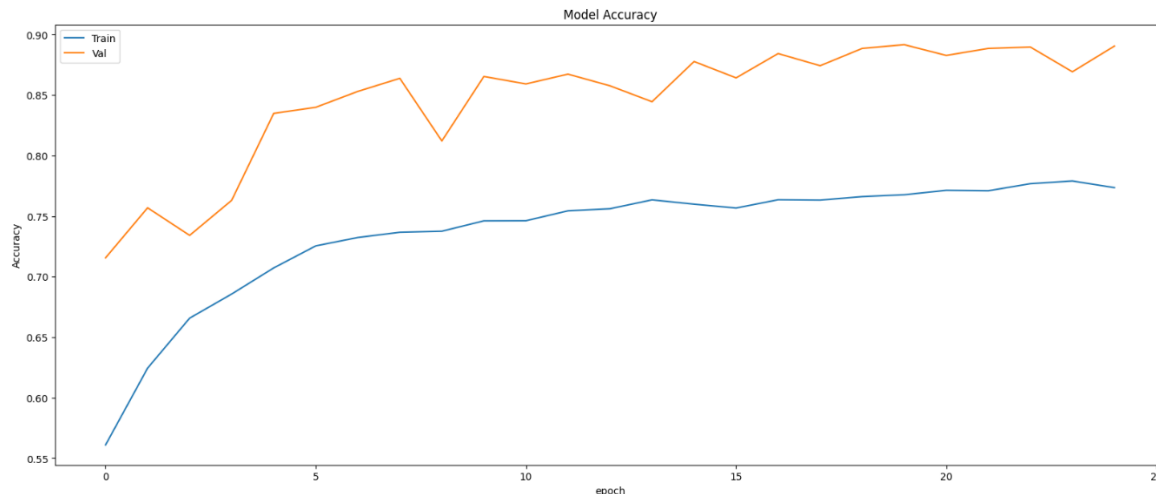


Рис. 5 Графік тренування та валідації моделі InceptionV3

Результати тренування (рис. 5) свідчать про стабільний прогрес моделі. Спочатку точність на навчальних даних була досить низькою (32.4%), а втрата була високою (1.8610). Однак з кожною епохою точність на навчальних даних поступово зростала, і до кінця тренування досягла близько 77.3%, а втрата знизилася до 0.6157. Це вказує на те, що модель почала краще розрізняти класи, і її здатність до класифікації значно покращилася. Показники на валідаційних даних також відображають позитивну динаміку: точність на валідаційних даних виросла до 89%, а втрати зменшилися до 0.4524.

Модель InceptionV3 показала високу точність 89% (рис. 6). Класи Cucumber та Strawberry досягли найкращих результатів з precision понад 97% і recall 100%. Однак клас Tomato мав найгірші результати, з precision 0.76 та recall 0.32, що вказує на труднощі моделі з правильною класифікацією цього класу.

	precision	recall	f1-score	support
Apple	0.85	0.86	0.85	487
Banana	0.89	0.97	0.93	399
Bellpepper	0.90	0.93	0.92	122
Carrot	0.87	0.61	0.72	123
Cucumber	0.98	1.00	0.99	121
Mango	0.83	0.99	0.90	362
Orange	0.92	0.89	0.90	415
Potato	0.84	0.82	0.83	122
Strawberry	0.97	1.00	0.98	320
Tomato	0.76	0.32	0.45	120
accuracy			0.89	2591
macro avg	0.88	0.84	0.85	2591
weighted avg	0.88	0.89	0.88	2591

Рис. 6 Оцінка моделі InceptionV3 за метриками Precision, Recall та F1 Score

Обидві моделі, InceptionV3 та CNN, показали високу ефективність у класифікації зображень, досягнувши точності 89% та 87% відповідно. Хоча InceptionV3, завдяки попередньо навченим параметрам на великому наборі даних ImageNet, показала кращий результат, модель CNN також продемонструвала стабільні та ефективні показники. Це свідчить про те, що обидві моделі можуть бути успішно використані для задач класифікації зображень, зокрема в контексті різних типів завдань і наборів даних.

### Список використаних джерел:

1. Subhan M. Fruit and Vegetable Disease (Healthy vs Rotten). *Kaggle*. URL: <https://www.kaggle.com/datasets/muhammad0subhan/fruit-and-vegetable-disease-healthy-vs-rotten>.
2. Convolutional Neural Networks (CNNs / ConvNets). CS231n: Deep Learning for Computer Vision. Stanford. URL: <https://cs231n.github.io/convolutional-networks/>.
3. Brital A. Inception V3 CNN Architecture Explained . *Medium*. 23.10.2021. URL: <https://medium.com/@AnasBrital98/inception-v3-cnn-architecture-explained-691cfb7bba08>.

**Скріпка Владислав Олександрович**, здобувач вищої освіти факультету комп'ютерних наук та кібернетики  
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

**Науковий керівник: Панченко Тарас Володимирович**, канд. фіз.-мат. наук, доцент, завідувач кафедри теорії та технології програмування  
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

## ЗАСТОСУВАННЯ ЗГОРТКОВИХ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ У МЕДИЦИНІ

Нейронна мережа – система для проведення обчислень, натхненна структурою головного мозку тварин. Вона складається з вузлів (нейронів), організованих у три види шарів: **вхідний шар** (введення інформації, яку ми здатні побачити), **прихований шар** (обробка абстракції), **вихідний шар** (виведення результатів обчислення) [1]. При чому, кожен нейрон в одному шарі з'єднаний із усіма нейронами наступного шару через зважені з'єднання (рис. 1).

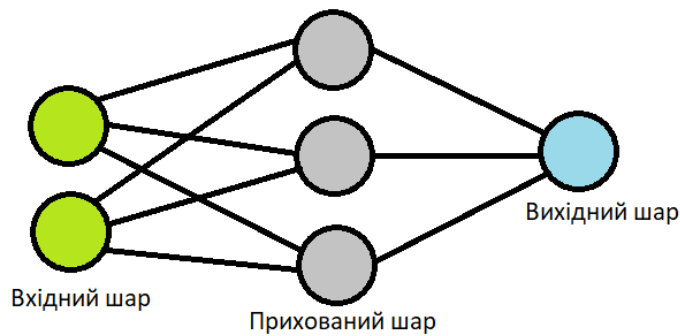


Рис. 1. Типова нейронна мережа із трьома шарами

Основні задачі, які вирішують нейронні мережі, включають класифікацію зображень, сегментацію об'єктів, генерацію зображень та підвищення їхньої якості, обробку природньої мови (NLP), тощо [2].

Актуальність досліджень обумовлена широкими можливостями застосування нейронних мереж у різних галузях – від автономного транспорту до фінансів та кібербезпеки.

Одним із ключових напрямів застосування глибоких нейронних мереж є медицина, де вони допомагають аналізувати великі обсяги даних і приймати більш точні рішення. Зокрема, можна виділити такі основні напрями:

- діагностичні системи – можна використовувати для виявлення гострого інфаркту міокарда, аритмії, деменції, епілепсії, інсульту та інших аномалій на основі використання даних зібраних за допомогою електрокардіографії (ЕКГ) та електроенцеелографії (ЕЕГ);
- аналіз зображень – часто використовуються для аналізу медичних зображень (МРТ, КТ, рентген знімки);
- розробка ліків – використовуються для розробки ліків для різних станів, працюючи на основі великих обсягів даних, щоб зробити висновки щодо варіантів лікування [3], [4].

Окрім цього, нейронні мережі використовуються для створення різного виду експертних систем, що можуть спрогнозувати результат проведення лікування та визначити ймовірність виникнення помилок студента-медика під час проходження практики [5].

Окремої уваги заслуговує аналіз медичних зображень, оскільки його застосування дозволяє виконувати класифікації захворювань шкіри, серцево-судинних патологій, виявлення пухлин у різних ділянках людського тіла [5]. Основним інструментом для створення нейронних мереж для аналізу зображень є згорткові нейронні мережі.

Convolutional Neural Network (з англ. *згорткова нейронна мережа, CNN*) – нейронна мережа, що призначена для роботи із двовимірними об'єктами. Вона була запропонована Яном Лекуном у 1998 році в роботі «Gradient Based Learning Applied to Document Recognition» [6].

Архітектура нейронної мережі реалізує три основні ідеї: *розріджену взаємодію* (створення зв'язків лише в невеликих, локалізованих областях вхідного зображення); *спільні ваги* (використання одного й того самого параметра в кількох функціях в моделі); *об'єднання* (спрощення інформації після виконання згортання) [1], [6], [7].

У медицині використовуються дещо спеціалізовані моделі CNN, що були розроблені спеціально для роботи із медичними зображеннями та класифікації об'єктів, які на них зображені.

EfficientNet – модель CNN, що заснована на архітектурі фреймворку AutoML MNAS. Особливістю роботи даної моделі є використання складного (compound) коефіцієнту, за якого відбувається рівномірне масштабування кожного виміру зображення із певним фіксованим набором коефіцієнтів. Відповідно, дана модель є найбільш точною при меншій кількості ресурсів (рис. 2) [8].

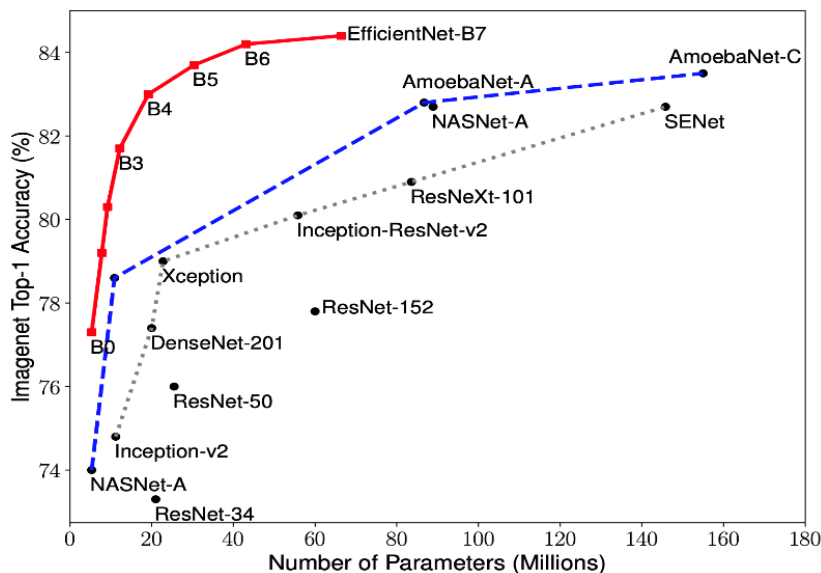


Рис. 2. Точність і продуктивність EfficientNet для датасету ImageNet [9]

Residual neural network (з англ. – *надлишкова нейронна мережа, ResNet*) – це архітектура CNN, запропонована дослідниками Microsoft у 2015 році. Її головна особливість – *залишкові з'єднання* (residual connections), які дозволяють передавати інформацію між шарами, обходячи деякі з них (рис. 3) [9].

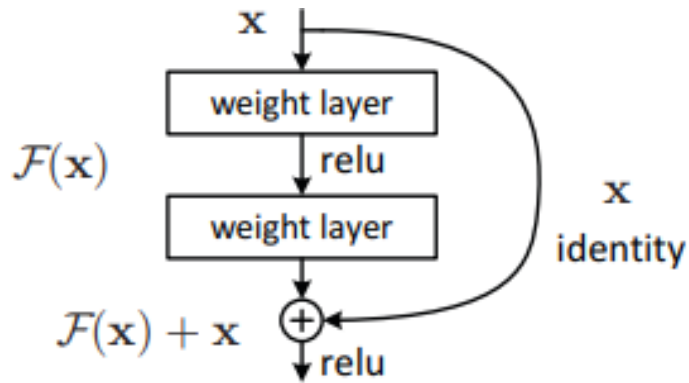


Рис. 3. Блок схеми надлишкового навчання [9]

Особливістю архітектури даної нейронної мережі є зменшення рівня деградації градієнта під час збільшення глибини нейронної мережі за допомогою використання залишкових блоків, що складаються зі згорткових шарів, обхідного з'єднання (skip connection) та механізму додавання (element-wise addition).

Хоча розпізнавання зображень вийшло на новий рівень розвитку, воно все ще стикається з проблемами, які впливають на його точність і ефективність. Однією з головних проблем є *мінливість умов освітлення*, яка може спричинити тіні, відблиски, через що моделям буде важко постійно виявляти елементи. Іншою проблемою є *оклюзія*, коли частини об'єкта блокуються іншими елементами сцени, що призводить до неправильної класифікації [10]. *Внутрішньокласові варіації* також створюють труднощі, оскільки об'єкти однієї категорії можуть мати різні форми, розміри, кольори та орієнтацію. І навпаки, *міжкласові подібності*, коли різні об'єкти мають візуальну схожість, можуть призвести до плутанини. Іншою значною перешкодою є *змагальні атаки* – незначні модифікації пікселів для обману моделі [10].

Нейронні мережі, зокрема згорткові моделі, відіграють ключову роль у сучасному аналізі та обробці зображень, особливо в медичних дослідженнях. Використання CNN, ResNet та EfficientNet, дозволяє підвищити точність класифікації, автоматизувати процеси та зменшити людський фактор у прийнятті рішень. Розвиток глибокого навчання та його впровадження у сферу медицини відкриває нові перспективи в діагностиці та лікуванні, сприяючи покращенню якості медичних послуг. Проте, попри значний прогрес, існують виклики, що впливають на ефективність цих систем. Серед них – варіативність зображень, оклюзія, тощо.

### Список використаних джерел:

1. Goodfellow I. Deep learning. 2016. 785 p.
2. What is a neural network? - artificial neural network explained - AWS. Amazon Web Services, Inc. URL: [https://aws.amazon.com/what-is/neural-network/?nc1=h\\_ls](https://aws.amazon.com/what-is/neural-network/?nc1=h_ls) (дата звернення: 09.02.2025).
3. Neural networks in healthcare - royal jay. Royal Jay. URL: <https://royaljay.com/healthcare/neural-networks-in-healthcare/> (дата звернення: 09.02.2025).
4. Neural networks in healthcare: potential and challenges / ed. by B. Rezaul, K. Joarder, S. Ruhul. Hershey, PA : Idea Group Pub., 2006. 332 p.
5. Kenji S. Artificial neural networks - methodological advances and biomedical applications. Rijeka : InTech, 2011. 362 p.
6. Gradient-based learning applied to document recognition / Y. Lecun et al. Proceedings of the IEEE. 1998. Vol. 86, no. 11. P. 2278–2324. URL: <https://doi.org/10.1109/5.726791> (дата звернення: 11.02.2025).
7. Nielsen M. Neural networks and deep learning. 2016. 293 p.

8. Sarkar A. Understanding EfficientNet–The most powerful CNN architecture. Medium. URL: <https://arjun-sarkar786.medium.com/understanding-efficientnet-the-most-powerful-cnn-architecture-eaeb40386fad> (дата звернення: 11.02.2025).
9. Deep residual learning for image recognition / K. He et al. 2016 IEEE conference on computer vision and pattern recognition (CVPR), Las Vegas, NV, USA, 27–30 June 2016. 2016. URL: <https://doi.org/10.1109/cvpr.2016.90> (дата звернення: 12.02.2025).
10. Software C. Image recognition challenges: what to expect and how to solve?. Medium. URL: <https://chisoftware.medium.com/image-recognition-challenges-what-to-expect-and-how-to-solve-13f42259c60d> (дата звернення: 12.02.2025).

**СЕКЦІЯ 10.****ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ**

**Літинський Михайл Андрійович**, учень 10-Б класу

*КЗ «Харківський ліцей №36 Харківської міської ради», Україна*

**Науковий керівник: Тюкін Микола Борисович**, вчитель фізики

*КЗ «Харківський ліцей №36 Харківської міської ради», Україна*

**НАУКОВИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ У ФІЗИЦІ:  
ВІД СПОСТЕРЕЖЕНЬ ДО ВИСОКИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

Фізика як наука зародилася завдяки спостереженням і експериментам. З плином часу методи експериментальних досліджень значно розвинулися, що дозволило людству глибше розуміти закони природи. Від механічних експериментів Галілея до надсучасних прискорювачів частинок. Шлях фізичних досліджень є захопливою історією розвитку наукового методу.

До XVII століття природничі науки спиралися переважно на філософські узагальнення. Однак Галілео Галілей став одним із перших, хто застосував систематичні експериментальні методи для перевірки наукових гіпотез [1]. Він вивчав рух тіл на похилій площині, вимірював час їхнього падіння та формулював математичні залежності, які згодом стали основою класичної механіки. Крім того, використання оптичних приладів дозволило Галілею зробити відкриття в астрономії, зокрема, виявити супутники Юпітера і фази Венери [2].

Згодом фізика стала дедалі більше спиратися на лабораторні експерименти. Експеримент передбачає активне втручання дослідника в природний хід явищ з метою вивчення їхніх властивостей та встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Цей метод дозволяє перевіряти гіпотези та розуміти закони природи. Роботи Ісаака Ньютона з механіки та оптики були підкріплені точними вимірюваннями. Зокрема експерименти з розкладання світла за допомогою призми, які довели, що біле світло складається зі спектра кольорів. У XVIII столітті Бенджамін Франклін здійснив експеримент з блискавкою, що допомогло закласти основи електростатики. У XIX столітті Майкл Фарадей проводив дослід з електромагнітною індукцією, а Джеймс Клерк Максвелл сформулював математичні рівняння, що описують електромагнітні хвилі [3].

Метод вимірювання, яким скористався Нобелівський лауреат Роберт Міллікен, полягає у кількісному визначенні фізичних величин за допомогою спеціальних приладів та інструментів. Точність вимірювань є критичною для встановлення кількісних закономірностей у фізиці. Наприклад, вимірювання заряду електрона в експерименті Роберта Міллікена, відомому як «дослід з краплями олії».

XX століття стало революційним для фізики, зокрема через відкриття квантової механіки. Дослід Ернеста Резерфорда з розсіювання  $\alpha$ -частинок на золотій фользі довів існування атомного ядра. Досліди Томаса Юнга з інтерференцією світла підтвердили хвильову природу електромагнітного випромінювання.

Ключову роль у розвитку квантової механіки відіграли експерименти зі світловими квантами. Фотоелектричний ефект, пояснений Альбертом Ейнштейном, став одним із доказів корпускулярної природи світла. У 1927 році експеримент Девіссона та Джермера підтвердив хвильові властивості електронів, що стало основою для хвильової механіки де Бройля та рівняння Шредінгера.

У ХХІ столітті фізичні експерименти досягли безпрецедентного рівня складності. Прискорювачі частинок, такі як Великий адронний колайдер, дозволяють вивчати фундаментальні частинки та підтверджувати або спростовувати гіпотези, пов'язані з природою Всесвіту. Виявлення бозона Гітса у 2012 році стало одним із найвизначніших відкриттів сучасної фізики.

Крім того, в експериментальній фізиці широко використовуються лазери, атомні годинники, методи низьких температур та квантові комп'ютери. Новітні технології дозволяють не лише здійснювати точні вимірювання, а й перевіряти гіпотези, які ще кілька десятиліть тому здавалися неможливими для перевірки.

Детальніше про інші новітні методи в області фізики.

Метод моделювання передбачає створення спрощених моделей реальних явищ або систем для їхнього дослідження. Метод дозволяє вивчати складні системи, які важко дослідити безпосередньо. Зокрема, використання математичних моделей для прогнозування поведінки газів на основі кінетичної теорії.

Метод лазерної спектроскопії базується на використанні лазерного випромінювання для дослідження енергетичних рівнів атомів та молекул. Лазерна спектроскопія дозволяє з високою точністю визначати структуру речовини та динаміку хімічних реакцій. Наприклад, дослідження коливальних та обертальних спектрів молекул для визначення їхньої будови [4].

Метод рентгенівської дифракції, який використовує розсіювання рентгенівських променів на кристалічних структурах для визначення їхньої атомної будови. Наприклад, визначення подвійної спіральної структури ДНК за допомогою рентгенівської дифракції, проведене Розаліндою Франклін.

Ядерний магнітний резонанс. Цей метод базується на явищі резонансного поглинання радіочастотного випромінювання ядрами атомів у магнітному полі. Метод використовується для дослідження молекулярної структури та динаміки.

Спектроскопія комбінаційного розсіювання (Раманівська спектроскопія). Метод, який досліджує розсіювання світла на молекулах з одночасною зміною їхньої енергетичної структури. Дозволяє отримувати інформацію про вібраційні та обертальні рівні молекул.

Кріогенна електронна мікроскопія – також сучасний метод візуалізації біологічних молекул у їхньому природному стані при наднизьких температурах. Дозволяє отримувати зображення з високою роздільною здатністю без необхідності кристалізації зразків. Наприклад, визначення структури вірусів та білкових комплексів на атомному рівні.

Методи експериментальних досліджень у фізиці значно еволюціонували від простих спостережень і механічних дослідів до використання складних технологій, таких як квантова оптика та прискорювачі частинок. Ця еволюція дозволила людству не лише пояснити фундаментальні закони природи, а й знайти практичні застосування для відкриттів — від електроніки до медицини та космічних досліджень.

Експериментальна фізика продовжує відкривати нові горизонти, і її майбутнє обіцяє ще більш грандіозні відкриття.

**Список використаних джерел:**

1. Основоположні ідеї Г. Галілея у фізиці" // Сайт КПІ ім. Ігоря Сікорського. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://kpi.ua/galileo-physics>
2. Як Галілей довів, що всі тіла падають однаково?" // ФізикаUA. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.fizykaua.com/post/yakgalileydovivshchovsitilapadayutodnakovo>
3. Експериментальний і теоретичний методи фізики" // Підручник з фізики для 7 класу. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uahistory.co/pidruchniki/shyt-physics-7-class-2014/2.php>
4. Лазерна спектроскопія / А. М. Негрійко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-53019>.

## СЕКЦІЯ 11. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

**Зінченко Мирослава Володимирівна**, студентка III курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності «Музичне мистецтво», ОПП «Сольний спів»  
*Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, Україна*

**Науковий керівник: Мережко Юлія Валеріївна**, канд. пед. наук, доцент,  
доцент кафедри академічного та естрадного вокалу  
*Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, Україна*

### ВНЕСОК ВИДАТНИХ ОПЕРНИХ СПІВАКІВ У РОЗВИТОК ОПЕРНОГО МИСТЕЦТВА ХХ СТОЛІТТЯ

**Метою тез** є аналіз внеску Марії Каллас, Монсеррат Кабальє, Лучано Паваротті та Пласідо Домінго в розвиток оперного мистецтва ХХ століття. Дослідження охоплює їхній життєвий і творчий шлях, виконавські особливості, новаторський підхід до інтерпретації оперних партій, а також їхню роль у популяризації опери серед широкої аудиторії. Окрему увагу приділено впливу цих артистів на зміну уявлення про оперу як жанр, поєднання вокальної досконалості з акторською виразністю та залучення нових слухачів через масові виступи та експерименти з форматами подачі оперного мистецтва.

**Основний текст.** Оперне мистецтво ХХ століття зазнало значних змін під впливом видатних вокалістів, які не лише вдосконалили техніку виконання, а й зробили оперу більш динамічною, сценічно виразною та популярною серед широкої аудиторії. Чотири видатні постаті – Марія Каллас, Монсеррат Кабальє, Лучано Паваротті та Пласідо Домінго – стали символами оперного мистецтва своєї епохи, залишивши після себе величезний творчий спадок.

Марія Каллас вважається однією з найвпливовіших оперних співачок ХХ століття. Її творчість ознаменувала нову еру в інтерпретації класичного репертуару, особливо через призму *bel canto*. Її виконання відзначалося драматичною виразністю, емоційною наповненістю та глибоким проникненням у внутрішній світ героїнь. Вона першою довела, що оперний співак повинен не лише ідеально володіти голосом, а й бути актором, здатним створювати повноцінний сценічний образ.

Монсеррат Кабальє прославилася своїм унікальним вокальним стилем, зокрема неперевершеним *legato* та м'якими, чистими *pianissimo*, які стали її візитною карткою. Її репертуар охоплював твори від класичної італійської опери до іспанської сарсуели, а також сучасну музику, зокрема співпрацю з Фредді Мерк'юрі. Вона довела, що оперний вокал може виходити за рамки традиційного академічного жанру та поєднуватися з іншими стилями, залишаючись при цьому технічно досконалим і художньо переконливим.

Лучано Паваротті став одним із найвідоміших тенорів ХХ століття, якого називали «Королем високого До». Його виконання партій у творах Дж. Верді, Дж. Пуччіні, Г. Доніцетті та інших композиторів вражало легкістю звуковедення, силою голосу та проникливістю інтерпретації. Окрім оперної кар'єри, він зробив

величезний внесок у популяризацію опери, беручи участь у телевізійних концертах, записах і проєкті «Три тенори», що привернуло увагу мільйонів слухачів по всьому світу.

Пласідо Домінго – унікальний оперний співак, який не лише виконував теноровий репертуар, а й став одним із небагатьох вокалістів, хто успішно перейшов у баритонові партії. Його сценічні образи, особливо Отелло в однойменній опері Дж. Верді, стали зразками драматичної глибини та вокальної виразності. Крім того, Домінго проявив себе як диригент, продюсер і керівник оперних театрів, зробивши значний внесок у розвиток світового оперного мистецтва.

Внесок цих співаків у розвиток опери ХХ століття проявився не лише у виконавській сфері, а й у зміні ставлення до опери як мистецтва. Вони не просто виконували музику – вони жили нею, створюючи незабутні сценічні образи, які стали частиною культурної спадщини людства.

Марія Каллас відродила інтерес до творів *bel canto*, які до середини ХХ століття були дещо забуті. Її виконання партій Норми в однойменній опері В. Белліні, Лючії в «Лючії ді Ламмермур» Г. Доніцетті, Віолетти у «Травіаті» Дж. Верді стало еталоном вокальної та акторської майстерності. Завдяки Каллас світ побачив, що оперна героїня може бути не лише красивим голосом, а й глибоко драматичним, складним персонажем, який проживає справжнє життя на сцені.

Монсеррат Кабальє прославилася своїм виконанням партій Норми, Лукреції Борджіа, Аїди та Марії Стюарт. Її голосова техніка дозволяла їй досягати плавних переходів між регістрами, що створювало ефект невагомості звуку. Вона стала символом витонченості й вокальної досконалості, довівши, що навіть найскладніші оперні партії можуть звучати легко та природно.

Лучано Паваротті залишив незабутній слід в оперному мистецтві завдяки своєму потужному, але водночас надзвичайно мелодійному голосу. Його виконання «Nessun Dogma» з опери «Турандот» Дж. Пуччіні стало символом оперного мистецтва ХХ століття. Він також зробив революцію у виконанні тенорових партій, довівши, що оперний спів може бути водночас віртуозним, емоційним і доступним для масової аудиторії.

Пласідо Домінго, окрім виконання найскладніших тенорових партій, зробив прорив у світовій опері, перейшовши до баритонového репертуару. Його Отелло у однойменній опері Дж. Верді став еталоном виконання, демонструючи не лише силу голосу, а й глибоке розуміння внутрішнього світу героя. Домінго також активно популяризував іспанську сарсуелу, залучаючи до неї нову аудиторію.

Марія Каллас стала першою співачкою, яка зробила оперну виставу не просто вокальним виконанням, а справжнім театральним дійством. Вона була новаторкою в підході до створення образів: кожна її героїня була продуманою до найменших деталей, від голосових нюансів до виразів обличчя та жестів. Її виконання змусило режисерів по-новому подивитися на оперу як жанр, що вимагав від виконавця не лише досконалого співу, а й акторської майстерності.

Монсеррат Кабальє внесла в оперу нове розуміння краси вокального звуку. Її здатність співати надзвичайно тихо, але водночас проникливо та виразно, відкрила нові горизонти для виконавців. Вона не боялася експериментувати з динамікою, що дозволяло їй робити свої арії унікальними. Її дует із Фредді Мерк'юрі, який поєднав оперу та рок-музику, став безпрецедентним випадком у музичному світі й довів, що опера може гармонійно існувати в сучасному музичному просторі.

Лучано Паваротті зробив оперу масовим мистецтвом. Завдяки його харизмі, щирості та унікальному голосу мільйони людей відкрили для себе оперне мистецтво. Його виступи на стадіонах, участь у телепроектах, співпраця з поп- та рок-зірками перетворили його на світову легенду. Він зруйнував стереотип про те, що опера – це мистецтво лише для еліти, довівши, що вона може бути зрозумілою та цікавою кожному.

Пласідо Домінго не лише розширив межі тенорового та баритонового репертуару, а й став важливою фігурою в управлінні оперними театрами. Його робота на посаді керівника Лос-Анджелеської та Вашингтонської опер сприяла залученню нової аудиторії та розвитку молодих талантів. Крім того, його проєкт «Опералія» дав можливість сотням молодих виконавців заявити про себе на міжнародній арені.

**Висновок.** Марія Каллас, Монсеррат Кабальє, Лучано Паваротті та Пласідо Домінго зробили неоціненний внесок у розвиток оперного мистецтва ХХ століття. Вони змінили саму концепцію опери, зробивши її більш емоційною, театральною, доступною та сучасною.

Каллас довела, що оперний співак має бути актором, а не просто голосом, що звучить зі сцени. Кабальє показала, що технічна досконалість може поєднуватися з витонченою емоційністю. Паваротті зробив оперу явищем світового масштабу, відкривши її для мільйонів слухачів. Домінго розширив межі оперного жанру, довівши, що виконавець може бути не лише співаком, а й диригентом, продюсером та менеджером.

Спадок цих чотирьох великих артистів продовжує впливати на сучасне оперне мистецтво. Їхні записи, постановки та інтерпретації залишаються еталоном, на який орієнтуються нові покоління виконавців. Їхній внесок у популяризацію опери зробив цей жанр не лише мистецтвом високої культури, а й частиною світового музичного простору, яка надихає мільйони людей по всьому світу.

### Список використаних джерел:

1. Буяльська Т.Б., Сідлецька Т. І. Практична культурологія. Частина I Навчальний посібник. Вінниця. ВНТУ. 2012. 109 с. URL: <https://pdf.lib.vntu.edu.ua>
2. Гнидь Б.П. Історія вокального мистецтва [підручник]. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського, 1997. 320 с. URL: <https://docs.google.com>
3. Кузьмічова В.А. Навчальний посібник з дисципліни «Методика викладання дисциплін за кваліфікацією (вокал)» Частина II. Харків –2018 р. 36 с. URL: <https://docs.google.com>
4. Ardoin J., Fitzgerald G. Callas: The Art and the Life. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1974. 282 p.
5. Domingo Pl. My first forty years. Penguin Books, 1983. 256 p. URL: <https://archive.org>
6. Matheopoulos H. Diva: Great Sopranos and Mezzos Discuss Their Art Boston : Northeastern University Press, 1992, 352 p. URL: <https://archive.org>
7. Montserrat Caballé: веб-сайт. URL: <https://digital-school.net>
8. Pavarotti L. Pavarotti: My World. London : Arrow Books, 1996. 345 p. <https://archive.org>
9. Pavarotti L. Pavarotti, my own story. Garden City, N.Y. : Doubleday, 1981. 316 p. URL: <https://archive.org>

**Крайник Діана-Марія**, студентка 4 курсу педагогічний факультет  
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

**Науковий керівник: Цюняк О.П.**, доктор педагогічних наук, професор  
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

## ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

*Постановка проблеми.* Розвиток сучасного суспільства та реформування освіти зумовлюють необхідність виховання особистості, здатної до успішного навчання, володіння необхідними знаннями, уміннями, навичками, критичного й творчого мислення, конструктивної комунікації та ефективної соціальної взаємодії. Нова українська школа орієнтована не тільки на передачу знань, а й на формування освічених, емоційно зрілих і відповідних громадян, які здатні конструктивно реагувати на критику та адаптуватися до змін. Особливо у час російсько-української війни, у якій Україна відстоює свою незалежність і суверенітет, приналежність до європейської цивілізації важливим для молоді є розуміння власних емоцій та емоційного стану близьких людей. В умовах воєнного часу це набуває особливого значення, оскільки емоційно стійкі діти краще адаптуються до викликів, підтримують позитивний настрій у колективі та зберігають високу мотивацію до навчання [4, с. 15–17].

У своїй книзі «Емоційний інтелект» Деніел Гоулман стверджує, що успіх у житті залежить не лише від розумових здібностей, а й від уміння самопізнання, емоційної саморегуляції, здатності розпізнавати та висловлювати власні почуття, а також розуміти емоційний стан оточуючих [2, 478 с.].

*Мета статті* – проаналізувати організаційно-педагогічні умови розвитку емоційного інтелекту здобувачів початкової освіти в умовах воєнного часу.

*Виклад основного матеріалу дослідження.* Здобувачі початкової освіти є однією з найбільш вразливих категорій, оскільки вони не мають достатньо сформованих механізмів саморегуляції та подолання стресу, тому розвиток емоційного інтелекту набуває особливого значення. Варто зазначити, що *емоційний інтелект* є складовою соціальної взаємодії і включає не лише здатність розпізнавати та виражати власні емоції, а й розуміти емоції інших людей, що є важливим для успішної соціалізації та створення гармонійного освітнього середовища. Тому важливо забезпечити таке освітнє середовище, де кожен учень буде захищеним, прийнятим і підтриманим, що, у свій час, сприятиме гармонійному розвитку особистості та її успішній інтеграції в суспільство.

Основними організаційно-педагогічними умовами розвитку емоційного інтелекту здобувачів початкової освіти в умовах воєнного часу вважаємо *створення психологічно безпечного освітнього середовища, адаптація навчального процесу до сучасних реалій, упровадження інноваційних форм і методів навчання, що викликають позитивні емоції.*

У світлі зазначеної проблеми, на особливу увагу заслуговує перша організаційно-педагогічна умова – *створення психологічно безпечного освітнього середовища*, яке є важливим для забезпечення емоційної стабільності здобувачів освіти. Як показує

досвід, необхідно створювати атмосферу підтримки та довіри, навчати дітей виражати свої емоції, підтримувати індивідуальні переживання учнів, вести відкритий діалог про почуття, виявляти турботу про емоційний комфорт кожної дитини, а також надавати підтримку в моменти переживань чи тривоги [1, с. 6].

Зазначимо, що психологічна безпека в освітньому середовищі передбачає наявність умов, за яких діти почуваються захищеними, можуть вільно виражати свої почуття без страху осуду чи негативних наслідків. Важливо, щоб вчителі створювали атмосферу довіри, в якій учні не лише розвивалися інтелектуально, а й мали можливість управляти своїми емоціями, оскільки стресові ситуації, пов'язані з війною, можуть сильно впливати на їхній психоемоційний стан.

На нашу думку, для досягнення психологічної безпеки в умовах воєнного часу особливу увагу потрібно приділити формуванню емоційної компетентності педагогів. Вчителі повинні розпізнавати ознаки стресу у дітей, вміти надавати емоційну підтримку, сприяти розвитку в учнів здатності справлятися з емоційними труднощами. Важливо також інтегрувати методи психологічної підтримки, які допомагають школярам розпізнавати і регулювати свої емоції, підтримувати емоційну стійкість і вчитися справлятися з тривогою та іншими негативними емоціями, що виникають в умовах війни.

У свою чергу, створення психологічно безпечного освітнього середовища потребує співпраці між педагогами, психологами, батьками та дітьми, щоб забезпечити комплексний підхід до підтримки емоційної стабільності здобувачів початкової освіти. Тільки в такому середовищі молодші школярі можуть відчувати себе впевнено і спокійно, що є основою для їхнього успішного навчання та інтелектуального розвитку.

Другою організаційно-педагогічною умовою розвитку емоційного інтелекту є *адаптація навчального процесу до сучасних реалій*. В умовах воєнного часу навчання повинно бути гнучким з упровадженням інноваційних підходів та технологій, які дозволяють зберігати ефективність навчання, одночасно підтримуючи емоційне здоров'я здобувачів освіти. Це, зокрема, використання дистанційного та змішаного навчання, що дає можливість продовжувати освітній процес навіть в умовах нестабільності чи обмеженого доступу до закладів освіти. Крім того, використання сучасних освітніх технологій, таких як інтерактивні завдання, відеоуроки, онлайн-ігри та вправи на розвиток емоційного інтелекту, дозволяє зробити навчання більш захоплюючим та адаптованим до потреб учнів молодшого шкільного віку, що переживають стресові ситуації. Вважаємо, що в умовах воєнного часу варто зосередитися на розвитку медіаграмотності та цифрових компетентностей здобувачів початкової освіти, що особливо актуально в умовах інформаційних війн.

Адаптація навчального процесу також включає зміну методів і підходів до організації роботи з учнями, що дозволяє не лише навчати школярів, а й підтримувати їхню емоційну рівновагу. Для цього важливо інтегрувати елементи соціально-емоційного навчання, такі як вправи на розвиток саморегуляції, управління емоціями, позитивного мислення, а також застосовувати елементи арт-терапії, медитаційних практик або фізичних активностей, що допомагають знизити рівень стресу. Беззаперечно, адаптація навчального процесу до сучасних реалій не лише забезпечує безперервність освіти в умовах воєнного часу, а й сприяє розвитку емоційного

інтелекту учнів, допомагаючи їм долати емоційні труднощі та зміцнювати психоемоційну стійкість.

Наступною організаційно-педагогічною умовою розвитку емоційного інтелекту здобувачів початкової освіти є *впровадження інноваційних форм і методів навчання, що викликають позитивні емоції*. Як показує досвід, застосування інноваційних форм навчання в освітньому процесі допомагає вирішувати проблеми та суперечності сучасної освітньої системи. Тому необхідно впроваджувати різні типи уроків і активно використовувати інтерактивні та інноваційні технології, що дозволять підвищити ефективність навчання в початковій школі. Спільні проєкти, участь учнів у підтримці громади та допомоги іншим дітям сприяють формуванню почуття відповідальності та соціальної свідомості. Відкриті уроки, майстер-класи та інші заходи допомагають молодшим школярам не тільки здобувати нові знання, але й соціалізуватися, спілкуватися з однолітками та дорослими.

У Новій українській школі активно застосовуються *емоційно насичені ігрові методи навчання*: дидактичні ігри, квести, конкурси, змагання, під час яких учні є активними, виявляючи широкий спектр емоцій: радість, задоволення, хвилювання, здивування, розпач, образу, злість, розчарування, обурення. Вчителю доцільно прогнозувати емоційний ефект від застосування цих методів, підсилювати його, добираючи навчальні засоби, що викликають яскраві образи та мотивують до успішної навчально-пізнавальної діяльності [3].

Волонтерська діяльність також створює можливості учням відчутти свою причетність до добрих справ та допомоги іншим, сприяючи розвитку почуття співпраці та підтримці в складний час. На наш погляд, важливо інтегрувати інноваційні форми та методи в єдину систему, що сприятиме розвитку емоційного інтелекту здобувачів початкової освіти. Детальніше обґрунтування цієї організаційно-педагогічної умови розглянемо у параграфі 2.1.

Вважаємо, що визначенні нами організаційно-педагогічні умови є необхідними і достатніми для розвитку емоційного інтелекту здобувачів початкової освіти в умовах воєнного часу. Врахування цих умов дозволить забезпечити не тільки академічний успіх здобувачів початкової освіти, а й підтримати їхнє ментальне здоров'я та емоційну стабільність.

*Висновки.* Ураховуючи наукові розвідки вчених та власний досвід, вважаємо що розвиток емоційного інтелекту здобувачів початкової освіти в умовах воєнного часу є важливою складовою сучасного освітнього процесу. Адаптація навчального процесу до викликів воєнного часу сприяє не лише підтримці стабільності освітнього середовища, а й засвоєнню учнями навичок саморегуляції та стресостійкості. Використання інноваційних методів навчання, зокрема інтерактивних та ігрових технологій, сприяє формуванню позитивного емоційного клімату та залученню школярів до активної навчальної діяльності.

Вважаємо, що системне впровадження зазначених організаційно-педагогічних умов може значно підвищити рівень розвитку емоційного інтелекту здобувачів початкової освіти, що сприяє їхньому особистісному розвитку, покращенню міжособистісної взаємодії та підвищенню мотивації до навчання.

### Список використаних джерел:

1. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід у сучасній початковій освіті. *Початкова школа*. 2021, 3, С. 5–10.

2. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Харків : Vivat, 2018. 478 с.
3. Методики розвитку емоційного інтелекту та емпатії. URL:<https://www.empatia.pro/metody-rozvytku-ei-ta-empatii/> (дата звернення 05.02.2025).
4. Огаренко І. В. Особливості прояву емоцій у молодшому шкільному віці. Сучасна психологія : актуальність проблеми й тенденцій розвитку. Матеріали міжрегіон. наук практ. конф., 28 січня 2011. Запоріжжя : КПУ, 2011. с. 15–17.
5. Цюняк О. П. Формування емоційної культури вчителів початкових класів у період війни. «Імідж сучасного педагога». Тема: «Педагог – носій цінностей суспільства». №3(204). 2022. с. 48–52. URL: <http://isp.poippo.pl.ua/article/view/258951> емпатії (дата звернення 9.02.2025).

**Іванюк Софія Василівна**, здобувачка вищої освіти факультету педагогічної освіти  
*Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна*

**Науковий керівник: Подановська Галина Володимирівна**, канд. пед. наук,  
доцент кафедри початкової та дошкільної освіти  
*Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна*

## **ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ НАД ЗБАГАЧЕННЯМ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

Збагачення словникового запасу дітей молодшого шкільного віку у період шкільного навчання є першоосною, на якій будується подальше вивчення мови. Достатній лексичний запас і свідоме його розуміння – одна з умов вільного володіння усним і писемним мовленням, що є фундаментальною основою розвитку навчально-пізнавальної активності школярів не лише на уроках мови, а й у процесі вивчення всіх інших предметів початкової ланки освіти [5].

Методологічною основою формування лексичної компетенції є компетентнісний підхід, який забезпечує активне засвоєння нових мовних одиниць через їх застосування у різних комунікативних контекстах. Зокрема, дослідження Гриненко О. М. доводять, що детальний аналіз внутрішньої структури слова сприяє глибшому розумінню механізмів семантичної деривації та етимологічного формування лексем [1]. Крім того, залучення українознавчого компонента до лексичної роботи, як наголошують Райська Л. М., Кузьменко С. С. та Іванюк В. В., підсилює когнітивні зв'язки між понятійним апаратом учнів та їхнім культурним самоусвідомленням [2].

Розширення словникового запасу відбувається за умови постійної активізації мовленнєвої діяльності, що ґрунтується на принципах психолінгвістики та конструктивного навчання. У своїх дослідженнях Полєвікова О. Б. вказує на ефективність використання ігрових технологій, які забезпечують природну адаптацію нових слів у мовленні учнів [3]. Мовленнєва взаємодія, що реалізується через сюжетно-рольові ситуації, дидактичні ігри та інтерактивні вправи, сприяє утворенню стійких асоціативних зв'язків, які підвищують рівень рецептивної та продуктивної лексичної компетенції.

Системний підхід до збагачення лексичного запасу передбачає кілька послідовних етапів: ознайомлення, закріплення та активне використання лексичних одиниць. Новосолова В. І. наголошує, що компетентісно орієнтовані навчальні матеріали сприяють розвитку операційного мислення учнів, яке дозволяє їм усвідомлено використовувати нові мовні засоби в різних комунікативних ситуаціях [4]. Формування стійкої мотивації до засвоєння нових слів забезпечується через створення навчального середовища, яке відображає реальні життєві ситуації та інтегрує отримані знання у практичну діяльність учнів.

Оскільки збагачення словникового запасу залишається основним напрямом лексичної роботи, на уроках слід систематично використовувати вправи й завдання, що допоможуть виробити в учнів лексичні вміння та навички. Тому до основних видів роботи над уточненням та розширенням словника учнів відноситься лексичний аналіз

мови художнього твору, виявлення невідомих слів і висловів, добір синонімів, з'ясування їхніх смислових відтінків, добір антонімів, аналіз зображувальних засобів мови художнього тексту, виконання завдань на добір слів з певним значенням та інші види роботи. Збагаченню лексичного запасу учнів сприяє робота з дитячою книгою, казками, віршами, скоромовками, спеціальна ігрова діяльність.

Поряд з кількісною стороною збагачення словника здобувачів початкової освіти вчитель велику увагу повинен приділяти якійсь стороні словника. Важливе місце в цьому плані відводиться правильній вимові слів самим вчителем, адже відомо, що діти наслідують вчителя в усьому, і від того, як правильно він підбирає слова, як правильно будує речення, як послідовно висловлюється, з таким же успіхом діти сприймають і засвоюють матеріал.

Лексика української мови весь час збагачується, розширюється, відбиваючи все глибинне й багатогранніше пізнання людиною об'єктивної дійсності, технічний прогрес, розвиток науки, культури, мистецтва. Чим багатший словниковий запас у дітей, тим краще розвивається їх мовлення [5].

Таким чином, розширення словникового запасу учнів початкової школи є багатовимірним процесом, що потребує використання інтегрованих підходів, зокрема компетентнісного, українознавчого та психолінгвістичного. Впровадження методів активного навчання, таких як інтерактивні вправи, мовленнєві ситуації та рольові ігри, сприяє не лише збільшенню обсягу лексичного запасу, а й формуванню комунікативної компетентності. Тому актуальність дослідження цієї проблематики залишається пріоритетним напрямом сучасної лінгводидактики.

### Список використаних джерел:

1. Гриненко О. М. Особливості роботи над збагаченням словникового запасу учнів початкових класів із тяжкими порушеннями мовлення в процесі вивчення розділу «Будова слова» на уроках української мови. *Актуальні питання корекційної освіти*. 2016. Вип. 8. С. 8–16.
2. Райська Л. М., Кузьменко С. С., Іванюк В. В. Українознавчий підхід у технології збагачення словникового запасу учнів початкової школи. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Т. 3, Вип. 38. С. 117–121.
3. Полевикова О. Б. Шляхи збагачення словникового запасу першокласників. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету*. Серія : Педагогіка. Тернопіль, 2009. № 4. С. 73–78.
4. Новосьолова В. І. Робота над збагаченням словникового запасу учнів за компетентнісно орієнтованим підручником української мови. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2017. Вип. 22. С. 70–75.
5. Самойленко Т. Збагачення словника молодших школярів як методична проблема. URL: <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/99-problemy-i-perspektyvy-rozvytku-osvity-khkhi-stolittia-11-12-lystopada-2020-roku/576-zbagachennya-slovnika-molodshikh-shkolyariv-yak-metodychna-problema> (дата звернення: 04.02.2025).

**Руденко Анастасія Валентинівна**, аспірантка кафедри психології та педагогіки  
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля», Україна

## ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДІВ ФОРМУВАННЯ РЕФЛЕКСИВНО-ПРОГНОСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З ГЕОГРАФІЇ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Сучасна система вищої освіти потребує якісної підготовки майбутніх бакалаврів з географії, які не лише володіють предметними знаннями, а й здатні до рефлексивного аналізу власної діяльності та прогнозування можливих наслідків професійних рішень. У цьому контексті важливу роль відіграє рефлексивно-прогностична компетентність, яка поєднує здатність до саморефлексії, критичного мислення та прогнозування у професійній сфері.

Особливо актуальним є формування цієї компетентності в умовах змішаного навчання, що поєднує традиційні та цифрові освітні технології. Використання інтерактивних та цифрових методів у змішаному навчанні дозволяє студентам розвивати аналітичні навички, здатність до передбачення наслідків власних рішень та гнучко адаптуватися до нових викликів.

Порівняльний аналіз методів формування рефлексивно-прогностичної компетентності, представлений у таблиці 1, свідчить про необхідність комплексного підходу до підготовки майбутніх бакалаврів з географії. Поєднання традиційних, цифрових та інтерактивних методів забезпечує найефективніше формування необхідних навичок, сприяючи адаптації студентів до сучасних професійних вимог.

*Таблиця 1*

**Порівняльна таблиця методів формування рефлексивно-прогностичної компетентності майбутніх бакалаврів з географії в умовах змішаного навчання**

Метод	Сутність методу	Основні переваги	Обмеження методу
Діалогічне навчання	Створення дискусійних ситуацій для розвитку рефлексії та прогнозування	Розвиток комунікативних навичок, критичного мислення та рефлексії	Необхідність високого рівня залученості студентів
Метод кейсів	Аналіз реальних професійних ситуацій з прогнозуванням можливих рішень	Формування аналітичних навичок, стратегічного мислення та вміння прогнозувати	Можливі труднощі у знаходженні реальних кейсів, що відповідають рівню студентів
Рефлексивні щоденники	Ведення особистих записів про навчальний процес, помилки та шляхи їх подолання	Посилення саморефлексії, виявлення слабких місць у навчанні	Вимагає постійної дисципліни та самоорганізації
Метод проєктів	Виконання комплексних навчальних або наукових проєктів із прогнозуванням результатів	Розвиток навичок дослідницької діяльності, проєктного та критичного мислення	Труднощі з оцінюванням індивідуального внеску студентів

Продовження табл. 1

Метод	Сутність методу	Основні переваги	Обмеження методу
Електронні портфоліо	Створення персонального електронного портфоліо для саморефлексії та аналізу навчального прогресу	Структуроване збереження навчальних матеріалів, зручність аналізу прогресу	Необхідність володіння цифровими інструментами
Онлайн-дискусії та блоги	Участь у групових обговореннях у цифровому середовищі для розвитку рефлексії	Мотивація до самонавчання, активна взаємодія зі студентами	Потреба в модерації обговорень та підтримці мотивації студентів
Онлайн-тести та самооцінювання	Автоматизовані тестування та самооцінювання для аналізу власних знань і навичок	Швидкий аналіз власних знань, підвищення відповідальності за навчальний процес	Не завжди дає глибоке розуміння матеріалу, якщо використовувати без додаткового аналізу
Метод рольових ігор	Імітація реальних професійних ситуацій для аналізу поведінкових моделей	Розвиток комунікаційних навичок та адаптивності в різних ситуаціях	Потребує підготовки сценаріїв та моделювання ситуацій
Тренінги з критичного мислення	Розвиток аналітичних навичок через аналіз різних точок зору та прогнозування наслідків рішень	Формування навичок оцінки ризиків та прийняття зважених рішень	Можливі труднощі у розвитку самостійності мислення
Сценарне моделювання	Моделювання професійних ситуацій в сфері географії із прогнозуванням їх розвитку	Вдосконалення стратегічного мислення та прогнозування наслідків рішень	Необхідність детального продумування сценаріїв для їх ефективності

Отже, методи змішаного навчання є ефективним засобом формування рефлексивної компетентності майбутніх бакалаврів з географії, адже забезпечують інтеграцію традиційних підходів із цифровими технологіями, сприяють активному залученню студентів до навчального процесу та підвищують якість їхньої підготовки.

Різні методи формування рефлексивно-прогностичної компетентності мають свої переваги та обмеження, що вимагає їх поєднання у навчальному процесі. Так, традиційні методи, зокрема діалогічне навчання, метод кейсів і ведення рефлексивних щоденників, сприяють розвитку критичного мислення та аналітичних навичок. Цифрові технології, такі як електронні портфоліо, онлайн-дискусії, підвищують доступність рефлексивного аналізу та дозволяють студентам ефективніше відстежувати свій навчальний прогрес. Інтерактивні методи, серед яких рольові ігри, тренінги та сценарне моделювання, розвивають здатність прогнозувати можливі ситуації та адаптуватися до змін. Ефективне формування рефлексивно-прогностичної компетентності потребує комплексного підходу, який поєднує активне застосування рефлексивних практик, використання цифрових технологій для самоаналізу та прогнозування, а також впровадження ситуаційного моделювання з метою відпрацювання практичних навичок.

**Рубашкін Вячеслав**, здобувач вищої освіти факультету початкової освіти  
*Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Україна*

**Науковий керівник: Грітченко Тетяна Яківна**, канд.пед.наук, доцент,  
доцент кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі  
*Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Україна*

## **РОЛЬ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ПРОЄКТІВ У ФОРМУВАННІ НАВЧАЛЬНОЇ АВТОНОМІЇ У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

Формування навчальної автономії у здобувачів початкової освіти є важливим завданням сучасної педагогіки, оскільки сприяє розвитку самостійності, відповідальності, створює передумови для успішного опанування різних видів діяльності в умовах змін освітніх стандартів. Потужним інструментом для розвитку навчальної автономії є дослідницькі проекти.

Під проектом у широкому сенсі розуміється обґрунтована, спланована та усвідомлена діяльність, спрямована на формування у учнів певної системи інтелектуальних і практичних умінь. У вужчому розумінні – проектна діяльність розглядається як спільна навчально-пізнавальна, творча або ігрова діяльність, що має спільну мету, узгоджені методи, способи діяльності, спрямовані на досягнення освітнього результату [1].

Дослідницький проект науковці [2; 3; 5; 6; 7; 10 та ін.] розглядають як метод навчальної діяльності, який передбачає активну участь учнів у процесі збору, аналізу та обробки інформації для розв'язання поставлених завдань чи проблем, сприяє розвитку самостійного мислення, здатності до критичного аналізу інформації, творчих здібностей та навичок автономної роботи.

Учені І. Кузьма, О. Янкович трактують дослідницькі проекти як «проекти, в ході яких діти реалізують усі етапи «дорослих» досліджень: постановка проблеми, огляд джерел інформації з теми дослідження, висунення гіпотези, організація експерименту, формулювання висновків, захист» [10, с. 83].

В основі дослідницького проекту знаходиться дослідження певних явищ та процесів. Ці проекти потребують добре обміркованої структури, визначеної мети, актуальності предмета дослідження, продуманості методів. Вони повністю підпорядковані логіці дослідження і мають відповідну структуру: визначення теми дослідження, аргументація її актуальності, визначення предмета й об'єкта, завдань і методів, висунення гіпотез розв'язання проблеми і намічення шляхів її розв'язання [5, с. 86].

Дослідницькі проекти є важливим етапом розвитку навчальної автономії, оскільки стимулюють учнів до самостійного пошуку інформації, аналізу результатів, постановки питань і розв'язання проблем. Упродовж виконання проектів учні вчаться планувати свою роботу, розподіляти час, взаємодіяти з іншими учасниками процесу, оцінювати отримані результати.

Одним із головних аспектів, що сприяють формуванню навчальної автономії, є розроблення та реалізація проектів, що відображають інтереси та потреби самих учнів. Тематами таких проектів можуть бути «Я вчуся сам», «Як я найкраще опановую

інформацію?», «Як оцінювати успіх», «Навчаючи інших – вчуся сам» тощо. Такі проекти сприятимуть усвідомленню здобувачами початкової освіти власного способу отримання інформації, розвитку у них навичок самостійної роботи, критичного мислення та самооцінювання, формуванню відповідальності за власне навчання.

Робота над дослідницьким проектом містить кілька етапів: етап постановки проблеми і визначення мети; планування роботи; виконання проекту, формулювання висновків та оформлення результатів; презентація результатів; рефлексія учнями власної навчальної діяльності, підбиття підсумків проекту.

На першому етапі «Етап постановки проблеми і визначення мети» учні мають можливість сформулювати проблему дослідження, визначити її актуальність, поставити мету та сформулювати гіпотезу дослідження.

Під час етапу «Планування роботи» вчаться розробляти план роботи, розподіляти завдання, визначати критерії та способи оцінювання результатів. Вони самостійно приймають рішення щодо того, як краще організувати роботу, як подолати труднощі, що виникають.

На етапі «Виконання проекту, формулювання висновків та оформлення результатів» учні здійснюють дослідницьку діяльність відповідно до плану, збирають і аналізують дані, узагальнюють результати, формулюють висновки та оформлюють проект для представлення.

На етапі «Презентація результатів» учні демонструють отримані результати, обґрунтовують висновки, використовують візуальні та усні засоби представлення, відповідають на запитання аудиторії та оцінюють успішність власної роботи.

П'ятий етап «Рефлексія учнями власної навчальної діяльності» передбачає аналіз досягнутих результатів, встановлення їх відповідності меті та завданням проекту, рефлексію учнів щодо власного прогресу та труднощів, отримання зворотного зв'язку від учасників і визначення перспектив для подальших досліджень.

Кожен із цих етапів сприяє розвитку таких важливих навичок, як самостійне планування, організація часу, пошук і використання ресурсів, а також критичне мислення.

Психологічні дослідження [4; 8; 9 та ін.] показують, що учні, які активно долучені до дослідницької діяльності, мають вищий рівень самооцінки, успішності та впевненості у своїх силах. Вони вчаться розуміти власні сильні сторони та зони найближчого розвитку, що сприяє формуванню здорової самооцінки та мотивації до подальшого навчання.

Дослідницькі проекти сприяють розвитку здатності до рефлексії. Діти здійснюють самоконтроль та самооцінювання діяльності, визначаючи: ступінь опанування знаннями, способами дій, цінностями; можливість їх використання для засвоєння нових знань; зіставляють результати із поставленими завданнями, аналізують причини виникнення труднощів у виконанні роботи та власні мисленнєві операції та почуття; оцінюють свої надбання, визначають невикористані можливості; усвідомлюють ситуацію досягнення мети; встановлюють зв'язки між відомим та тим, що ще потрібно опанувати (постановка мети майбутньої діяльності), самостійно вибудовують свою подальшу діяльність.

Таким чином, дослідницькі проекти є ефективним інструментом для розвитку навчальної автономії у здобувачів початкової освіти. Вони сприяють формуванню важливих компетенцій, таких як самостійне планування, критичне мислення, здатність

працювати з інформацією та оцінювати результати. Водночас проектна діяльність дозволяє учням відчувати себе активними учасниками освітнього процесу, сприяє розвитку навичок самоорганізації та відповідальності. Враховуючи важливість навчальної автономії для успішного навчання, інтеграція дослідницьких проектів у педагогічну практику є необхідною умовою для підвищення ефективності освітнього процесу в початковій школі.

### Список використаних джерел:

1. Гільберг Т., Тарнавська С., Павич Н. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу : навчально-методичний посібник. Київ : Генеза, 2019. 256 с.
2. Коваль В. О., Василець Я. Є. Формування умінь проектного навчання на уроках «Я досліджую світ» засобами підручника. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 40. С. 67–72.
3. Кондратова, В., Чернецька О. Проектна діяльність учнів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у контексті реалізації ідей В. О. Сухомлинського. *Педагогічний вісник*. 2023. № 1–2. С. 86–92.
4. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій) : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 128 с.
5. Педагогічна інноватика : навчально-методичний посібник / автори-упоряд. О. П. Цюняк, С. Ю. Довбенко. Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г. М., 2019. 190 с.
6. Проектне навчання: коротко про головне. *НУШ. Нова українська школа* : веб-сайт. URL: <https://nus.org.ua/view/proektne-navchannya-korotko-pro-golovne/> (дата звернення: 16.03.2024).
7. Проектні технології в сучасній школі. *На Урок. Освітній проект* : веб-сайт. URL: <https://naurok.com.ua/tema-lekci-proektni->(дата звернення : 12.03.2024).
8. Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. Вікова психологія : навчальний посібник. Київ : «Центр учбової літератури», 2012. 376 с
9. Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. Загальна психологія. Київ : Либідь, 2005. 464 с.
10. Янкович О. І., Кузьма І. І. Освітні технології у початковій школі : навчально-методичний посібник. Тернопіль : ТНПУ ім. Володимира Гнатюка, 2018. 266 с.

**Кандибальська Анна Андріївна**, здобувачка вищої освіти рівня магістра, факультету іноземних мов  
*Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Україна*

## **СУТНІСТЬ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ У НАВЧАННІ ЧИТАННЮ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ**

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується посиленням ролі іноземних мов, зокрема англійської, як засобу міжнародного спілкування та інтеграції в глобальний інформаційний простір. У зв'язку з цим, підвищення якості навчання англійської мови в старшій школі є актуальним завданням. Одним із важливих аспектів навчання англійської мови є формування навичок читання, що дозволяє учням отримувати доступ до автентичних джерел інформації, розширювати світогляд та розвивати критичне мислення.

У сучасній методиці навчання іноземних мов особлива увага приділяється інтерактивним методам, які сприяють активізації пізнавальної діяльності учнів, розвитку їхньої самостійності та творчості.

Інтерактивні технології навчання цікаві для дітей, продуктивні, розвивають творчі здібності школярів, пізнавальні інтереси. На уроках із використанням інтерактивних методів навчання з'являється можливість позбавити закомплексованості учнів з невисоким рівнем навчальних досягнень. Можна зацікавити школярів навчальним матеріалом і так подарувати їм радість від власних успіхів [1, с. 6].

Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається тільки шляхом постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці) де і учень, і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, уміють і здійснюють [2].

Основними ознаками інтерактивного навчання є:

- Активна взаємодія. Учні не просто слухають вчителя, а й активно беруть участь у навчальному процесі: задають питання, висловлюють свою думку, обговорюють різні точки зору.

- Співпраця. Учні працюють разом над вирішенням навчальних завдань, допомагають один одному та обмінюються знаннями.

- Рефлексія. Учні аналізують свою діяльність, оцінюють свої досягнення та визначають шляхи подальшого розвитку.

- Мотивація. Інтерактивне навчання сприяє підвищенню мотивації учнів до навчання, оскільки вони бачать результати своєї роботи та відчують свою значущість.

Інтерактивні методи у навчанні читання:

Використання інтерактивних методів у процесі навчання читання сприяє розвитку розуміння тексту, критичного аналізу та формуванню комунікативних навичок. Ефективними методами є:

- Метод "Джигсоу" (Jigsaw) – учні працюють у групах, кожен аналізує свою частину тексту, а потім обговорюють отриману інформацію разом;
- Метод проєктів – учні готують міні-дослідження на основі прочитаного тексту;
- Рольові ігри – читання з подальшим відтворенням подій у форматі театралізованої гри;
- Метод "Think-Pair-Share" – учень спочатку працює з текстом самостійно, потім обговорює його з партнером, а далі – з усім класом.

Виклики та перспективи впровадження інтерактивного навчання:


Незважаючи на численні переваги, використання інтерактивних методів у навчанні читання має певні труднощі, зокрема потребує ретельної підготовки вчителя, розширення методичної бази та адаптації до рівня учнів. Водночас подальші дослідження у цій сфері можуть сприяти вдосконаленню методик викладання та підвищенню ефективності навчального процесу.

Отже, інтерактивні методи навчання читанню англійської мови сприяють активізації пізнавальної діяльності учнів, розвитку критичного мислення та комунікативних навичок. Їхнє впровадження дозволяє зробити навчальний процес більш цікавим, ефективним та наближеним до реальних умов спілкування, що є необхідною умовою сучасної освіти.

#### **Список використаних джерел:**

1. Гадкевич Л. Інтерактивні технології / Л. Гадкевич // Завуч. – 2004. – № 6
2. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ: А.С.К., 2014. С. 7-19.

**Вікторія Федорчук**, здобувач вищої освіти педагогічного факультету  
*Рівненський державний гуманітарний університет, Україна*

**Науковий керівник: Костолович Тетяна Василівна** , канд. пед. наук, доцент,  
доцент кафедри теорії і методик початкової освіти  
*Рівненський державний гуманітарний університет, Україна*

## **УРБАНІСТИЧНІ МЕДІАТЕКСТИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ УМІНЬ ЧИТАТИ З РОЗУМІННЯМ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ**

Сучасні здобувачі початкової освіти постійно взаємодіють з інформаційними потоками, адже через війну в Україні вони часто змушені навчатися дистанційно. Це впливає на їхній освітній процес, змінює способи отримання знань і вимагає адаптації нових форматів навчання.

Учні самостійно засвоюють великий обсяг текстової, числової, графічної, звукової, ілюстративної інформації, тому важливо сьогодні формувати медіаграмотність молодших школярів. Одним із дієвих засобів під час розвитку умінь читати з розумінням в учнів початкових класів у процесі вивчення мовно-літературної освітньої галузі вважаємо урбаністичні медіатексти.

Під терміном «урбаністичні медіатексти» розуміємо навчальні матеріали, що знайомлять дітей із міським простором, його символами, історією, культурою, мистецтвом, природою, екологією, інтелектуальними та героїчними персоналіями тощо.

Практикуємо вкраплення урбаністичних медіатекстів в процес вивчення шкільних предметів, застосовуючи міжпредметні зв'язки та інтегруючи в різних форматах інформацію (текст, зображення аудіо, відео, анімацію), що дозволяє учням отримати знання з різних контекстів на один і той же об'єкт вивчення, навчитися читати вдумливо, сприймаючи, осмислюючи текст, а не лише механічно ознайомлюватися зі словами, розвивати здатність усвідомлювати їх значення, робити висновки, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, аналізувати прочитане, побачене, почуте з різних джерел, критично оцінювати його, що є важливим у сучасному інформаційному середовищі [1].

Нам не відомі наукові розвідки, пов'язані з функціонуванням урбонімів, що стосуються міст України, які можна було б запропонувати для читання учням початкових класів, через те ми створили кейсбук медіатекстів та дібрали комплекс завдань до текстів, вказаної вище тематики. Завданнями, які ми використовували на уроках у початкових класах, передбачено:

1) роботу з медіатекстом: читання або перегляд – відео, фрагмент фільму, аудіозапис, інтерактивна книга); пошук конкретної інформації (наприклад, знайти головних героїв, визначити послідовність подій); порівняння різних джерел інформації; обговорення змісту прочитаного, почутого та формулювання власних висновків;

2) завдання на розуміння медіатексту: відповіді на запитання (Хто? Що? Де?, Коли? Як?); заповнення таблиці або схеми («Головний герой – його риси- характер-вчинки»), складання сенкану, асоціативного куща тощо;

3) роботу з урбонімами: визначення незнайомих урбонімів; пошук синонімів, антонімів, пояснення фразеологізмів;

4) осмислення медіатексту: обговорення головної ідеї; визначення авторського ставлення до події;

5) творчі завдання: придумати альтернативне закінчення; створити міні-презентацію за сюжетом; розіграти сценку за мотивами тексту; провести екскурсію, якщо текст культурно-мистецького або природничого спрямування; намалювати ілюстрацію до тексту.

б) завдання на перевірку розуміння учнем медіатексту, його логічного мислення, загалом рівня володіння мовою: виконання клоуз-тесту (з речень вилучали окремі слова, а завдання учня – заповнити пропуски правильними словами. Наприклад:

Іванна стояла перед скульптурою Марії Несвицькій і описувала її. Свою роботу вона майже закінчила, але зненацька важкі краплі дощу впали їй на написаний текст. Усе розпливлося. Допоможіть Інні відновити текст.

*... виготовлена з мармуру фіксує важливу мить з історії міста Марія королівську грамоту Магдебурзьке право. Із того уже далекого часу, 1492 року, воно набуло статусу міста. В центрі на князівському кріслі високу спинку верхня частина крила возвеличується княгиня під баневим дахом. руках княгині грамота.*

7) завдання на перевірку, як запам'ятав учень текст: виконання тестів, розв'язання кросвордів, ребусів тощо;

8) проєктна діяльність та творче самовираження: створення власних медіатекстів, фотоісторій міста; озвучення тексту в ролях; створення класного блогу для обговорення завдань проєкту;

9) ігрова діяльність: проведення інтерактивних ігор, освітніх квестів; створення навчальних квестів з QR кодами.

У процесі використання завдань до урбаністичних медіатекстів, призначених для навчання учнів початкових класів читати з розумінням, ми використовували широкий спектр прийомів. Наведемо приклади:

1. «Склади історію» – даємо учням уривок медіатексту, а вони мають передбачити розвиток подій.

2. «Розкажи іншими словами» – переказати зміст іншими словами.

3. «Знайди доказ» – аргументувати свою думку на основі тексту.

4. «Розстав події у правильному порядку» – використання карток або інтерактивних вправ;

5. «Що було б, якби...?» – придумати, якби змінився сюжет за інших обставин.

У величезному різноманітті педагогічних підходів важливо не механічно застосовувати прийоми та засоби навчання, а наповнити їх творчим змістом і педагогічною майстерністю [2].

Отже, застосування урбаністичних медіатекстів в освітньому процесі початкової школи – ефективний інструмент для навчання молодших школярів читати з розумінням. Воно сприяє не лише кращому сприйняттю інформації, але й розвитку критичного мислення, творчості та навичок роботи з сучасними технологіями, що є надзвичайно важливим в умовах сучасного інформаційного суспільства, а також робить навчання учнів цікавим, інтерактивним і більш ефективним.

### Список використаних джерел:

1. Антонова О. (2020). Нова українська школа: дидактичні основи формування медіаграмотності в учнів початкової школи: навч.-метод. посіб. Київ : Генеза. 96 с.
2. Бондаренко Н. (2021). Медіатекст як ресурс осучаснення й збагачення змісту підручника української мови. Проблеми сучасного підручника. Вип. 27. С. 15–25.

## СЕКЦІЯ 12.

# ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

**Старшиніна Світлана Григорівна**, здобувачка вищої освіти

спеціальності 053 «Психологія»

*Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна», Україна*

**Науковий керівник: Найчук Вікторія Віталіївна**, кандидат психологічних наук,

доцент, доцент кафедри соціальних технологій

*Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна», Україна*

## АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ТВОРЧОСТІ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Творчість являє собою процес, що змінює як світ, так і саму особистість, яка займається творенням. Цей процес знаходить своє відображення у створеному результаті, проте, на відміну від інших форм діяльності, творчий акт не відчужує особистість від її сутності. [6]

У сучасній культурі творчість дедалі частіше сприймається як індивідуальний процес особистісного відкриття. Дослідники наголошують, що творчий акт не обмежується лише винахідливістю. Це також процес внутрішнього розвитку особистості та інтелекту. Створюючи щось нове чи вирішуючи проблему, людина збагачує себе духовно й інтелектуально, розширюючи свої внутрішні горизонти. [4]

Характер творчої особистості розкривається через її здатність до абстрактного мислення, комбінування ідей, узагальнення та вміння працювати з просторовими образами. Завдяки цим якостям творча особистість здатна дивитися на світ по-новому, формуючи нові підходи й інновації. [1]

Однією з ключових рис творчого розвитку є його тісний зв'язок із самовизначенням. Особистісна спрямованість дозволяє людині активізувати свої здібності та максимально використовувати свій потенціал. [5]

Аналізуючи роботи Енгельмейера, Карпенко Н.А. зазначає, що кожен акт творчості описується як структура з трьох елементів: бажання досягти мети, знання шляхів її реалізації та здатність втілити ці знання у діях. Ця триактовість відображає динаміку творчої взаємодії між свідомими і несвідомими процесами, дозволяючи реалізувати потенціал людини у конкретних результатах. Такий підхід дозволяє розглянути творчість як багатоступеневий процес, кожна стадія якого є необхідною для досягнення кінцевого результату. [3]

Карпенко Н.А. описує етапи творчого процесу:

1. Зародження задуму. На цій стадії основним механізмом є інтуїція, яка стимулюється бажанням чи ідеєю. Інтуїтивне мислення виступає джерелом нових рішень, часто не до кінця усвідомлених.

2. Розробка задуму. Включає дискурсивне та логічне мислення, аналіз можливостей і ризиків. Емпіричне дослідження допомагає оцінити практичність ідеї та її вплив на реальність.

3. Втілення ідеї. На цьому етапі відбувається фізичне втілення задуманого. Тут особа зіштовхується з обмеженнями реального світу, що вимагає великої наполегливості та здатності долати труднощі. [3]

Ця модель підкреслює необхідність інтеграції інтуїтивного, аналітичного та практичного підходів у творчій діяльності. Завдяки такій послідовності можливе максимальне використання потенціалу особистості.

Творчі діячі діляться на три категорії:

- генії, які втілюють інтуїцію і прокладають нові шляхи у творчості.
- таланти, що розвивають започатковані ідеї.
- рутинери, які впроваджують ці досягнення у життя.

Така диференціація підкреслює складну структуру творчого процесу, в якій кожен із суб'єктів грає свою унікальну роль, створюючи баланс між новаторством і стабільністю.

Основними ознаками творчості є:

1. Штучність, що відображає здатність людини створювати культуру.
2. Доцільність, яка вказує на орієнтацію процесу на досягнення конкретної мети.
3. Раптовість, яка вирізняє творчість серед методичних форм мислення.
4. Цілісність, що передбачає наявність центральної ідеї, яка об'єднує всі елементи твору. [3]

Розглядаючи творчість як інтегративний процес, варто звернути увагу на її здатність об'єднувати різні аспекти людської діяльності. Вона поєднує когнітивну, емоційну, мотиваційну та соціальну складові, створюючи гармонійний баланс між ними. [2]

Творчість стимулює людину до постійного самовдосконалення, розширення знань та вдосконалення навичок. Вона також сприяє формуванню емпатії та покращенню комунікативних здібностей, що дозволяє людині краще інтегруватися у соціальне середовище.

Розвиток творчих здібностей можливий у будь-якому віці. Головне — це створення умов, які стимулюють креативність, підтримка з боку оточення та подолання внутрішніх бар'єрів, які можуть стримувати реалізацію потенціалу.

Таким чином, творчість є процесом, який не лише змінює навколишній світ, але й формує особистість, допомагаючи їй досягати гармонії між власними цілями, бажаннями та можливостями.

### Список використаних джерел:

1. Біла І. М. (2014) Психологія дитячої творчості. К.: Фенікс.
2. *Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень* (2006) / За ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. Житомир: Вид-во Рута.
3. Карпенко Н. А. (2016) *Психологія творчості: навч. посібник*. Львів: ЛьвДУВС.
4. Карпенко, В. В. (2010). Психологічні засоби стимулювання творчості. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія психологічна)*, (2), 66-79.
5. Музика, О. Л. (2007). Розвиток здібностей та обдарованості в процесі вікового розвитку особистості. *Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості та обдарованості. Збірник наукових праць Інституту психології ім. ГС Костюка АПН України/За ред. ВО Моляко*, 12, 142-148.
6. Серета, І. О. (2009) Творчі здібності людини: визначення, сутність, структура. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*, 4, 110-113.

**Чубко Олександр Сергійович**, здобувач вищої освіти соціально-економічного факультету

*Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна», Україна*

**Науковий керівник: Яремчук Вікторія Олександрівна**, старший викладач кафедри психології

*Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна», Україна*

## **ВПЛИВ АДАПТАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ НА ЕМОЦІЙНУ СФЕРУ ЗДОБУВАЧІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ**

Юнаки та дівчата вступають до закладу вищої освіти і потрапляють у нові, незнайомі для них умови, що неминуче призводить до руйнування динамічного стереотипу та пов'язаних з ним негативних емоційних реакцій.

Соціально-психологічна дезадаптація нерідко призводить до втрати позитивних установок і відносин між студентами першого курсу. Дезадаптація може призвести до значних наслідків, таких як стан фрустрації та напруженості, пасивності здобувачів у навчальній діяльності, відсутність інтересу до позанавчальної активності, погіршення поведінки, погана успішність, особливо у першому семестрі та, іноді, втрата віри у свої можливості та розчарування у своїх життєвих планах. Усе це призводить до психічного перевантаження, яке власне знижує здатність людини адаптуватися, що призводить до порушеного психічного здоров'я [2].

Студентський перший рік навчання є дуже важливим, оскільки в цей період відбувається велика кількість когнітивних, емоційних і особистісних змін. Іноді кількість цих змін перевищує кількість змін, які відбуваються протягом усього періоду навчання у закладі вищої освіти. Вони виникають через нові та незвичайні вимоги студента.

В.Казміренко вивчав проблеми та психічні стани вихованців середньої школи під час адаптації до умов ЗВО. Він дійшов висновку, що насамперед у абітурієнтів після періоду психічного стану ейфорії, щастя, віри в майбутнє, планування майбутнього студентського життя та очікування початку навчального року настає цілком реальний період адаптації, який, як правило, триває весь семестр, і досить складний для здобувачів-першокурсників [1].

На жаль, не всі першокурсники вписуються в студентське життя. Вони стикаються з широким спектром проблем на першому етапі адаптації. Найбільш поширені проблеми, пов'язані з саморегулюванням, поведінкою та діяльністю, пов'язаними з розумовою та інтелектуальною діяльністю в навчальних закладах. Багато першокурсників погано вміють працювати самостійно. Вони не навчені до конспектування лекційних матеріалів, працювати з підручниками та іншими джерелами, аналізувати велику кількість інформації та чітко викладати свої ідеї. Все це може призвести до незадоволеності собою, школи, фрустрації, страху та невпевненості.

О.Ізотова та І.Кражова виявили, що студенти з високим індексом незадоволеності та потребою в комунікативній взаємодії вирізняються різним рівнем сформованості самооцінки. Ці результати були отримані під час дослідження адаптації особистості в групах студентів. Для таких студентів важко знайти місце в групі та визнати свою

індивідуальність. Тим часом важливим показником успішної адаптованості особистості є відчуття належності до групи, яке проявляється у прийнятті групової належності та зростанні індивідуального статусного рівня. Крім того, все це позитивно впливає на емоційний стан студентів. На подолання деструктивних дезадаптаційних явищ на початку навчання у ЗВО значним чином впливає позитивний емоційний стан, який виникає під час динамічних процесів у групі [3].

Емоції «є процесом ситуативного переживання, ставлення до навколишніх об'єктів, реакції на зовнішні і внутрішні подразники, що мають сигнальне і регулююче значення для організму» [3].

Увага до змін у соціальному середовищі позитивно впливає на здатність людини адаптуватися. Це залежить від того, наскільки ви співчутливі до інших людей і наскільки ви здатні помітити найменші деталі зміни середовища [5].

У той же час варто відзначити, що занадто висока або занадто низька чутливість до таких змін сповільнює адаптацію. Наприклад, людина може «накручувати» себе, хвилюватися з найменшого приводу, навіть несуттєвого; вбачати в кожній новій особливості соціального мікросередовища загрозу для себе. Зрозуміло, що в такій ситуації особистість не може повністю відображати обставини; хибне відчуття загрози та страх пережити невдачу пригнічують її активну діяльність; вона рідше помиляється, але все одно не досягає успіху.

І навпаки, систематичні помилки в поведінці викликаються низькою чутливістю до змін в оточуючому мікросередовищі, що, у свою чергу, призводить до неуспіху суб'єкта як у навчанні, так і в стосунках з ровесниками [4]. Внутрішні протиріччя в розвитку особистості та її психіки, такі як високий рівень домагань і недостатнє моральне пояснення мотивів, можуть спричинити невротичні тривоги, агресію та фрустрованість у студентів.

Тому дезадаптації студентів-першокурсників можна запобігти, діагностуючи емоційні проблеми вчасно та коригуючи їх правильно.

### Список використаних джерел:

1. Казміренко В.П. Програма дослідження психолого-соціальних чинників адаптації молоді людини до навчання у ВНЗ та майбутньої професії. *Практична психологія та соціальна робота*. 2004. №6. С.76-78.
2. Левківська Г.П., Сорочинська В. Є., Штифурак В. С. Адаптація першокурсників в умовах вищого навчального закладу освіти: Навчальний посібник. К., 2001. 128 с.
3. Рева О.М. Формування емоційної стійкості у ранньому юнацькому віці. К., 2015. 20 с.
4. Скрипник В. Особливості перебігу та самосприйняття соціально-психологічної адаптації студентів-першокурсників. *Психологія і суспільство*. 2005. №2. С. 87-93.
5. Koepe S., Jaar J.A. Dynamics of identity development and separation –individuation in parent-child relationships during adolescence and emerging adulthood – A conceptual integration. *Developmental Review*, March 2012.

**Скрипник Володимир Петрович**, здобувач вищої освіти соціально-економічного факультету

*Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна», Україна*

**Науковий керівник: Найчук Вікторія Віталіївна**, канд. психол. наук, доцент, доцент кафедри психології

*Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна», Україна*

## **ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ**

Рівноправну участь жінок та чоловіків у політичному та економічному житті демократична громадськість вважає необхідною умовою прогресу в соціально-економічному розвитку, розв'язанні актуальних політичних, соціально-культурних, расових, етнічних, а також соціально-психологічних проблем.

Проблема вивчення гендерних стереотипів в сучасній науці займає особливе місце і являє собою одне з найменш розроблених напрямів.

Перші дослідження гендерних стереотипів були проведені зарубіжними вченими. У працях Ж. Дувіна, А. Іглі, Б. Ллойд, Г. Олпорта та ін. маскуліність і фемінінність розглядалися як найважливіші риси особистості, що формуються в ході соціалізації дитини шляхом засвоєння соціальних ролей [2].

Дослідженнями С. Бем було доведено, що маскуліність і фемінінність є двома незалежними, але не протилежними конструктами. Концепція андрогінії розроблялася С. Бем, Дж. Спенс та ін [5].

Що стосується розробки цієї проблеми в українській психології, то варто зазначити, що дослідження гендерної проблематики знайшло відображення у працях О. Бондарчук, О. Винославської, Т. Зайчикової, Т. Говорун, П. Горностая, Т. Данільчинко, Л. Карамушки, О. Кікінежді, В. Москаленко, М. Пірен, М. Ткалич, О. Кочаряна та ін.

При цьому практично не вивченими залишаються природа, зміст, функції, джерела формування, механізми засвоєння, особливості трансляції з покоління в покоління гендерних стереотипів. Практично не порушеною вітчизняними вченими залишається на сьогоднішній день проблема вивчення впливу гендерних стереотипів на професійне самовизначення особистості.

Для вивчення психологічних аспектів міжстатевих відносин і гендерних аспектів особистості використовується гендерний підхід. Він зосереджується на тому, як статева диференціація та ієрархічність (чоловіче домінування та жіноче підпорядкування) впливають на складні стосунки між чоловіками та жінками, а також на їх власних життєвих шляхах [1].

Гендерний підхід – це спосіб пізнання дійсності, при якому визначаються протиставлення та «очевидна» нерівність чоловічих і жіночих рис особистості, способу мислення та особливості поведінки закріплюють зв'язок між біологічною статтю та досягненнями в соціальному житті. Цей підхід дозволяє відійти від думки про те, що чоловічі та жіночі характеристики, ролі, статуси та жорстке фіксування

статеворольових моделей поведінки, вказують на індивідуальність шляхом розвитку та самореалізації, а не обмежуються традиційними гендерними стереотипами [4].

Гендерна роль, як зазначає В. Москаленко, моделює комбінацію рис чоловіка і жінки, формує гендерні якості людини, розкриває її здібності та направляє її до виконання певних завдань. Таким чином, будь-які інші особистісні якості визначаються засвоєнням людиною тієї чи іншої гендерної ролі [3].

Оскільки підлітки обирають майбутні професії на основі стереотипів про традиційні гендерні ролі в нашому суспільстві, гендерні стереотипи мають значний вплив на те, як вони сприймають своє професійне самовизначення. Навіть людина, яка стверджує, що не залежить від стереотипів, демонструє стереотипну поведінку. Це пов'язано з тим, що люди накопичують багато несвідомих установок протягом життя, включаючи неусвідомлені гендерні стереотипи.

Як одна з основних структур самосвідомості, гендерна ідентичність є важливою для формування життєвого плану, самовизначення та образу майбутнього. Гендерна ідентичність, яка співпадає з біологічною та психологічною статтю людини, сприяє професійному самовизначенню та формуванню власного професійного «образу Я». Вплив гендерної ідентифікації як механізму впливу на вибір цінностей і формування професійного «образу Я» зменшується через розмиту гендерну ідентичність і низьку диференційованість статевих еталонів.

#### **Список використаних джерел:**

1. Літвінова О. В. Вплив гендерних експектацій на соціально-рольову позицію майбутнього фахівця. Луганськ, 2007. 231 с.
2. Мельник Т. М. Творення суспільства гендерної рівності: міжнародний досвід: закони зарубіжних країн з гендерної рівності. К.: Стилос, 2010. 440 с.
3. Москаленко В., Романова В. Особливості статорольової соціалізації в умовах трансформації суспільства. *Соціальна психологія*. 2003. № 1. С 107-112.
4. Ткалич М. Г. Зміст та структура гендерної ідентичності особистості. *Актуальні проблеми психології*. 2011. Том I. Вип. 31. С. 113-118.
5. Maslach C. Preventing burnout and building engagement: A complete program for organizational renewal. San Francisco, CA: Jossey-Bass, 2000. 210 p.

**Коц Наталія Іванівна**, здобувачка вищої освіти освітнього ступеня магістр спеціальності «Психологія»

*Вінницький соціально-економічний інститут Університету Україна*

**Науковий керівник: Найчук Вікторія Віталіївна**, кандидат психологічних наук, доцент

*Вінницький соціально-економічний інститут Університету Україна*

## ДО ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ СТРАХІВ ОСОБИСТОСТІ

Вивчення психологічної літератури свідчить, що термін «страх» має численні трактування і є багатозначним поняттям. Його визначають як емоційний стан, що виникає в умовах біологічної загрози або соціального буття людини, як природний рефлекс із пасивно-оборонним характером, як сигнал небезпеки, що попереджає про загрозу, як особистісну властивість індивіда чи як рису характеру, що відображає специфічні риси особистості. Українська наукова думка, зокрема фізіологічний підхід до страху, зробила вагомий внесок у розуміння цього явища. В. Живанова зазначає, що представники біофізіології розглядали страх як прояв природного рефлексу з оборонною спрямованістю, який характеризується частковим гальмуванням діяльності кори головного мозку [4]. Страх, згідно з цією точкою зору, ґрунтується на інстинкті самозбереження і виконує захисну функцію, супроводжуючись змінами у функціонуванні нервової системи, як-от коливання частоти пульсу, зміна ритму дихання, артеріального тиску та секреції шлункового соку.

У психологічній літературі страх також часто визначають як емоційний стан, що є реакцією на потенційну або реальну небезпеку. Наприклад, Ю. Александров описує страх як почуття, яке виникає під впливом обставин чи явищ, що містять у собі загрозу або ризик [1]. Він наголошує на відмінності між поняттями небезпеки та ризику, підкреслюючи, що небезпека відображає зовнішні фактори, які необхідно уникнути чи подолати, тоді як ризик пов'язаний із внутрішнім станом людини, що може призвести як до успіху, так і до невдачі. Александров підкреслює, що навіть уявний страх базується на наявності бодай мінімальної загрози.

На думку О. Косолапова, страх перед небезпекою і страх перед покаранням важко розмежувати, оскільки перший є загальною емоційною реакцією, тоді як другий пов'язаний із моральним почуттям [5]. Страх перед покаранням можна розглядати як примітивний прояв інстинкту самозбереження, а страх, викликаний реальною небезпекою, може бути наслідком слабкодухості, яка є рисою особистості, що піддається суспільній оцінці. О. Хлівна визначає страх як гостру емоційну й афективну реакцію, яка виникає у свідомості людини під впливом конкретної загрози для її життя або добробуту [6]. Вона виокремлює загрози універсальні, що пов'язані з життям, здоров'ям, самореалізацією чи соціальним статусом, і смертельні, які стосуються безпосередньої небезпеки для фізичного існування людини. Страхи, за її словами, поділяються на ситуативні, що виникають у певних обставинах, і особистісні, які є наслідком внутрішніх особливостей характеру або темпераменту людини. Ці дві категорії часто взаємодіють між собою, посилюючи одна одну.

С. Байда визначає страх як емоційний стан, який може проявлятися у вигляді боязкості, тривожності, побоювання, розгубленості або навіть паніки [2]. Інші автори вважають, що наведені форми страху не є окремими видами, а відображають лише

різні рівні інтенсивності. В. Живанова визначає страх як психічний стан, що супроводжується астеничними почуттями, такими як тривога або занепокоєння, що виникають у ситуаціях загрози біологічному чи соціальному існуванню людини [4]. О. Блінов підкреслює, що хронічний страх може стати стійкою особистісною рисою, особливо у людей із підвищеною тривожністю чи недовірою [3].

У наукових працях страх розглядається як одна з базових емоцій поряд із радістю, гнівом і тривогою. З. Фройд виділяв два основні типи страху: реальний, що є реакцією на зовнішню небезпеку і виконує функцію виживання, та невротичний, який виникає через внутрішні психологічні конфлікти [6]. Фобії, за Фройдом, є ірраціональними страхами, що можуть супроводжуватися істеричними проявами.

Ф. Ріман запропонував класифікацію страхів на основі екзистенційних аспектів людського існування, виокремивши страх перед самовідданістю, самостановленням, змінами і необхідністю. Важливим аспектом у дослідженні страхів є їхній зв'язок із типологічними, психологічними та соціальними характеристиками особистості [8]. Наприклад, меланхоліки схильні до страхів, пов'язаних із передчуттям небезпеки, тоді як холеріки можуть тривало переживати наслідки пережитого страху. Сангвініки та флегматики демонструють більшу стійкість до страху завдяки збалансованим нервовим процесам.

Отже, психологічні дослідження підтверджують, що страх має адаптивний характер і є важливим механізмом захисту, який мобілізує ресурси організму для подолання загроз. Водночас надмірний страх може провокувати тривожні розлади, що знижують якість життя. З огляду на це, вивчення феномену страху потребує всебічного аналізу фізіологічних, психологічних, соціокультурних і особистісних факторів, які визначають індивідуальні особливості цієї емоції та способи її регуляції.

### Список використаних джерел:

1. Александров Ю.В. (2021) *Поняття страху у психології*. Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України: тези доп. наук.-практ. конф. Харків: ХНУВС. 134-6.
2. Байда, С.П. (2022) Дитячі страхи та невротичний розвиток особистості *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія*. 33(72).4, 55-9. Живанова, В. А. (2010) Дослідження страху як психологічного феномену в історичній ретроспективі. *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка : збірник наукових праць*. 3(30), 121–5.
3. Блінов, О. А. (2012) Психологічні фактори страху польоту на повітряному судні та рекомендації щодо його подолання. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка*. X (21), 5–13.
4. Живанова, В. А. (2010). Дослідження страху як психологічного феномену в історичній ретроспективі. *Вісник Національного технічного університету України Київський політехнічний інститут. Філософія. Психологія. Педагогіка*, (3), 121-125.
5. Косолапов О.М. (2012) Особливості прояву та співвідношення параметрів страху на різних рівнях його протікання. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 12(1), 163-70.
6. Фрейд З. (2021) *Вступ до психоаналізу. Нові висновки*. Київ : Навчальна книга – Богдан.
7. Хлівна, О. М. (2016) Тривожність та страх в психодіагностичному полі клінічної психології: молодший шкільний вік. *Психологія: реальність і перспективи*. 6, 219-24.
8. Riemann, F. (2008) *Anxiety: Using Depth Psychology to Find a Balance in Your Life*. Ernst Reinhardt Verlag

**Балягузов Юрій Юрійович**, здобувач вищої освіти за третім (освітньо-науковим) рівнем спеціальності 053 Психологія

*ПЗВО «Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика», Україна*

**Науковий керівник: Євдокимова Наталя Олексіївна**, д-р психол. наук, проф. кафедри психології та педагогічної освіти

*ПЗВО «Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика», Україна*

## **МЕНТАЛЬНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ПРАЦІВНИКІВ: АКТУАЛЬНІСТЬ ІНТЕГРАЦІЇ HEALTH-SERVISIV В ОРГАНІЗАЦІЮ**

Кризова умова – це ситуація, яка створює значний стрес або виклик для індивідів, організацій чи суспільства в цілому. Такі умови характеризуються невизначеністю, загрозою стабільності та потребою у швидкій адаптації чи реагуванні. Кризові умови викликають значний стрес, дестабілізують робочий процес та можуть негативно впливати на ментальне здоров'я працівників [1, с. 8].

Ментальне здоров'я – це стан психологічного благополуччя, в якому людина може реалізовувати свій потенціал, справлятися з життєвими стресами та взаємодіяти з соціумом. Ментальне здоров'я є важливим аспектом для продуктивності працівників, оскільки воно впливає на їх здатність зосереджуватися, приймати виважені рішення; такі працівники здатні виконувати завдання ефективніше, демонструють вищу мотивацію, креативність та готовність до непередбачуваних ситуацій [2, с. 10].

Підтримка ментального здоров'я знижує рівень абсентеїзму та плинності кадрів, забезпечуючи стабільність і продуктивність організації. Інвестиції у програми підтримки ментального здоров'я є стратегічно важливими для організацій, оскільки вони зберігають психологічне благополуччя працівників, дозволяючи адаптуватись до нових викликів і можливостей. Серед таких програм є інтеграція психологічних сервісів у робоче середовище, що передбачає доступ до консультацій психологів, тренінги з управління стресом та програми підтримки добробуту. Такі ініціативи можуть покращити корпоративну культуру, підвищити добробут працівників та сприяти довгостроковому успіху організації. Регулярні психологічні консультації та тренінги з управління стресом допоможуть розвивати навички, необхідні для ефективного подолання напружених ситуацій та збалансувати професійне, особисте життя, знижуючи рівень стресу [2, с. 32].

Під час війни працівники судової системи стискаються з низкою кризових ситуацій, які впливають на їхню здатність виконувати професійні обов'язки та підтримувати ментальне здоров'я: фізична небезпека, перевантаженість справами, політичний тиск, що призводить до стресу. Інтеграція психологічних сервісів у робоче середовище для працівників судової системи може суттєво покращити їх ментальне здоров'я та продуктивність. Програми підтримки благополуччя мають включати фізичну активність, створення платформ для анонімної підтримки та запровадження гнучкого графіку роботи [3, с. 103].

**Список використаних джерел:**

1. Зливков, В. Л., Лукомська, С. О., Федан, О. В. (2016). Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. Київ: Педагогічна думка.
2. Карамушка, Л. М. (2024). Психічне здоров'я особистості в умовах війни: як його зберегти та підтримати: методичні рекомендації. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України.
3. Кравченко, О. В. (2024). До питання особливостей організації трудових відносин в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського нац. у-ту*, 84(2), 100-105.

**Бабаханова-Яскевич Олександра Володимирівна**, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Навчально-наукового інституту психології та соціальних наук, кафедра психології  
*Приватне акціонерне товариство "Вищий навчальний заклад "Міжрегіональна Академія управління персоналом", Україна*

**Науковий керівник: Лавлінський Руслан Олександрович**, канд. філософських наук, доцент  
*Приватне акціонерне товариство "Вищий навчальний заклад "Міжрегіональна Академія управління персоналом", Україна*

## **ОБРАЗИ БАТЬКІВ ЯК ФАКТОР ДЕТЕРМІНАЦІЇ РОЗВИТКУ ПОДРУЖНІХ ВІДНОСИН**

Сім'я відіграє ключову роль у формуванні особистості та соціальних навичок людини. Образи батьків, які дитина несвідомо формує в процесі розвитку, значною мірою визначають її майбутні подружні стосунки. Ці внутрішні моделі впливають на вибір партнера, стиль прив'язаності, рівень довіри, способи розв'язання конфліктів і загальну задоволеність шлюбом. Дослідження спрямоване на вивчення зв'язку між особливостями сприйняття батьків і характером подружніх відносин у дорослому віці. [2]

### **Вступ**

Дитячий досвід і моделі поведінки, які формуються у процесі взаємодії з батьками, стають основою для побудови власної сім'ї. Дослідження в галузі сімейної психології та теорії прив'язаності підтверджують, що стиль прив'язаності, емоційна регуляція та очікування від партнера тісно пов'язані з тими відносинами, які людина спостерігала у своїй родині.

Образи батьків можуть бути як позитивними, так і негативними, що впливає на характер міжособистісних взаємин у подружжі. Люди, які мали підтримку та емоційне тепло в сім'ї, зазвичай демонструють високий рівень довіри та задоволеності у своїх стосунках. Натомість особи, які зазнали емоційного відторгнення чи байдужості з боку батьків, часто мають труднощі у вибудові близьких стосунків, виявляють підвищений рівень тривожності чи уникають глибоких емоційних зв'язків. [4]

У цьому контексті важливо дослідити, як саме образи батьків детермінують особливості подружніх відносин чоловіків і жінок, які аспекти є ключовими у цьому зв'язку, а також чи існують статистично значущі взаємозв'язки між цими змінними.

### **Мета дослідження**

Метою дослідження є визначення впливу образів батьків на формування подружніх відносин, зокрема на рівень задоволеності шлюбом, стиль прив'язаності та основні комунікативні патерни у взаємодії між партнерами.

### **Методи дослідження**

Для реалізації поставленої мети використано комплексний підхід, який включає кількісні та якісні методи аналізу. Основні методики дослідження:

1. Аналіз родинних стосунків (Family Relationship Analysis) – методика, що дозволяє оцінити сприйняття респондентами поведінкових моделей батьків і їхнього впливу на формування сімейних цінностей. [5]

2. Тест-опитувальник стосунків у подружжі (Marriage Satisfaction Questionnaire) – методика для визначення рівня задоволеності шлюбом, рівня довіри, частоти конфліктів і ступеня емоційної підтримки у стосунках. [6]

3. Методика «Стилі прив'язаності» (Adult Attachment Interview, AAI) – оцінка стилю прив'язаності респондентів до партнерів у їхніх стосунках. [7]

Зібрані дані були статистично оброблені за допомогою коефіцієнта кореляції Пірсона, що дозволило визначити взаємозв'язки між ключовими змінними.

### Результати

Результати дослідження підтверджують гіпотезу про значний вплив образів батьків на формування подружніх відносин.

Основні висновки: Особи, які мали позитивний образ матері й батька (як турботливих, підтримуючих, емоційно залучених), демонструють вищий рівень задоволеності шлюбом. Вони частіше мають безпечний стиль прив'язаності, що сприяє відкритості у стосунках та ефективному вирішенню конфліктів. Ті, хто мав конфліктні або холодні відносини з батьками, частіше демонструють уникаючий або тривожний стиль прив'язаності. Це проявляється у невпевненості у партнері, страху близькості або, навпаки, надмірній залежності від партнера.

Наявність конфліктних взаємин між батьками в сім'ї респондента пов'язана з високим рівнем конфліктності у подружніх відносинах у дорослому віці. Позитивний досвід дитинства сприяє формуванню здорових комунікативних патернів між подружжям, тоді як негативний досвід може призводити до труднощів у вираженні емоцій та уникання проблемних ситуацій. [1]

Обговорення: Отримані результати відповідають висновкам сучасних досліджень у сфері сімейної психології та теорії прив'язаності. Вони підтверджують, що моделі поведінки батьків значною мірою визначають сприйняття респондентами власних подружніх стосунків. [3]

Зокрема, особи з безпечним стилем прив'язаності мають високий рівень емоційної зрілості та здатності до конструктивної взаємодії. Вони легше будують гармонійні стосунки та рідше стикаються з серйозними кризами у шлюбі. Натомість люди з уникаючим або тривожним стилем прив'язаності частіше демонструють деструктивні патерни поведінки у шлюбі, що може призводити до незадоволеності відносинами або навіть розлучення.

### Висновки

Дослідження підтверджує, що образи батьків відіграють важливу роль у формуванні подружніх відносин. Розуміння цих механізмів може бути корисним для розробки психопрофілактичних і корекційних програм для подружніх пар. У подальших дослідженнях доцільно розширити вибірку респондентів та доповнити методики глибинними інтерв'ю, що дозволить більш детально розглянути психологічні аспекти формування сімейних відносин.

### Список використаних джерел:

1. Головка Н. І. Теорія прив'язаності в контексті сімейної терапії. – Київ: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. – 256 с.
2. Мельник О. С. Психологія сімейних конфліктів: діагностика та корекція. – Харків: Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. – 224 с.
3. Основи психології: навчальний посібник / За ред. С. Д. Максименка. – Київ: Каравела, 2019. – 448 с.

4. Роменець В. А. Загальна психологія: підручник. – Київ: Либідь, 2011. – 632с.
5. Ainsworth M. D. S., Blehar M. C., Waters E., Wall S. Patterns of Attachment: A Psychological Study of the Strange Situation. – London: Psychology Press, 2015. – 400 p.
6. Main M., Hesse E. Parents' unresolved traumatic experiences are related to infant disorganized attachment status // Monographs of the Society for Research in Child Development. – 1990. – Vol. 55, No. 1-2. – P. 121–160. DOI: 10.2307/1166130
7. Olson D. H. FACES IV and the Circumplex Model: Validation study // Journal of Marital and Family Therapy. – 2011. – Vol. 37, No. 1. – P. 64–80. DOI: 10.1111/j.1752-0606.2009.00175.x

**Мельник Тетяна Геннадіївна**, здобувачка вищої освіти кафедри психології  
*Відокремлений структурний підрозділ закладу вищої освіти*  
*«Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»*  
*Вінницький соціально-економічний інститут, Україна*

**Науковий керівник: Лесніченко Ніна Павлівна**, канд. психол. наук,  
доцент кафедри соціальних технологій  
*Відокремлений структурний підрозділ закладу вищої освіти*  
*«Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»*  
*Вінницький соціально-економічний інститут, Україна*

## **ПСИХОЛОГІЧНА КОРЕКЦІЯ СТРАХІВ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ МЕТОДОМ КАЗКОТЕРАПІЇ**

Актуальність теми. Війна в Україні докорінно змінила життя дітей дошкільного віку, спричинивши виникнення нових страхів і посилення вже існуючих. Важливим завданням є пошук ефективних методів психологічної корекції дитячих страхів. Одним із таких методів є казкотерапія [3, 4], яка сприяє безпечному проживанню емоцій та подоланню страхів через символічне моделювання ситуацій.

Мета дослідження – вивчити ефективність казкотерапії в подоланні страхів у дітей дошкільного віку, які зазнали впливу військових подій.

Завдання дослідження:

- проаналізувати наукову літературу щодо дитячих страхів [1, 2];
- вивчити психологічні особливості дошкільнят і їхній вплив на виникнення страхів;
- дослідити вплив військових подій на емоційний стан дітей;
- оцінити ефективність казкотерапії в подоланні страхів.

Методи дослідження: аналіз літератури, спостереження, анкетування батьків, методика «Страхи в будиночках», проективна методика «Намалюй свій страх», експеримент.

Емпіричне дослідження проводилося серед 31 дитини дошкільного віку у три етапи: констатувальний, формувальний та контрольний. На першому етапі було діагностовано наявність страхів у дітей за допомогою методик «Страхи в будиночках» та «Намалюй свій страх». Формувальний етап включав застосування казкотерапії, яка складалася з серії тематичних казок, спрямованих на подолання найбільш поширених страхів: страху темряви, самотності, втрати батьків. Казки обиралися з урахуванням вікових особливостей дітей та включали позитивні образи, які долали труднощі завдяки сміливості та підтримці близьких. З дітьми проводилися обговорення казкових ситуацій, рольові ігри за мотивами казок, малювання ілюстрацій, що сприяло емоційному розвантаженню та усвідомленню страхів [5]. На контрольному етапі було проведено повторну діагностику, яка показала значне зниження тривожності та страхів. Діти стали більш впевненими в собі, менш агресивними та краще соціально адаптувалися.

Наукова новизна роботи полягає у вивченні використання казкотерапії саме в умовах війни, що дозволило розробити практичні рекомендації для батьків, психологів і педагогів.

Практичні результати дослідження можуть бути використані для роботи з дітьми, які переживають страхи в умовах війни, а також під час занять у дитячих садках, реабілітаційних центрах чи школах.

Казкотерапія є ефективним методом подолання дитячих страхів [1, 6], оскільки дозволяє дітям безпечно проживати емоції та формувати позитивний погляд на світ. Вона сприяє розвитку емоційного інтелекту, творчого мислення та соціальної адаптації. Використання тематичних казок із позитивними образами та символічними рішеннями проблем допомагає дітям усвідомити свої страхи та знайти шляхи їх подолання. Обговорення казкових ситуацій, рольові ігри та малювання ілюстрацій сприяють емоційному розвантаженню, зниженню тривожності та агресивності. Казкотерапія також допомагає розвивати емпатію, впевненість у собі та покращує соціальні навички дітей. Результати дослідження підтвердили гіпотезу про ефективність казкотерапії в корекції дитячих страхів, що дозволяє рекомендувати її для використання в роботі з дітьми дошкільного віку, які зазнали впливу стресових подій.

### **Список використаних джерел:**

1. Захаров А.А. Дитячі страхи. – М.: Видавничий центр «Академія», 2021. – 250 с.
2. Панфілова М.А. Психологічна корекція емоційних станів дітей. – К.: Освіта, 2020. – 200 с.
3. Klein M. The Psycho-Analysis of Children. – London: Hogarth Press, 2015. – 320 p. [in English].
4. Bettelheim B. The Uses of Enchantment. – New York: Vintage Books, 2010. – 368 p. [in English].
5. Vygotsky L.S. Mind in Society. – Cambridge: Harvard University Press, 2017. – 284 p. [in English].
6. Molicka M. Terapia bajką. – Warszawa: Wydawnictwo Edukacyjne, 2018. – 176 s. [in Polish].

**Бодильова Марія Валеріївна**, здобувач вищої освіти

Навчально-наукового інституту психології та соціальних наук, кафедри психології  
Приватне акціонерне товариство "Вищий навчальний заклад  
"Міжрегіональна Академія управління персоналом", Україна

**Науковий керівник: Платаш Лариса Броніславівна**, канд. пед. наук, доцент,

доцент кафедри психології Навчально-наукового інституту психології та соціальних наук

Приватне акціонерне товариство "Вищий навчальний заклад  
"Міжрегіональна Академія управління персоналом", Україна

## ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕЖИВАННЯ ВТРАТИ У ЖІНОК

Актуальність проблеми визначається зростаючою потребою у вивченні впливу втрати на психологічне здоров'я жінок, особливо в умовах соціальних змін та кризових ситуацій. Дослідження показують, що жінки частіше зазнають емоційного впливу втрати, що може призводити до розвитку депресії, тривожних розладів та зниження загального рівня психологічного благополуччя [1, 2].

Вибір теми обґрунтовано численними дослідженнями, що проводилися раніше, але актуальність цієї теми особливо зросла через війну в Україні. Переживання втрати торкаються значної частини жінок, які зазнали фізичних та емоційних втрат під час конфлікту. За даними статистики, близько 30% українських жінок пережили втрату близьких через війну, що значно впливає на їхнє психологічне здоров'я. У дослідженні акцентовано на аспектах, які раніше не досліджувалися в достатній мірі, а саме на глибинному аналізі емоційних реакцій та механізмів психологічної адаптації у жінок, що допоможе розробити ефективні програми підтримки. З огляду на це, вивчення психологічних особливостей переживання втрати у жінок є важливим для розробки ефективних методів психологічної підтримки та соціальної адаптації [3].

Метою дослідження є аналіз психологічних особливостей переживання втрати у жінок на основі наукових джерел та експериментальних даних.

Основні завдання:

- Визначити основні наукові підходи до вивчення переживання втрати
- Проаналізувати особливості емоційних реакцій у жінок при втраті Дослідити стратегії психологічної адаптації у жінок
- Розробити рекомендації щодо психологічного супроводу жінок, які переживають втрату

У дослідженні використано загальнонаукові методи (аналіз, синтез, узагальнення) та спеціалізовані методики психологічного вимірювання, зокрема шкалу психологічного стресу PSM-25, розроблена Лемюром, Тесьє та Філіоном (Lemur-Tessier-Fillion), опитувальник Perceived Stress Scale (PSS-10), Brief COPE (Coping Orientation to Problems Experienced), шкалу резильєнтності Коннора – Девідсона-10, Копінг-тест Лазаруса [4, 5].

Основні результати дослідження:

1. Існує кілька основних підходів до розуміння процесу горювання: модель п'яти стадій Е. Кюблер-Росс, теорія прив'язаності Дж. Боулбі, когнітивно-поведінковий та екзистенційний підходи.

2. Жінки частіше відчувають глибокий сум, емоційний біль, страх перед майбутнім, тривожність та почуття самотності під час переживання втрати.

3. Більшість жінок демонструють середній або високий рівень резильєнтності, що свідчить про їхню здатність ефективно адаптуватися до стресових ситуацій та зберігати психологічну стійкість. Жінки часто використовують активні стратегії подолання, такі як планування вирішення проблем, творчість, активне подолання та позитивне переосмислення. Це підкреслює їхню здатність до конструктивного підходу та оптимістичного погляду на життя.

4. Соціальна підтримка є ключовим фактором психологічної адаптації жінок до втрати. Соціальні очікування та гендерні стереотипи можуть впливати на вибір стратегій подолання, зокрема на схильність жінок до пошуку соціальної підтримки та використання адаптивних стратегій.

5. Ефективна програма психологічного супроводу має включати групові та індивідуальні консультації, психоедукацію, техніки релаксації та навчання стратегіям подолання стресу.

Дослідження показало, що жінки, які мають вагому соціальну підтримку та займаються творчою діяльністю, демонструють нижчий рівень депресії та тривожності під час переживання втрати. Отримані результати можуть бути використані для розробки програм психологічної допомоги, що враховують гендерні особливості переживання горя.

### **Список використаних джерел:**

1. Аврамчук О. Клініко-психологічні аспекти переживання втрати та діагностики ускладненого горювання. *Problems of modern psychology*. 2019. Вип. 45. С. 11–39.
2. Бондаренко О. В. Переживання втрати: специфіка, конфлікт, трансценденція, подолання. *Наукові записки*. 2021. № 3. С. 45–58.
3. Власенко І. А., Вінник Н. Д. Переживання втрати: специфіка, конфлікт, трансценденція, подолання. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. № 3. Т. 1.
4. Медведєва О.В. Психологічні особливості переживання горя під час воєнних дій. Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану. 2022. С. 205–207.
5. Савченко Л. П. Психологічна підтримка при втраті: методи та підходи. Дніпро: ДНУ, 2018. 230 с.

**Гончарова Маргарита Олександрівна**, здобувачка освіти

*Балаклійський педагогічний фаховий коледж*

*Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»*

*Харківської обласної ради, Україна*

**Науковий керівник: Слабко Наталія Михайлівна**, викладач вищої категорії,  
старший викладач

*Балаклійський педагогічний фаховий коледж*

*Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»*

*Харківської обласної ради, Україна*

## **РОЗВИТОК МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ТА ФОРМУВАННЯ САМОСВІДОМОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ.**

Однією з актуальних проблем сучасної передвищої фахової освіти є розвиток мотивації та формування самосвідомості професійного становлення здобувачів освіти. Формування професійної мотивації студента є важливим фактором його конкурентності. Актуальність цієї проблеми посилюється в умовах системної суспільної кризи. Сучасні умови вступу до ВНЗ інколи призводять до несвідомого і несамотійного вибору фаху молоді людиною. Тому процес формування професійної мотивації потребує корекції, управління та інтенсифікації педагогами. Ефективні методичні підходи до цього процесу сприяють підвищенню рівня професійної підготовки, адаптації до освітнього середовища та усвідомленню власної ролі у майбутній професійній діяльності.

### **1. Поняття мотиваційної сфери та її значення у навчальному процесі**

Мотиваційна сфера охоплює сукупність мотивів, інтересів, цінностей і потреб, що спонукають особу до навчальної діяльності. Вона визначає рівень залученості студента у процес здобуття знань, впливає на його академічні досягнення та майбутню професійну активність.

**Мотивація** - це внутрішня енергія, що включає активність людини в житті і на роботі. Вона ґрунтується на мотивах, під якими маються на увазі конкретні спонукання, стимули, які змушують особистість діяти і здійснювати вчинки.

Для здобувачів освіти мотивація стає найбільш ефективним способом для поліпшення процесу навчання. Мотивація є головною рушійною силою процесу навчання та засвоєння матеріалу, в тому числі, і в процесі формування майбутнього професіонала. Тому важливим питанням стає питання про стимули та мотиви саме навчально-професійної діяльності студентів.

Відзначимо, що в системі навчальних мотивів переплітаються зовнішні і внутрішні мотивації.

- **Внутрішня мотивація** – це прагнення до саморозвитку, інтерес до знань та бажання оволодіти професійними навичками. Вона ґрунтується на особистій зацікавленості студента у навчанні, задоволенні від самого процесу здобуття знань і реалізації власних здібностей. Внутрішня мотивація може формуватися через цікавість до предмету, можливість творчого підходу до навчання, самотійний вибір методів роботи та відчуття особистісного зростання.

*Приклад:* Студентка педагогічного коледжу, яка навчається на спеціальності «Початкова освіта», бере активну участь у волонтерських проєктах з навчання дітей у дитячих будинках, створює авторські методичні розробки для початкової школи, бо їй цікаво спостерігати за процесом навчання та особистісного розвитку учнів.

• **Зовнішня мотивація** – передбачає спонукальні фактори, які виходять ззовні та пов'язані з отриманням матеріальних або соціальних винагород. Вона включає такі аспекти, як високі оцінки, схвалення викладачів і батьків, перспективи майбутнього працевлаштування, фінансові заохочення чи кар'єрний ріст. Також зовнішня мотивація може мати негативний характер, коли навчання здійснюється через страх покарання, невдачі або втрату статусу.

*Приклад:* Студент педагогічного коледжу бере участь у педагогічних олімпіадах, оскільки це підвищує його рейтинг серед одногрупників і надає можливість отримати підвищену стипендію. Незважаючи на те, що йому не надто цікаві конкурси, він мотивований можливими винагородами.

Однак, в процесі навчання, як студентами, так і викладачами, нажаль, допускаються помилки.

**Розглянемо помилки, яких припускаються викладачі в процесі мотивування студентів:**

Перша помилка - «**Голі знання**». Викладачі намагаються дати максимально можливу кількість «голих» знань, часто без обґрунтування їх необхідності. Однак студенту необхідно пояснити, яким чином ці знання йому знадобляться в майбутньому, інакше студент, що навчається зі зрозумілих причин втрачає інтерес до предмету вивчення. Студент приходять до навчального закладу не тільки за знаннями, а й за тим, щоб стати хорошим працівником. Викладач повинен вміти довести студентам, що його предмет дійсно буде корисний студентам в їх майбутній діяльності.

Друга помилка - **відсутність зв'язку студент-викладач**.

Якщо між студентом і викладачем не має ніякого контакту, то ні про яку мотивацію говорити не доводиться. Студенту дуже важливо, щоб викладач був його наставником

Третя помилка - **відсутність поваги до студентів**.

Цим грішать ті, які вважають своїх студентів ледарями, хоча часто у студента просто не виходить розібратися в предметі.

**Формування самосвідомості здобувачів освіти**

Самосвідомість – це здатність особистості усвідомлювати свої якості, здібності, професійні цілі та місце в суспільстві. Вона розвивається через рефлексію, взаємодію з оточенням та аналіз власних досягнень. У здобувачів фахової передвищої освіти самосвідомість проявляється через:

- Самооцінку – аналіз своїх знань, вмінь, досягнень та слабких сторін;
- Рефлексію – здатність усвідомлювати і коригувати свої вчинки;
- Ідентифікацію з професійною спільнотою – формування професійної мотивації та цінностей;
- Відповідальність за результати навчання і майбутню професійну діяльність

Формування самосвідомості у студентів є поступовим процесом, який охоплює кілька ключових етапів:

1. **Самовідчуття:** На цьому початковому етапі індивід починає усвідомлювати власні відчуття та емоції, що виникають у відповідь на зовнішні та внутрішні стимули. Це закладає основу для подальшого розвитку самосвідомості.

2. **Самосприймання:** Студент починає усвідомлювати себе як окрему особистість, відмінну від інших. Він аналізує свої фізичні, емоційні та інтелектуальні характеристики, формуючи образ власного "Я".

3. **Саморозуміння:** На цьому етапі відбувається глибше пізнання власних мотивів, цінностей, переконань та цілей. Студент критично оцінює свої сильні та слабкі сторони, що сприяє усвідомленню власної унікальності та визначенню напрямків особистісного розвитку.

4. **Самоставлення:** Формується ставлення до себе, яке може бути позитивним або негативним. Це включає рівень самооцінки та самоповаги, що впливає на впевненість у собі та мотивацію до досягнення поставлених цілей.

5. **Саморегуляція:** На цьому завершальному етапі студент здатний свідомо керувати своєю поведінкою, емоціями та думками, встановлювати цілі та планувати шляхи їх досягнення, адаптуючись до змінних умов середовища.

Ці етапи не є строго послідовними; вони можуть перетинатися та взаємодіяти між собою протягом усього періоду навчання та особистісного розвитку студента.

#### **Методичні підходи до розвитку мотивації та самосвідомості**

Мотиви представляють одну з мобільних систем, на яку можна впливати. Ретельне вивчення мотивів вибору майбутньої професії надає можливість коригувати мотиви навчання і впливати на професійне становлення студентів та формування у них самосвідомості. Ефективність навчального процесу безпосередньо пов'язана з тим, наскільки висока мотивація і високий стимул оволодіння майбутньою професією. Навчальний процес відносять до складних видів діяльності, мотивів для навчання багато і вони можуть не тільки проявлятися окремо в кожній людині, але і зливатися в єдине, формуючи складні мотиваційні системи. Підвищення мотивації та формування самосвідомості у здобувачів фахової передвищої освіти є ключовими аспектами їхнього професійного становлення. Для досягнення цих цілей можна застосувати такі методичні підходи:

- **Розробка індивідуальних освітніх маршрутів:** Створення персоналізованих планів навчання, які враховують інтереси, здібності та професійні цілі студентів, сприяє підвищенню їхньої мотивації та усвідомленню власного навчального процесу.

- **Використання рефлексивних щоденників:** Заохочення студентів до ведення рефлексивних щоденників допомагає їм аналізувати власний досвід, усвідомлювати досягнення та визначати напрями для подальшого розвитку.

- **Залучення до проєктної діяльності:** Залучення студентів до створення власних освітніх чи соціальних проєктів, пов'язаних з майбутньою професією, дозволяє студентам застосовувати набуті знання на практиці, що підвищує їхню мотивацію та сприяє формуванню професійної самосвідомості.

- **Проведення тренінгів з розвитку особистісних ресурсів:** Організація тренінгових програм, спрямованих на розвиток життєстійкості, мотивації саморозвитку та інших особистісних якостей, необхідних для самореалізації в освітньому середовищі.

- **Використання коучингових методів:** Застосування коучингових технік для підтримки самостійної навчальної діяльності студентів сприяє активізації їхнього саморозвитку та допомагає у досягненні поставлених цілей.

- **Залучення до науково-дослідницької діяльності:** Участь у наукових дослідженнях та конференціях стимулює інтерес до глибокого вивчення дисциплін, сприяє розвитку критичного мислення та формуванню професійної ідентичності.

- **Створення підтримуючого освітнього середовища:** Формування атмосфери довіри, взаємоповаги та співпраці між студентами та викладачами сприяє підвищенню мотивації та розвитку самосвідомості

- **Наставництво та тьюторство** – важливий метод, що сприяє професійному зростанню студентів. Наставники (досвідчені викладачі або практикуючі педагоги) допомагають студентам визначити їхні сильні сторони, розвинути навички самоаналізу та сформуванню професійні цілі. Тьютори допомагають у складанні індивідуальних освітніх маршрутів, консультують з питань кар'єрного розвитку та підтримують студентів у процесі навчання. *Приклад:* У педагогічному коледжі проводяться зустрічі студентів із наставниками-учителями, де обговорюються труднощі професійної діяльності, методичні підходи та психологічні аспекти роботи з учнями.

- **Ігрові технології** – включають рольові ігри, симуляції, педагогічні квести та інтерактивні тренінги. Такі методи дозволяють студентам моделювати реальні педагогічні ситуації, вчитися приймати рішення та взаємодіяти з учнями. Гейміфікація навчального процесу також сприяє підвищенню зацікавленості студентів та розширенню їхнього досвіду. *Приклад:* Студенти педагогічного коледжу беруть участь у стимуляційній грі «Перший урок», де вони розробляють та проводять урок у віртуальному середовищі, отримують зворотний зв'язок від викладачів і аналізують свої помилки.

- **Інтерактивні методи навчання** (мозковий штурм, дебати, кейс-методи, ділові ігри). Вони сприяють розвитку комунікативних навичок, критичного мислення та активної позиції студентів у навчальному процесі.

Застосування цих підходів у комплексі сприятиме ефективному розвитку мотиваційної сфери та самосвідомості здобувачів фахової передвищої освіти, що є необхідною умовою їхнього успішного професійного становлення.

**Рекомендації для здобувачів фахової передвищої освіти щодо мотивації до навчання та самосвідомості здобувача освіти**

Підвищення мотивації до навчання та розвиток самосвідомості є ключовими факторами успішного навчання у закладах фахової передвищої освіти. Ось деякі рекомендації для студентів:

1. **Встановлення чітких цілей:** Визначте короткострокові та довгострокові навчальні цілі. Це допоможе зосередитися на важливих завданнях і відстежувати свій прогрес.

2. **Розвиток внутрішньої мотивації:** Знайдіть особистий інтерес у предметах, які вивчаєте. Прагніть до глибокого розуміння матеріалу, а не лише до отримання оцінок.

3. **Саморефлексія:** Регулярно аналізуйте свої досягнення та помилки. Це сприятиме усвідомленню власних сильних і слабких сторін та допоможе визначити напрями для вдосконалення.

4. **Участь у позанавчальних заходах:** Беріть участь у гуртках, семінарах та інших заходах, пов'язаних з вашою спеціальністю. Це розширить ваші знання та підвищить зацікавленість у навчанні.

**5. Пошук підтримки:** Спілкуйтеся з викладачами, наставниками та одногрупниками. Обговорення навчальних питань та обмін досвідом можуть підвищити вашу мотивацію та надати нові перспективи.

**6. Управління часом:** Розробіть розклад занять і дотримуйтеся його. Ефективне планування допоможе уникнути перевантаження та знизить рівень стресу.

**7. Позитивне мислення:** Підтримуйте позитивний настрій щодо навчання. Вірте у свої здібності та сприймайте труднощі як можливості для зростання.

Дотримання цих рекомендацій сприятиме підвищенню мотивації та розвитку самосвідомості, що є важливими складовими успішного навчання та професійного становлення.

### **Висновки**

Розвиток мотиваційної сфери та формування самосвідомості здобувачів фахової передвищої освіти є необхідною умовою їхнього успішного професійного становлення. Ефективне застосування методичних підходів допомагає студентам усвідомити власний потенціал, сформуванню позитивну самооцінку та набути необхідних компетентностей для подальшої кар'єри. Формування самосвідомості та мотиваційної сфери також сприяє професійній адаптації, підвищує рівень відповідальності та стимулює до безперервного навчання.

### **Список використаних джерел:**

1. Андреева Г. М. Соціальна психологія. – К.: Видавничий дім, 2020.
2. Лозова О. В. Психологія мотивації: теорія та практика. – Харків: Освіта, 2019.
3. Методичні рекомендації щодо розвитку професійної самосвідомості студентів. – К.: НУП, 2021.
4. [https://osvita.ua/vnz/reports/psychology/29226/?utm\\_source=chatgpt.com#google\\_vignette](https://osvita.ua/vnz/reports/psychology/29226/?utm_source=chatgpt.com#google_vignette)
5. [https://naurok.com.ua/metodichna-rozrobka-individualno-motivaciyiny-pidhid-vmkladachiv-u-robotizi-studentami-201408.html?utm\\_source=chatgpt.com](https://naurok.com.ua/metodichna-rozrobka-individualno-motivaciyiny-pidhid-vmkladachiv-u-robotizi-studentami-201408.html?utm_source=chatgpt.com)
6. [https://stud.com.ua/154388/psihologiya/tehnologiya\\_pedagogichnoyi\\_pidtrimki\\_osobistisnogo\\_zrostanaya\\_studentiv\\_ahmetovoyu\\_rudenko?utm\\_source=chatgpt.com#google\\_vignette](https://stud.com.ua/154388/psihologiya/tehnologiya_pedagogichnoyi_pidtrimki_osobistisnogo_zrostanaya_studentiv_ahmetovoyu_rudenko?utm_source=chatgpt.com#google_vignette)
7. [https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page\\_id=1076](https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=1076)
8. Тернопільська В.І., Коломієць Т.В., Піонтківська І.О. Довідник з виховної роботи зі студентами. –Тернопіль:Навчальна книга – Богдан, 2014.-264с.
9. Степко М.Ф. Вища освіта України і Болонський процес: Навч. посібник / М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук та ін.; за ред. В.Г. Кременя. – Тернопіль: Навч. книга – Богдан, 2004. – 384 с.

**Рибак Наталія Леонідівна**, здобувач вищої освіти соціально-економічного факультету  
*Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна», Україна*

**Науковий керівник: Лесніченко Ніна Павлівна**, PhD, доцент,  
доцент кафедри психології  
*Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна», Україна*

## **ТЕОРЕТИЧНІ ПОГЛЯДИ НА ЯВИЩЕ САМОСТАВЛЕННЯ У САМОТНИХ ЛЮДЕЙ**

Важливою особливістю психологічного та соціального життя людини є її ставлення до самої себе, до власних дій та особистості, яке відображається у самосвідомості. Самосвідомість включає складні психічні процеси і стани, які дозволяють особистості відчувати себе відокремленою від оточуючого світу, формувати свій власний світогляд і переглядати свої ставлення до минулого і майбутнього. Це відчуття власного існування та індивідуальності, яке робить людину свідомою свого «Я» і окремою від інших особистістю. Самосвідомість дозволяє особистості розвивати свій власний спосіб бачення світу, свої погляди на життя, цінності та переконання. Особистість переглядає ставлення до минулого і майбутнього. І саме самотність дозволяє особистості поринати до самопізнання для рефлексії і особистісного зростання, адже вона може стимулювати людину до внутрішнього пошуку і саморозвитку.

У самосвідомості змішуються вчинки та мотиви, бажання та інтереси, що дозволяє особистості визначити свої найважливіші потреби. Проблема самоствавлення та його вплив на структуру особистості є актуальною для психології, оскільки самоствавлення впливає на практично всі аспекти поведінки та відіграє важливу роль у встановленні цілей, взаємин з іншими людьми та розв'язанні кризових ситуацій [4].

Позитивне ставлення до себе допомагає адекватно подолати труднощі життя, визначає особливості розвитку особистості та виконує регулюючу функцію, допомагаючи забезпечити внутрішній контроль.

Вплив людини на хід свого життя або на життя інших людей можливий лише через її ставлення до самої себе. Хоча особистість свідомо про себе через відношення до інших, вона може досягти самопізнання і саморозвитку лише завдяки активному взаємодії з собою. Таке ставлення визначає важливість ролі самоствавлення в становленні людини - як особистісно, так і професійно. Розуміння власної індивідуальності дозволяє свідомо та цілеспрямовано керувати власною діяльністю [3].

Вітчизняні психологи розпочали фундаментальні дослідження феномена ставлення людини до самої себе завдяки працям А. Н. Леонтєва, С. Л. Рубінштейна, А. Г. Спиркіна, Є. В. Шорохової, а також теоретичним роботам І. С. Кона і І. І. Чеснокова.

Феномен самоствавлення є об'єктом вивчення філософів, педагогів, психологів. Як в українських, так і в іноземних науковців підкреслюється залежність самоствавлення від конкретного соціокультурного

Незважаючи на значний обсяг досліджень у галузі самоствавлення, існує термінологічна неоднозначність і відсутність концептуальної єдності у розумінні його сутності. Проблема самоствавлення в психології характеризується неоднозначністю через його пов'язаність з процесом становлення особистості як реального самоусвідомлення суб'єкта. Розвиток самоствавлення включений в генезис самої особистості і представляє собою складний психічний процес, який полягає у сприйнятті особистістю самої себе у різних ситуаціях діяльності та взаємодії з іншими людьми.

Олейник Н. О. аналізуючи дослідження вказував, що поняття самоствавлення вперше ввів в наукову літературу вітчизняний психологом Н. Сарджвеладзе. Він розглядав його як складну систему емоційно-оцінкових процесів, яка поділялась на два блоки: об'єктивний («Я» як об'єкт) та суб'єктивний («Я» як суб'єкт). Обидва ці аспекти самоствавлення реалізуються через когнітивну активність, емоційні реакції та системи дій, спрямованих на самого себе. Такий підхід дозволяє розглядати самоствавлення як важливу складову диспозиційного ядра особистості, що дозволяє їй взаємодіяти зі світом і собою [3].

І. Бех вважав, що самоствавлення грає ключову роль у формуванні та розвитку особистості, оскільки через нього відбувається оцінка та прийняття або відкидання власного «Я». Самоствавлення допомагає розкрити смисловий зв'язок, єдність людини і світу, а також визначає, чи буде ця єдність морально конструктивною чи деструктивною для індивіда [1].

Особливу увагу заслуговує концепція, згідно з якою самоствавлення є особливою рисою особистості та виконує специфічні функції в загальній системі самосвідомості. Зокрема, С. Куперсміт та М. Розенберг розглядають самоствавлення як своєрідну стійку особистісну рису, яка майже не залежить від ситуації або віку людини. Автори підкреслюють, що саме мотив самоповаги та потреба в стійкому образі «Я» забезпечують стабільне позитивне ставлення індивіда до себе [5].

Аналізуючи наукові праці як вітчизняних, так і зарубіжних психологів, можна зазначити, що в психології відсутня єдина термінологія для поняття «самоствавлення», оскільки воно розглядається з різних концептуальних позицій. Проте, більш-менш прийнятна для більшості науковців позиція полягає в тому, що самоствавлення є цілісним і універсальним утворенням, яке виражає позитивне ставлення індивіда до образу власного "Я", і включає інтеграцію окремих самооцінок.

Останнім часом спостерігається інтенсивний розвиток досліджень у галузі самоствавлення особистості, який обумовлений його важливістю для різних аспектів формування та розвитку особистості. Багато вітчизняних психологів нахиляються до розгляду самоствавлення у контексті процесів самосвідомості. Це зумовлено взаємодією між самопізнанням і самоствавленням, які відбуваються в процесі самосвідомості.

Єрмакова Н. аналізує роботи сучасних науковців, та стверджує, що однією з найпоширеніших концепцій щодо структури самоствавлення є розділення на емоційний (або самоприйняття) і самооціночний компоненти. За словами Н. Сарджвеладзе, самоприйняття означає прийняття себе в цілому, незалежно від індивідуальних рис, тоді як самооцінка визначається ставленням до себе як до носія певних властивостей та якостей [2].

Таким чином, самоствалення займає ключове місце в структурі особистості загалом. Це важлива складова для діяльності, самосвідомості та розвитку особистості. Воно впливає на процеси оцінки та прийняття власного "Я". Водночас, ставлення до себе є значущою категорією для психології в цілому і має вагому роль у характеристиці особистості. Однак існують неоднозначності та нерозв'язані питання методології та теорії в психології самоствалення.

**Список використаних джерел:**

1. Бех, І.Д. (1997). Категорія „ставлення” в контексті розвитку образу „Я” особистості. *Педагогіка і психологія*, 3, 52-56
2. Єрмакова, Н. О. (2012). Довіра до себе як особистісна детермінанта професійного зростання студентів юнацького віку. *Вісник післядипломної освіти*, (6), 241-249.
3. Кузікова, С. (2013). Саморозвиток особистості: суб'єктний підхід. *Психологія особистості*, (1), 77-86
4. Павлюк, В., & Гупаловська, В. (2023). Роль нарцисизму у формуванні сексуальних сценаріїв жінок. *Grail of Science*, (34), 341-344.
5. Coopersmith, S. (1967). *The antecedents of self-esteem* San Francisco. *H Freeman and Company*.

**Романюк Оксана Миколаївна**, здобувачка вищої освіти освітнього ступеня магістр спеціальності «Психологія»

*Вінницький соціально-економічний інститут Університету Україна*

**Науковий керівник: Найчук Вікторія Віталіївна**, кандидат психологічних наук, доцент

*Вінницький соціально-економічний інститут Університету Україна*

## **УЗАЛЕЖНЕНА ВІД АЛКОГОЛЮ ПОВЕДІНКА: ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД**

Узалежнена від алкоголю поведінка є складним психологічним феноменом, що проявляється у стійкій зміні мотивації, поведінкових реакцій і соціальної взаємодії особистості [1]. Важливо підкреслити, що термін «узалежнена від алкоголю поведінка» не є тотожним поняттю «алкогольна залежність», яке використовується як медичний діагноз [3]. У психологічному контексті ми акцентуємо увагу на поведінкових аспектах, а не на фізіологічних змінах організму.

У наукових дослідженнях підкреслюється, що зловживання алкоголем має значні соціально-психологічні наслідки [4]. Воно впливає на міжособистісні взаємини, погіршує адаптацію індивіда в суспільстві та призводить до руйнування соціальних зв'язків. Особливо актуальною ця проблема стає в періоди соціальної нестабільності або стресових ситуацій, коли алкоголь використовується як засіб для зняття напруги чи боротьби з тривожними станами.

Причини формування узалежненої поведінки є багатофакторними. На індивідуальному рівні провідну роль відіграють особистісні характеристики, як-от підвищена тривожність, емоційна нестабільність, низька самооцінка або інфантильність. На соціальному рівні важливим є оточення: у групах, де вживання алкоголю є нормою, формується установка на його систематичне споживання. Крім того, вплив соціокультурних традицій, легка доступність спиртних напоїв і популярність алкоголю серед молоді значно підвищують ризики формування подібної поведінки.

На думку дослідників, у процесі формування узалежненої поведінки значну роль відіграють механізми психологічного захисту. Алкоголь може сприйматися як спосіб уникнення негативних переживань або впоратися з психологічним дистресом. У таких випадках особистість використовує алкоголь для тимчасового полегшення, що призводить до закріплення поведінкових моделей, пов'язаних із вживанням.

Психологічні дослідження показують, що узалежнена поведінка частіше формується в осіб, які мають труднощі з управлінням емоціями, низький рівень стресостійкості або перебувають у стані хронічної тривоги. Важливим чинником є також дитячий досвід: психотравмуючі ситуації, недогляд, або атмосфера в родині, де були поширені моделі уникнення проблем шляхом вживання алкоголю, можуть закласти основу для розвитку узалежненої поведінки в дорослому віці [5].

Додатково слід звернути увагу на вплив соціальних факторів. Спостереження показують, що у суспільствах із толерантним ставленням до вживання алкоголю поширення узалежненої поведінки є значно вищим. Культура споживання алкоголю, яка асоціюється з традиціями святкувань, соціальними ритуалами та ілюзією

розслаблення, може формувати установку на регулярне вживання. Особливо це актуально для молодіжних груп, де вживання алкоголю сприймається як норма соціальної взаємодії.

Фахівці відзначають, що генетичні фактори також відіграють важливу роль [6]. Існують дослідження, які підтверджують вплив спадкових механізмів на формування uzалежненої поведінки. У осіб, у яких в родині були випадки зловживання алкоголем, ризик формування такої поведінки значно підвищений. Генетичні особливості, що впливають на активність ферментів, які метаболізують алкоголь, зумовлюють різні реакції на споживання спиртних напоїв, що, у свою чергу, впливає на ймовірність розвитку залежності.

Варто зазначити, що uzалежнена поведінка може проявлятися не лише у надмірному споживанні алкоголю, але й у зміні структури особистості. Поступова зміна системи цінностей, переоцінка соціальних контактів, орієнтація на ситуації, пов'язані зі споживанням алкоголю, призводять до звуження кола інтересів. Людина починає уникати ситуацій, де немає можливості випити, а її емоційний стан дедалі більше залежить від присутності алкоголю [7].

У психологічному аспекті uzалежнена поведінка часто супроводжується когнітивними викривленнями. Так, спостерігається феномен раціоналізації, коли людина виправдовує своє вживання алкоголю зовнішніми причинами: стресом, проблемами на роботі, святковими подіями. Іншим поширеним феноменом є заперечення: індивід не визнає існування проблеми, переконуючи себе та оточення, що ситуація під контролем [5].

Психологічні механізми uzалежненої поведінки досить складні та багатогранні. Алкоголь виконує функцію зняття емоційної напруги, проте при регулярному споживанні відбувається формування толерантності, що вимагає збільшення дозування. Водночас розвивається психологічна залежність, яка проявляється у нав'язливому потязі до алкоголю. Цей потяг може набувати як афективного, так і компульсивного характеру, коли вживання алкоголю стає домінуючою потребою.

Важливо враховувати, що uzалежнена від алкоголю поведінка не виникає раптово. Це поступовий процес, який може розвиватися протягом кількох років. На початкових етапах людина зазвичай вживає алкоголь у соціально прийнятних межах, але з часом потреба у споживанні зростає. Підвищена толерантність до алкоголю, зміни в мотиваційній сфері та емоційній регуляції є першими ознаками формування uzалежненої поведінки [4].

Профілактика та корекція uzалежненої поведінки вимагають комплексного підходу [2]. Ефективними є програми психоосвіти, які допомагають формувати здорові навички подолання стресу та підвищувати рівень психологічної грамотності. Крім того, важливо створювати альтернативні способи проведення дозвілля, що не передбачають вживання алкоголю.

Таким чином, дослідження uzалежненої від алкоголю поведінки є актуальним напрямом психологічної науки, який дозволяє розробляти превентивні заходи та психокорекційні програми для зниження ризиків розвитку такої поведінки. Використання цього терміна допомагає зосередитись на психологічних і соціальних механізмах явища без застосування медичних діагностичних категорій, що дозволяє краще зрозуміти динаміку формування, закріплення та подолання uzалежненої поведінки.

### **Список використаних джерел:**

1. Бондарчук, О.І. (2016) Психологія девіантної поведінки: курс лекцій. Київ : МАУП.
2. Воднік, В. Д. (2014) Проблеми профілактики алкоголізму в умовах побудови громадянського суспільства в Україні. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». 3(22), 249-65.
3. Гавенко, В.Л., Бітенський, В.С., Абрамов, В.А., Влох, І.Й., Кожина, Г.М., Коростій, В.І. ... Юр'єва, Л.М. (2020) Психіатрія і наркологія: підручник. 3-є видання. Київ : «Медицина».
4. Карачевський, А. (Ред.) (2018) Розлади, спричинені вживанням алкоголю. Львів : Інститут психічного здоров'я Українського католицького університету.
5. Пакушина, Л. (2018) Схильність до алкогольної залежності особистості та рання профілактика алкоголізму. Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». 1, 94-101.
6. Сосіна, І. К., Чуєва, Ю. Ф. (Ред.) (2014) Наркологія : національний підручник. Харків : Видавництво «Колегіум».
7. Табачник, І. Г. (2014). Ставлення до здоров'я студентів з адиктивною поведінкою як психологічна проблема. Вісник Харківського національного педагогічного університету імені ГС Сковороди. Психологія, (48), 243-250.

## СЕКЦІЯ 13.

# МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

**Рева Катерина Олександрівна**, здобувач вищої освіти II медичного факультету  
*Харківський національний медичний університет, Україна*

**Науковий керівник: Коцар Олена Василівна**, канд. мед. наук, доцент,  
доцент кафедри мікробіології, вірусології та імунології ім. проф. Д.П. Гриньова  
*Харківський національний медичний університет, Україна*

## CLOSTRIDIUM DIFFICILE: ФАКТОРИ РИЗИКУ ПСЕВДОМЕМБРАННОГО КОЛІТУ

**Вступ.** *Clostridium difficile* (*C. difficile*) – анаеробна грампозитивна спороутворююча бактерія, яка є основною причиною інфекцій, пов'язаних із порушенням мікробіому кишківника після антибіотикотерапії. Інфекція проявляється діареєю, псевдомембранозним колітом, а в тяжких випадках — розвитком токсичного мегаколону, сепсису та навіть летальних наслідків. Особливістю *C. difficile* є здатність утворювати спори, які можуть тривалий час залишатися життєздатними у зовнішньому середовищі. Ці спори дозволяють бактерії виживати в умовах стресу та зумовлюють стійкість до багатьох дезінфекційних засобів, що сприяє їх поширенню, особливо в лікарняному середовищі [1].

**Мета роботи.** Дослідити фактори ризику що призводять до розвитку псевдомембранозного коліту, спричиненого *Clostridium difficile*.

**Актуальність.** Поширення псевдомембранозного коліту, зумовленого *Clostridium difficile*, у світі значно зросло, що пояснюється широким застосуванням антибіотиків. Ця проблема особливо актуальна в лікарнях, де спостерігається високий рівень колонізації бактерії серед пацієнтів після антибіотикотерапії. Зростання резистентності до антибіотиків вимагають сучасних підходів до профілактики та лікування.

**Матеріали та методи.** Аналіз літературних даних наукових статей, рекомендацій МОЗ України.

**Результати та обговорення.** На сьогоднішній день антибіотики відіграють важливу роль у боротьбі з інфекціями, проте їх неконтрольоване або тривале застосування негативно впливає на мікробіом кишківника. Антибіотики широкого спектра дії, такі як кліндаміцин, цефалоспорини або фторхінолони пригнічують ріст корисної мікрофлори, що дає можливість *C. difficile* розмножуватись. Результатом цього є клінічні прояви інфекції, що включають діарею, здуття, біль у животі, а також метаболічні порушення та ослаблення імунітету [3]. Це створює сприятливі умови для проростання спор *Clostridium difficile* у вегетативні клітини, що колонізують кишківник [2]. Під час колонізації бактерії уникають імунного захисту господаря, активно розмножуються та продукують токсини А і В. Токсини А і В є основними факторами патогенності *C. difficile*. Вони пошкоджують клітини епітелію кишківника, викликаючи запалення, діарею та серйозні ускладнення, такі як псевдомембранозний коліт і токсичний мегаколон. Спори *C. difficile* особливо небезпечні через стійкість до

умов навколишнього середовища, включно високих температур та дезінфекційними засобами. Вони можуть бути ендогенного або екзогенного походження, поширюватися через медичне обладнання, персонал та контакт із поверхнями.

**Висновок.** Раціональне використання антибіотиків є важливим для лікування бактеріальних інфекцій. Призначення пробіотиків допомагає підтримувати баланс мікрофлори під час лікування. Дієтична корекція, збільшення вживання клітковини, овочів та фруктів також відіграють важливу роль в профілактиці псевдомембранозного коліту [4].

Таким чином, необхідно обґрунтовано призначати антибіотики, використовуючи препарати з вузьким спектром дії з попереднім визначенням антибіотикочутливості, намагаючись мінімізувати тривалість курсу лікування. Рекомендовано приймати пробіотики, які будуть підтримувати здоровий стан мікрофлори та знижувати ризик розвитку інфекцій, також дотримуватися санітарно-гігієнічних норм у медичних закладах та ретельно мити руки. Саме такий комплексний підхід допоможе ефективно зменшити ризик розвитку псевдомембранозного коліту після вживання антибіотиків.

#### **Список використаних джерел:**

1. Ковальчук, Т. А., Іванова, О. М. Clostridioides difficile: патогенез, клінічні прояви та підходи до лікування. Журнал гастроентерології України, 2023, №2, с. 45-52.
2. Шевчук В. Г., Кравець С. І. «Вплив антибіотиків на мікробіом кишківника: сучасний погляд» // Український медичний часопис. – 2023.
3. Грицак, Р. В., Стефанишин, Б. І. Вплив антибіотикотерапії на кишкову мікрофлору: шляхи запобігання дисбіозу. Львів: Медична книга, 2021.
4. Наказ МОЗ України №234 від 15.03.2023 р. «Про раціональне використання антибіотиків».

**Шатохіна Віталія Іванівна**, здобувач вищої освіти медичного факультету  
*Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, Україна*

**Науковий керівник: Наконечна Світлана Анатоліївна**, канд. біол. наук,  
доцент кафедри нормальної анатомії та фізіології людини  
*Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, Україна*

## **АНАЛІЗ СТАНУ АДАПТАЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ОРГАНІЗМУ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ПРОЛОНГОВАНОГО ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ**

**Актуальність:** внаслідок повномасштабного вторгнення вже не перший рік більшість людей знаходяться в стані постійного стресу. Викид катехоламінів є одним із шляхів неспецифічної адаптації організму до середовища існування.

**Мета роботи:** дослідження впливу стресових факторів на посилення ролі симпато-адреналової системи у розвитку артеріальної гіпертензії у пацієнтів різної статі та різних вікових груп.

**Матеріали та методи:** (1) вивчення актуальності проблеми шляхом опитування пацієнтів в поліклініці районної лікарні, (2) аналіз оновленої та адаптованої клінічної настанови робочої групи з артеріальної гіпертензії української асоціації кардіологів (2017 рік), (3) аналіз отриманих даних, (4) висновок.

**Результати.** Нині артеріальна гіпертензія є найпоширенішим неінфекційним серцево-судинним захворюванням у світі і Україна не є виключенням. Нові рекомендації Європейського товариства кардіологів та Європейського товариства гіпертензії були представлені у 2018 році на конгресі у Барселоні (Іспанія)[1]. Їх автори констатують, що попри досягнутий прогрес у розробленні нових ефективних стратегій зміни способу життя та лікування артеріальної гіпертензії контроль рівня артеріального тиску залишається незадовільним. Згідно оновленої та адаптованої клінічної настанови робочої групи з артеріальної гіпертензії української асоціації кардіологів 2018 року, дане захворювання мають 39,6% міських мешканців та 51,3% сільських мешканців. [2] Шляхом опитування 264 пацієнтів виявлено, що впродовж пролонгованого військового конфлікту скарги на підвищений артеріальний тиск мають 74% опитуваних, зокрема 74,82% чоловіків та 67,5% жінок. Більшість з опитуваних пояснювали свій стан зі стресом, що пов'язаний з наступними факторами: зміна місця проживання у зв'язку з початком бойових дій на територіях де вони мешкали до початку повномасштабного вторгнення, відчуття тривоги при вибухах та у стані, коли лунає повітряна тривога. Виходячи з результатів опитування, можна стверджувати, що підвищення артеріального тиску у всіх пацієнтів є неспецифічною адаптацією організму до умов існування.

Під адаптацією розуміють усі види вродженої та набутої пристосувальної діяльності людини, що забезпечується певними фізіологічними реакціями на багатьох рівнях живого організму[3]. Важливим фактором формування адаптаційної реакції на стрес є симпато-адреналова система. В умовах хронічного стресу надирники виділяють велику кількість адреналіну, який відповідає за прискорення ЧСС та підвищення АТ у опитаних.

Розрізняють три фази адаптації. Перша фаза або так звана аварійна – розвивається на самому початку при зміні умов зовнішнього середовища. При цьому першими реагують такі системи організму як кровообіг та дихання. Цими реакціями керує ЦНС з залученням гормонів, а саме гормонів мозкової речовини кори наднирників (катехоламінів), що супроводжується підвищенням тону симпатичної системи. Аварійна фаза проходить на фоні підвищеного емоційного стану, частіше за все негативного генезу. Друга фаза – перехідна до стійкої адаптації. Характеризується зменшенням загальної збудливості ЦНС, знижується інтенсивність гормональних зсувів. Гормональний фон змінюється, посилюють свою дію гормони кори наднирників. Третя фаза – фаза стійкої адаптації. У цій фазу організм набуває резистентність.

Спираючись на результати проведеного дослідження, можна стверджувати, що у половини жінок вікової категорії 31-60 років процес адаптації пройшов повністю, що не можна стверджувати про інші вікові групи та осіб чоловічої статі, у яких процес адаптації не завершений. В даному віковому діапазоні відсоток жінок, які скаржаться на підвищення артеріального тиску, є незмінним, через те, що роль центральної нервової системи і гормонів стресу у підтримці гомеостазу мінімальні.

Можна припустити, що у чоловіків у всіх вікових категоріях та у жінок до 30 років процес адаптації не завершується, так як зникає подразник, а коли подразник з'являється знову – процес адаптації починається спочатку, з аварійної фази.

**Висновок.** В ході проведеного дослідження було опитано 264 особи. Проаналізувавши розподіл скарг на підвищення артеріального тиску було виявлено деякі закономірності у причинах виникнення гіпертонічної хвороби. Дані причини тісно пов'язані з механізмами пристосування до навколишнього середовища людини.

Для порівняння з довоєнним часом кількість людей, що страждають на підвищення артеріального тиску збільшилось мінімум вдвічі, через те, що організм опитуваних адаптується до умов життя за допомогою активізації симпато-адреналової системи, що стосується майже всіх вікових груп опитаних та не залежить від статі та соціального статусу пацієнта.

### Список використаних джерел:

1. 2018 ESC/ESH Guidelines for the management of arterial hypertension. European Heart Journal. URL: <https://academic.oup.com/eurheartj/article/39/33/3021/5079119> (date of access: 22.01.2025).
2. Рекомендації Європейського товариства кардіологів (European Society of Cardiology, ESC) і Європейського товариства гіпертензії (European Society of Hypertension, ESH) з лікування артеріальної гіпертензії 2018 р. / Переклад О. Сіренко // Артеріальна гіпертензія, 2018; 5 (61): 58-156
3. Фізіологія: підручник для студ. вищ. мед. навч. закл./ Ф 50 В. Г. Шевчук, В. М. Мороз, С.М. Белан [та ін.]; за редакцією В. Г. Шевчука. – Вид. 2., випр. і допов. – Вінниця: Нова Книга, 2015. – 448 с. : іл.:178-184
4. Nikkilä M. Настанова 00069. Гіпертензія: обстеження та стартове лікування. URL: <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/2988> (дата звернення: 22.01.2025).

**Гасанова Нармін Бакір кизи**, здобувач вищої освіти III медичного факультету  
*Харківський національний медичний університет, Україна*

**Науковий керівник: Рой Наталія В'ячеславівна**, канд.мед.наук,  
доцент дитячої хірургії та дитячої анестезіології  
*Харківський національний медичний університет, Україна*

## **МЕТОДИ ХІРУРГІЧНОГО ЛІКУВАННЯ ПУПКОВОЇ ГРИЖІ У ДІТЕЙ З ОГЛЯДАМИ КЛІНІЧНИХ КЕЙСІВ**

**Вступ.** Пупкова грижа – це патологічний стан, при якому органи черевної порожнини випинаються через діастаз апоневроза пупкового кільця. Цей стан є відносно поширеним серед дітей та новонароджених. Вважається, що 15-20% усіх новонароджених мають пупкову грижу, причому більшість із них є недоношеними. У дітей, особливо раннього віку, існує ймовірність дорозвинення апоневроза пупочної ділянки із закриттям пупкового діастаза. Найчастіше ускладнення всіх гриж – защемлення. Особливістю пупкової кили у дітей є те, що вона рідко ускладнюється. Такі особливості пупкових кил у дітей дозволяють застосовувати вичікувальну тактику. Тому дитячі хірурги в разі невеликих та середніх розмірів кили рекомендують спостереження до 3-4 років до виконання операції, бо в деяких випадках відбувається облітерація дефекта пупкового апоневроза і в подальшому такий пацієнт хірургічного лікування не потребує [1,2].

**Мета роботи.** Оглянути клінічні кейси та визначити найоптимальніші методи хірургічного лікування.

**Матеріали та методи.** Дослідження проводили шляхом аналізу наукових закордонних літературних джерел, а також використовуючи наукометричні бази Google Scholar та PubMed.

**Результати та їх обговорення.** Представляємо Вашій увазі дві клінічні ситуації з пупковими грижами у дітей та різними методами хірургічного втручання, які ми дослідили.

Перший випадок - дівчина 1 рік 10 місяців, поступила в клініку із скаргами на болі у животі, нудоту, блювання, відмову від їжі. За словами матері дитини, вона гралася на вулиці та наїлася землі, трави та дрібного каміння. Під час об'єктивного обстеження встановили стан дитини, як середньої важкості. Живіт роздутий, болісний при пальпації, що проявлялося вираженим занепокоєнням дитини, в ділянці пупка було грижове вип'ячування. Дівчині виконали інструментальні дослідження, такі як обзорна рентгенографія в вертикальному положенні і комп'ютерна томографія, в ході яких виявили ознаки непрохідності кишечника через наявність сторонніх рентгеноконтрастних об'єктів біля шийки кили. Мануальним методом вона не вправлялася, тому було прийнято рішення про необхідність оперативного втручання. В даному випадку застосували операцію "відкритого доступу". Під час хірургічного втручання мішок пупкової грижі був відкритий для оцінки та вправлення кишки. При ревізії кишки петля кишки виявилась життєздатною. Петлю кишки вправили в черевну порожнину. В просвіті привідної кишки були пропальповані кілька маленьких камінців, однак жоден з них не перешкодив прохідності кишки. В апоневрозі пупочної ділянки виявили дефект розміром 3 см, зроблена пластика за Мейо[1].

Другий випадок - 9-річного хлопчика доставили до відділення невідкладної допомоги з анамнезом різкий біль в області пупка, який тривав кілька годин до госпіталізації, асоціювався з епізодами блювання та нудоти. Під час об'єктивного обстеження в ділянці пупка виявлено випинання, шкіра звичайного кольору. При пальпації воно було болючим. Спроби ручного вправлення не принесли результатів. З боку інших органів та систем патології не виявлено. Було прийнято рішення щодо необхідності оперативного втручання, яке провели за допомогою середньої периумбілікальної лапароскопії. При ревізії було виявлено затиснутий сегмент великого чепця, який виступає через пупковий отвір. Діаметр дефекта апоневроза пупкового кільця оцінили приблизно в 5 мм. Сегмент великого сальника було видалено з поверненням залишку сальника в черевну порожнину. Дефект черевної стінки закрили за технікою Мейо шовковим швом 2-0 з подальшою умбілікопластикою. Післяопераційний період протікав без ускладнень. При повторному обстеженні через півроку рецидиву грижі не було [3].

**Висновки.** Під час дослідження літературних джерел ми дійшли висновку, що обидва методи оперативних втручань приносять результати, котрі допомагають дитині вилікуватися без ускладнень. Взагалі стандартним є операція “відкритого доступу”. Його використовують коли грижа має середній або великий розмір, як і було в представленому нами клінічному випадку, або коли є ризик ускладнень. Здійснюється доступ до апоневрозу і безпосередньо виконується пластика дефекта стінки живота. Лапароскопічна хірургія використовується у дітей старшого віку. Даний метод, як правило, є менш економічним і займає багато часу порівняно з відкритим підходом. Але він менш інвазивний і тому післяопераційна реабілітація буде легшою і швидкою в порівнянні із першим.

### Список використаних джерел:

1. Saifee, J., Shindorf, M., Samara, O., Bourland, S., & Somme, S. (2022). Incarcerated umbilical hernia in a 22-month-old child. *Journal of surgical case reports*, 2022(3), rjac052. <https://doi.org/10.1093/jscr/rjac052>
2. Alexandre, G., Troullioud, L., Bamarri, S., Panda, S. K., & Mendez, M. D. (2023, 18 листопада). Pediatric Umbilical Hernia - StatPearls - NCBI Bookshelf. National Center for Biotechnology Information. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK459294/>
3. Stepanovski, A., Jovcheski, L., Litajkowska, S., & Stepanovska, A. A. (2022). A case of incarcerated umbilical hernia in a 9-year-old child and review article on pediatric umbilical hernia. *Journal of Pediatric Surgery Case Reports*, 85, 102423. <https://doi.org/10.1016/j.epsc.2022.102423>

**Велигоря Тетяна Олександрівна**, здобувач вищої освіти І медичного факультету  
*Харківський національний медичний університет, Україна*

**Овдюн Анна Сергіївна**, здобувач вищої освіти І медичного факультету  
*Харківський національний медичний університет, Україна*

**Науковий керівник: Меркулова Ніна Федорівна**, канд. мед. наук, доцент кафедри  
інфекційних хвороб, дитячих інфекційних хвороб та фтизіатрії  
*Харківський національний медичний університет, Україна*

## **МОЛЕКУЛЯРНО-ГЕНЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МЕТАПНЕВМОВІРУСУ ТА ЇХ РОЛЬ У ПАТОГЕНЕЗІ ЗАХВОРЮВАННЯ**

**Вступ.** Найбільш поширеною хворобою усього світу лишається гостра інфекція дихальних шляхів. Вона займає провідне місце серед причин смертності та захворюваності людей різного віку по всій земній кулі. Значну частину респіраторних хвороб викликає саме вірусний агент [1], велику частину з яких займає метапневмовірус людини [2,3,4,5,6,7,8,9].

**Мета** полягає в комплексному дослідженні молекулярно-генетичних особливостей метапневмовірусу, включаючи вивчення його генетичної структури, варіантів мутацій та адаптацій до різних умов середовища. Основним завданням є аналіз механізмів, за допомогою яких метапневмовірус взаємодіє з клітинами господаря, а також дослідження ролі вірусних білків у патогенезі захворювань, що виникають при інфекціях, спричинених цим вірусом. Вивчення даних молекулярно-генетичних аспектів дозволить поглибити розуміння механізмів вірусної інфекції та розвитку супутніх ускладнень, а також дасть можливість розробити ефективні стратегії для діагностики, лікування та профілактики інфекцій, викликаних метапневмовірусом.

**Матеріали та методи:** аналітичний огляд та розбір наукової літератури щодо особливостей механізмів реплікації, мутацій та патогенезу метапневмовірусу.

Вперше метапневмовірус людини був зафіксований і виявлений у Нідерландах у 2001 році, але у ході серологічних досліджень антитіл проти метапневмовірусу людини було виявлено, що вірус не є новим і вже приблизно 50 років викликав захворювання серед населення[4]. В Україні фіксується циркуляція HMPV серед населення. Протягом поточного епідемічного сезону 2024-2025 років, станом на 05.01.2025 року, HMPV зареєстровано у 14 осіб, з них віком 0-4 роки - 2 особи, 5-14 років - 7 осіб, 30-64 роки - 4 особи та віком понад 65 - 1 особа. Не дивлячись, на невелику частку літніх хворих, дані випадки є більш схильними до ускладненого перебігу, тому належать до групи ризику [10]. Завдяки молекулярно-генетичним дослідженням вдалося встановити структуру вірусу, механізми його реплікації та взаємодії з клітинами господаря [11].

Метапневмовірус належить до родини *Paramyxoviridae* і роду *Metapneumovirus*. Його геном представлений одноланцюговою РНК негативної полярності, яка містить приблизно 13 000 нуклеотидів і кодує дев'ять основних білків: N (нуклеопротеїн) – забезпечує стабільність вірусного геному; P (фосфопротеїн) – регулює процес

реплікації; М (матричний білок) – структурний білок, що бере участь у формуванні вірусних частинок; F (fusion, білок злиття) – забезпечує проникнення вірусу у клітину та її зараження [12]; G (glycoprotein, глікопротеїн прикріплення) – відповідає за зв'язок вірусу з рецепторами клітин [13]; M2-1, M2-2 – регулюють вірусну транскрипцію; L (білок, який відповідає за синтез РНК-залежної РНК-полімерази) – необхідний для реплікації генетичного матеріалу вірус.

Генетична варіабельність та еволюція НМРВ поділяється на дві основні генетичні лінії (А та В), кожна з яких містить два підтипи (А1, А2, В1, В2). Генетична варіабельність найбільш виражена в генах, що кодуєть глікопротеїни F і G, які впливають на патогенність вірусу та його здатність уникати імунної відповіді [14]. Секвенування геному НМРВ дозволило встановити, що вірус зазнає постійних мутацій, цим ускладнює розробку вакцини [15].

Після потрапляння в організм вірус вражає епітеліальні клітини дихальних шляхів і призводить до їх загибелі, запалення та порушення бар'єрної функції дихального епітелію. Білки F та G відіграють ключову роль у взаємодії вірусу з клітиною-господарем: білок F сприяє проникненню вірусу в клітину, злиттю мембран та утворенню багатоядерних синцитіїв [12]; білок G допомагає вірусу прикріплюватися до клітинних рецепторів та модулює імунну відповідь організму [13].

Імунна відповідь на НМРВ включає активацію вродженого та адаптивного імунітету. Вроджена відповідь починається з продукції інтерферонів типу I, які обмежують реплікацію вірусу [14]. НМРВ здатний пригнічувати продукцію інтерферонів та уникати імунного розпізнавання, що сприяє його виживанню в організмі [15]. Активується гуморальний імунітет, що призводить до вироблення специфічних антитіл IgG, які забезпечують частковий імунітет [11].

Сучасні методи діагностики НМРВ включають:

1. Полімеразну ланцюгову реакцію (ПЛР) – високочутливий метод для виявлення вірусної РНК [16];
2. Імуноферментний аналіз (ІФА) – визначення специфічних антитіл у крові [13];
3. Культуральний метод – виділення вірусу на клітинних культурах [14].

На цей момент специфічних противірусних препаратів проти НМРВ не існує, а лікування є симптоматичним. Однак ведуться дослідження щодо розробки вакцини, зокрема на основі рекомбінантних вірусних частинок та інактивованих вірусів [15].

**Висновки.** НМРВ є важливим патогеном, що викликає вірусні захворювання респіраторної системи. Молекулярно-генетичні особливості НМРВ відіграють ключову роль у його патогенезі, імунній відповіді та варіабельності. Люди з групи ризику - це літні люди, пацієнти з ослабленим імунітетом та пацієнти з серцевими або легеневиими захворюваннями. Хоча інфекції НМРВ легкі та самообмежуються у більшості дорослих, клінічний перебіг може бути складним у цих групах ризику, а пов'язана з ними захворюваність та смертність є значними. Подальші дослідження генетичної структури вірусу сприятимуть розробці ефективних стратегій боротьби з метапневмовірусною інфекцією.

### Список використаних джерел:

1. Freymuth F., Vabret A., Gouarin S., Petitjean J., Charbonneau P., Lehoux P., Galateau-Salle F., Tremolieres F., Carette M.F., Mayaud C., et al. Epidemiology and diagnosis of respiratory syncytial virus in adults. *Rev. Mal. Respir.* 2004;21:35–42. doi: 10.1016/S0761-8425(04)71233-4.

2. Osterhaus A., Fouchier R. Human metapneumovirus in the community. *Lancet*. 2003;361:890–891. doi: 10.1016/S0140-6736(03)12785-7.
3. Falsey A.R., Erdman D., Anderson L.J., Walsh E.E. Human metapneumovirus infections in young and elderly adults. *J. Infect. Dis.* 2003;187:785–790. doi: 10.1086/367901.
4. van den Hoogen B.G., de Jong J.C., Groen J., Kuiken T., de Groot R., Fouchier R.A., Osterhaus A.D. A newly discovered human pneumovirus isolated from young children with respiratory tract disease. *Nat. Med.* 2001;7:719–724. doi: 10.1038/89098.
5. Stockton J., Stephenson I., Fleming D., Zambon M. Human metapneumovirus as a cause of community-acquired respiratory illness. *Emerg. Infect. Dis.* 2002;8:897–901. doi: 10.3201/eid0809.020084.
6. Boivin G., Abed Y., Pelletier G., Ruel L., Moisan D., Cote S., Peret T.C., Erdman D.D., Anderson L.J. Virological features and clinical manifestations associated with human metapneumovirus: A new paramyxovirus responsible for acute respiratory-tract infections in all age groups. *J. Infect. Dis.* 2002;186:1330–1334. doi: 10.1086/344319.
7. Peret T.C., Boivin G., Li Y., Couillard M., Humphrey C., Osterhaus A.D., Erdman D.D., Anderson L.J. Characterization of human metapneumoviruses isolated from patients in North America. *J. Infect. Dis.* 2002;185:1660–1663. doi: 10.1086/340518.
8. Widmer K., Zhu Y., Williams J.V., Griffin M.R., Edwards K.M., Talbot H.K. Rates of hospitalizations for respiratory syncytial virus, human metapneumovirus, and influenza virus in older adults. *J. Infect. Dis.* 2012;206:56–62. doi: 10.1093/infdis/jis309.
9. Walsh E.E., Peterson D.R., Falsey A.R. Human metapneumovirus infections in adults: Another piece of the puzzle. *Ann. Intern. Med.* 2008;168:2489–2496. doi: 10.1001/archinte.168.22.2489.
10. ДСТУ 8302:2015 (український стандарт). Центр громадського здоров'я України. Метапневмовірус: інформація про хворобу та епідемічну ситуацію [Електронний ресурс] // Центр громадського здоров'я України. – 2025.
11. Schildgen, O., et al. (2011). "Human Metapneumovirus: Lessons Learned Over the First Decade." *Clinical Microbiology Reviews*, 24(4), 734-754.
12. Panda, S., et al. (2014). "Human metapneumovirus: review of an important respiratory pathogen." *International Journal of Infectious Diseases*, 25, 45-52.
13. Williams, J. V. (2019). "Respiratory viral infections: updates on metapneumovirus and parainfluenza viruses." *Seminars in Respiratory and Critical Care Medicine*, 40(5), 558-566.
14. Boivin, G., et al. (2004). "An outbreak of human metapneumovirus infection in a long-term care facility." *Journal of Infectious Diseases*, 190(2), 467-472.
15. Rima, B., et al. (2017). "Paramyxoviridae." *Virus Taxonomy*, 26(3), 452-472.
16. van den Hoogen, B. G., et al. (2001). "A newly discovered human pneumovirus isolated from young children with respiratory tract disease." *Nature Medicine*, 7(6), 719-724.

**Стовпюк Роксолана Леонідівна**, здобувач вищої освіти медичного факультету №2 Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, Україна

**Науковий керівник: Куновський Володимир Володимирович**, канд. мед. наук, доцент, доцент кафедри загальної хірургії  
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, Україна

## **ПЕРЕДУМОВИ ДО ФОРМУВАННЯ ГНІЙНО-ЗАПАЛЬНИХ УРАЖЕНЬ ШКІРИ ТА М'ЯКИХ ТКАНИН У ПАЦІЄНТІВ З СУПУТНІМ ЦУКРОВИМ ДІАБЕТОМ**

Актуальність проблеми цукрового діабету (ЦД) зростає щороку, оскільки загальна кількість хворих з цією патологією постійно збільшується. В першу чергу ця проблема зумовлена масштабністю розповсюдження цукрового діабету [1,2]. За даними міжнародної діабетичної федерації загальна кількість людей хворих на цукровий діабет вже сягає 366 млн. (6,3 % населення). Лише офіційно в Україні зареєстровано понад мільйон двісті тисяч пацієнтів, і лише половина з них отримують належне лікування. За оцінками Всесвітньої організації здоров'я, 347 мільйонів людей у всьому світі мають це складне захворювання і у наступні 10 років загальна кількість випадків смерті через діабет зростає у понад 50%, а до 2030 року діабет стане провідною причиною смерті у світі [3, 4]. Захворюваність на ЦД давно досягла масштабів пандемії з величезними людськими, соціальними і економічними втратами. При цьому цей показник щорічно збільшується у всіх країнах на 5-7 %, а кожні 12-15 років – подвоюється. Якщо подивитися на прогнозовані дані Міжнародної федерації діабету, то до 2045 року кількість пацієнтів, які можуть мати цукровий діабет, може зрости до 700 мільйонів осіб [1, 4].

Загальновідомим є твердження що гнійно-запальні ураження м'яких тканин у хворих на цукровий діабет мають значне поширення у даного контингенту пацієнтів. Хворі на цукровий діабет схильні до розвитку гнійно-запальних захворювань шкіри і м'яких тканин (з поширенням на шкіру, підшкірно жирову клітковину, фасції та кістки), а гнійні процеси (абсцеси, флегмони, фурункули, карбункули, гідраденіти, остеомієліт) розвиваються у  $\approx 10 - 25\%$  хворих на цукровий діабет. Одним з найпоширеніших ускладнень цукрового діабету є розвитком полінейропатії, мікро- та макроангіопатії які зустрічається у 10% хворих на діабет. Серед розвитку численних ускладнень (у цього обмеженого контингенту пацієнтів) домінуюче положення за характером, ступенем та важкістю клінічного перебігу і розвитком численних ускладнень займає синдром «діабетичної стопи».

Мета проведеного дослідження передбачала проведення аналізу з вивчення та систематизації передумов до виникнення, розвитку і формування засад до розвитку гнійно-запальних уражень шкіри і м'яких тканин нижньої кінцівки у хворих з фоновим цукровим діабетом. Результатом проведеного є моніторинг основних провокуючих факторів, що спричиняють розвиток гнійно-запальних захворювань шкіри і м'яких тканин у пацієнтів з цукровим діабетом та визначення шляхи профілактики до формування можливих ускладнень.

Дослідження передбачало проведення ретроспективного аналізу клінічного перебігу хірургічного лікування пацієнтів з гнійно-запальних захворювань шкіри і

м'яких тканин фоновим цукровим та атеросклеротичним ураженням судин нижніх кінцівок, які перебували на стаціонарному лікуванні в спеціалізованих стаціонарних хірургічних відділеннях лікувальних установ м. Львова у 2022-2022 роках.

На першому етапі дослідження було проведено літературний пошук за ключовими словами «diabetes», «diabetic foot syndrome», «polyneuropathy», «atherosclerosis of the vessels of the lower extremities», «diabetic foot syndrome treatment» у пошукових системах Medscape, ResearchGate, Wiley.online library.

Мета проведеного аналізу полягала у вивченні сучасних методів діагностично-лікувального алгоритму для даного контингенту пацієнтів.

У групу проведеного ретроспективного аналізу лікування хворих включено 126 пацієнтів, які перебували на стаціонарному лікуванні в хірургічних відділеннях м. Львова. Розподіл хворих за статтю: жінки – 33 (26,2%), чоловіки – 93 пацієнта (73,8%). Розподіл хворих за типом діабету: цукровий діабет I типу – (66 осіб) 52,38%, цукровий діабет II типу – (60 пацієнтів) 47,62%. Розподіл пацієнтів за анатомічними ділянками зон ураження нижніх кінцівок наступний: 1-й палець - 38%, 2-й палець - 15%, 4-й палець - 8%, 5-й палець - 18%, підошва стопи - 19%, тильна поверхня стопи - 2%.

За результатами аналізу анамнестичних даних було констатовано, що до провокуючих факторів які викликають розвиток гнійно-запальних захворювань шкіри і м'яких тканин у пацієнтів з цукровим діабетом можна віднести: недотримання гігієнічних норм у догляді за ногами (63%); механічна травма (55%); неадекватна первинна хірургічна обробка рани (57%); недостатня інформованість населення про догляд за ступнею (95%).

Враховуючи однотиповість і характерну локалізацію уражень м'яких тканин у пацієнтів з цукровим діабетом було зроблено висновок, що домінуючим фактором, який супроводжується формуванням уражень м'яких тканин стопи у хворих на цукровий діабет є в першу чергу необізнаність та нехтування профілактичних міроприємств по догляду за стопами ніг.

Отримані результати (за даними проведеного ретроспективного аналізу історій хвороб профільних пацієнтів) можна стверджувати, що вони корелюють з опублікованими у 2023 році даними Міжнародної робочої групи з діабетичної стопи (IWGDF), щодо оновлення практичних рекомендацій стосовно профілактики та лікування захворювань діабетичної стопи. Особливо у сегменті лікування хворих з нейропідшвенною виразкою

Згідно рекомендацій IWGDF щодо розвантаження тиску при лікуванні виразки зазначено наступне - для пацієнтів із нейропатичною підошовною виразкою (за наявності інфекції або ішемії) бажаним методом розвантаження є незнімний розвантажувальний пристрій на висоту коліна, тобто повна контактна гіпсова пов'язка (ТСС) або знімні ходунки, які постачальник послуг робить незнімними. У випадках коли пацієнти не можуть переносити незнімний розвантажувальний пристрій висотою до коліна, або якщо такий пристрій протипоказаний, можна розглянути варіант знімної версії до коліна або щиколотки.

Запропоновані методики [4] були впроваджено у комплекс хірургічного лікування 12 пацієнтів, які склали сегмент хворих другого етапу дослідження (проспективне ведення хворих з наявними ураженнями м'яких тканин та супутнім цукровим діабетом). Важливим елементом ведення таких хворих був постійний

моніторинг за термінами загоєння виразки (4-6 тижнів). У випадках коли є затримка процесів регенерації тканин була довшою було розглянуто методику ангиографії (як метод контролю) так і вирішення питання додаткової реваскуляризації уражених ділянок.

У випадках наявності поверхневої виразки з локальними проявами інфікування м'яких тканин окрім локальної некретомії було розпочато емпіричну терапію пероральними антибіотиками, спрямовану на нівелювання бактерійного чинника *Staphylococcus aureus* та бета-гемолітичних стрептококів (якщо немає ознак існування альтернативних або додаткових клінічних проявів інших ймовірних збудників).

У результаті нашого дослідження було констатовано, що основним з факторів, що спричиняють розвиток гнійно-запальних уражень шкіри та підшкірної клітковини є мікротравма та неадекватне первинне доклінічне амбулаторне лікування.

Відповідно до проведеного аналізу можна стверджувати що лікування (пацієнти з гнійно-запальними ураженнями шкіри та м'яких тканин і фоновим цукровим діабетом) повинно бути комплексним і скероване на ліквідацію патогенетичних ланок перебігу основного захворювання (ЦД), повноцінним операційним лікуванням у поєднанні з адекватною антибактерійною терапією і щоденними місцевими перев'язками зони ураження. Слід також відзначити, що нехтування провокуючих факторів зумовлених соціальною адаптацією цих пацієнтів є важливим та актуальним.

#### **Список використаних джерел:**

1. McDermott K, Fang M, Boulton AJM, Selvin E, Hicks CW. Etiology, Epidemiology, and Disparities in the Burden of Diabetic Foot Ulcers. *Diabetes Care*. 2023 Jan 1. 46 (1):209-21. [QxMD MEDLINE Link]. [Full Text].
2. US Centers for Disease Control and Prevention. National Diabetes Statistics Report. CDC. Available at <https://www.cdc.gov/diabetes/php/data-research/index.html>. May 15, 2024; Accessed: November 20, 2024
3. Matos M, Mendes R, Silva AB, Sousa N. Physical activity and exercise on diabetic foot related outcomes: A systematic review. *Diabetes Res Clin Pract*. 2018 Feb 23. 139:81-90. [QxMD MEDLINE Link].
4. [Guideline] Schaper NC, van Netten JJ, Apelqvist J, et al. Practical guidelines on the prevention and management of diabetes-related foot disease (IWGDF 2023 update). *Diabetes Metab Res Rev*. 2024 Mar. 40 (3):e3657. [QxMD MEDLINE Link]. [Full Text].
5. [Guideline] Senneville E, Albalawi Z, van Asten SA, et al. IWGDF/IDSA Guidelines on the Diagnosis and Treatment of Diabetes-related Foot Infections (IWGDF/IDSA 2023). *Clin Infect Dis*. 2023 Oct 2. [QxMD MEDLINE Link]. [Full Text].

**Бирка Єлизавета Олександрівна**, здобувач освіти 6 курсу І медичного факультету  
*Харківський національний медичний університет, Україна*

**Соловей Альбіна Федорівна**, здобувач освіти 6 курсу І медичного факультету  
*Харківський національний медичний університет, Україна*

**Науковий керівник: Меркулова Ніна Федорівна**, канд.мед.наук, доцент  
*Харківський національний медичний університет, Україна*

## **ПРОБЛЕМА ПОШИРЕННЯ ВІРУСНИХ ГЕПАТИТІВ В І С ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ ТА МЕТОДИ БОРОТЬБИ З НИМИ**

**Вступ:** Поширення вірусних гепатитів, зокрема гепатитів В та С, є однією з серйозних медичних та соціальних проблем в Україні, особливо в умовах воєнного конфлікту. Війна в Україні призводить до порушення системи охорони здоров'я, зниження доступу до медичних послуг, погіршення умов санітарії та підвищення ризиків передачі інфекцій. Вірусні гепатити, які можуть перебігати без симптомів на ранніх стадіях, часто стають основною причиною хронічних захворювань печінки, цирозу та раку. У той же час, їхнє лікування і профілактика в умовах обмежених ресурсів та розподілу медичних матеріалів стає особливо складним завданням.

**Мета:** порівняти рівень захворюваності на гострі вірусні гепатити В і С у довоєнний час (2017-2021 рр.) та у воєнний стан (2022-2024 рр.) в Україні, дослідити основні причини зростання рівня інфікування та методи профілактики.

**Матеріали та методи:** аналітичний огляд та розбір наукових статей, статистичних даних офіційного сайту ВООЗ щодо захворюваності на гострі вірусні гепатити В і С за 2017-2024 рр. та методів їх профілактики.

**Результати та обговорення:** Найвища концентрація вірусів гепатитів В та С знаходяться в крові, сироватці та отриманих із сироватки рідинах організму [1]. Передача вірусу відбувається через використання недостатньо не стерилізованих стоматологічних та хірургічних інструментів, гоління у перукаря, повторне використання голки для проколювання носа та вух, одноразових шприців та голок, спільне використання особистих речей, таких як бритви, статевий контакт з інфікованими людьми [2]. Дослідження Фавад Хан, Хаджі Акбар та ін. у 2011 році показало, що після традиційних факторів ризику інфікування вірусними гепатитами В та С, які ми перерахували вище, значущими незалежними предикторами ризику інфікування виявилися військова служба, перебування в зоні бойових дій та поранення в бою [3]. Люди з таким діагнозом можуть бути джерелом інфекції для інших, так як під час воєнних дій зростає кількість мінно-вибухових травм, відповідно ризик контакту з контамінованою кров'ю та іншими біологічними рідинами зростає [4]. Також одним з факторів поширення гемоконтактних гепатитів є сексуальне насильство, випадки якого зросли з початком війни на окупованих територіях [5].

Нами був проведений аналіз рівня захворюваності на гострі вірусні гепатити В і С у довоєнний час (2017-2021 рр.) та у воєнний стан (2022-2024 рр.) в Україні (Таблиця 1, Таблиця 2)

Таблиця 1

**Інфекційна захворюваність населення на гострі вірусні гепатити В і С по Україні згідно звіту по Ф.№ 1 за період 2017-2021 рр. (в абс.чис. та інтенсивних показниках на 100 тис. населення) [6].**

№	Найменування захворювання	За 12 місяців 2017 р.		За 12 місяців 2018 р.		Зменшення або зростання у %	За 12 місяців 2019 р.		Зменшення або зростання у %	За 12 місяців 2020 р.		Зменшення або зростання у %	За 12 місяців 2021 р.		Зменшення або зростання у %
		абс. ч.	інт. пок.	абс. ч.	інт. пок.		абс. ч.	інт. пок.		абс. ч.	інт. пок.		абс. ч.	інт. пок.	
1.	Гепатит В	1424	3,34	1449	3,42	1,8	1311	3,11	-9,5	731	1,74	-44,2	508	1,22	-30,5
2.	Гепатит С	478	1,12	477	1,12	-0,2	473	1,12	рівень	287	0,68	-39,3	252	0,60	-12,2

Таблиця 2

**Інфекційна захворюваність населення на гострі вірусні гепатити В і С по Україні згідно звіту по Ф.№ 1 за період 2022-2024 рр. (в абс.чис. та інтенсивних показниках на 100 тис. населення) [6].**

№	Найменування захворювання	За 12 місяців 2022 р.		Зменшення або зростання у %	За 12 місяців 2023 р.		Зменшення або зростання у %	За 12 місяців 2024 р.		Зменшення або зростання у %
		абс. ч.	інт. пок.		абс. ч.	інт. пок.		абс. ч.	інт. пок.	
1.	Гепатит В	520	1,26	2,4	759	1,85	45,9	710	1,732	-6,4
2.	Гепатит С	304	0,73	20,6	439	1,07	44,4	430	1,73	-2,05

Порівнюючи захворюваність на гострий вірусний гепатит В та С в Україні за період 2017-2021 рр., спостерігається зменшення рівня показника у довоєнний час (найбільше — -44,2% на вірусний гепатит В та -39,3% на вірусний гепатит С за 2020 рік у порівнянні з 2019, при цьому за період 2022-2024 рр. спостерігаємо зростання (найбільше — +45,9% на вірусний гепатит В та +44,4% на вірусний гепатит С за 2023 рік у порівнянні з 2022) та зменшення рівня показника за 2024 рік у порівнянні з 2023 (-6,4% на вірусний гепатит В та -2,05% на вірусний гепатит С)

Розроблено заходи профілактики, яких важливо дотримуватися, щоб запобігти інфікуванню вірусами гепатиту В і С.

Щоб зменшити ризик зараження або поширення гепатитів В і С необхідно:

1. Практикувати безпечний секс, використовуючи презервативи та зменшуючи кількість статевих партнерів.
2. Уникати спільного використання голочок або будь-якого обладнання, що використовується для ін'єкційних наркотиків, пірсингу чи татуювання.
3. Ретельно мити руки з милом і водою після контакту з кров'ю, рідинами організму або забрудненими поверхнями.
4. Отримати вакцину проти гепатиту В [7].

5. Користуватися стерильним інструментарієм багаторазового призначення (манікюрний, стоматологічний, хірургічний, лабораторний, інструмент для пірсингу, татуажу тощо) [8].

**Висновок.** На підставі вищезазначеного, під час воєнного стану в Україні спостерігається зростання рівня захворюваності на гострі вірусні гепатити В і С 2022-2023 рр., проте за 2024 рік спостерігаємо зменшення даного показника (-6,4% на вірусний гепатит В та -2,05% на вірусний гепатит С за 2024 рік у порівнянні з 2023), тому важливо надалі дотримуватись методів профілактики інфікування, щоб запобігти подальшому зростанню рівня захворюваності.

### Список використаних джерел:

1. Bond WW, Petersen NJ, Favero MS: Viral hepatitis B: aspects of environmental control. *Health Lab Sci* 1977, 14:235-52.
2. Hepatitis B and hepatitis C in Pakistan: prevalence and risk factors / S. A. Ali et al. *International Journal of Infectious Diseases*. 2009. Vol. 13, no. 1. P. 9–19. URL: <https://doi.org/10.1016/j.ijid.2008.06.019>
3. The prevalence of HBV infection in the cohort of IDPs of war against terrorism in Malakand Division of Northern Pakistan / F. Khan et al. *BMC Infectious Diseases*. 2011. Vol. 11, no. 1. URL: <https://doi.org/10.1186/1471-2334-11-176>
4. Hussain, S., Patrick, N.A., Shams R. Hepatitis B and C prevalence and prevention awareness among health care workers in a tertiary care hospital, *Int. J. Pathol.* 2010. Vol. 8 P. 16-21
5. URL: [https://ukraine.un.org/sites/default/files/2024-07/24-07-03%20ОНСНР%2039th%20periodic%20report%20on%20Ukraine\\_UKR.pdf](https://ukraine.un.org/sites/default/files/2024-07/24-07-03%20ОНСНР%2039th%20periodic%20report%20on%20Ukraine_UKR.pdf)
6. Інфекційна захворюваність населення України | Центр громадського здоров'я. Центр громадського здоров'я України | МОЗ. URL: <https://phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan/inshi-infekciyni-zakhvoryuvannya/infekciyna-zakhvoryuvanist-naselennya-ukraini>
7. Hepatitis B. World Health Organization (WHO). URL: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/hepatitis-b>
8. Всесвітній день боротьби з вірусними гепатитами 2024: настав час діяти | Центр громадського здоров'я. Центр громадського здоров'я України | МОЗ. URL: <https://www.phc.org.ua/news/vsesvitniy-den-borotbi-z-virusnimi-gepatitami-2024-nastav-chas-diyati>

**Чернявська Марія Володимирівна**, здобувачка вищої освіти II медичного факультету

*Харківський національний медичний університет, Україна*

**Науковий керівник: Добржанська Євгенія Ігорівна**, доцент кафедри дерматології, венерології і СНІДу

*Харківський національний медичний університет, Україна*

## ПСИХОСОМАТИКА ПСОРІАЗУ

**Актуальність.** Псоріаз є одним із найбільш поширених хронічних дерматологічних захворювань, що має значний вплив на якість життя пацієнтів. Поряд із генетичними та імунологічними факторами, значну роль у його розвитку відіграє психоемоційний стан людини. Психосоматичні аспекти псоріазу досліджуються протягом останніх десятиліть, і численні дослідження підтверджують, що стрес є одним із ключових тригерів загострення цього захворювання.

**Мета.** Аналіз психосоматичних аспектів псоріазу, визначення впливу стресу на перебіг захворювання, а також дослідження сучасних методів лікування, що включають медикаментозну терапію та психотерапевтичні втручання.

**Результати та обговорення.** Псоріаз є імунозалежним дерматозом, що характеризується порушенням процесів проліферації та диференціації кератиноцитів, що призводить до формування псоріатичних бляшок. Основними клінічними проявами псоріазу є еритематозні бляшки, які мають чіткі межі та вкриті сріблястими лусочками, що легко відлущуються. Вони найчастіше з'являються на розгинальних поверхнях кінцівок, волосистій частині голови, попереково-крижовій ділянці, однак можуть уражати й інші ділянки тіла. Шкіра в місцях висипань потовщується. Виражене лущення призводить до постійного утворення сухих лусочок, які легко відпадають, залишаючи під собою запалену поверхню. Більшість пацієнтів страждають від інтенсивного свербіжжю та печіння, що суттєво знижує якість життя та може спричинити порушення сну та підвищену тривожність. Характерним феноменом псоріазу є феномен Кьобнера, коли нові висипання з'являються на місцях механічного подразнення або травмування шкіри. Серед діагностичних критеріїв захворювання також виділяють симптоми Негро, Ауспіца та стеаринової плями, що дозволяють чітко відрізнити псоріаз від інших дерматологічних патологій. У частини пацієнтів розвивається псоріатичний артрит, що супроводжується болем, набряком та обмеженням рухливості суглобів, особливо вранці. Це значно ускладнює повсякденну активність і потребує додаткових методів лікування.

Психоемоційний стрес відіграє ключову роль у патогенезі псоріазу, викликаючи дисбаланс у роботі гіпоталамо-гіпофізарно-наднирникової системи та підвищуючи рівень прозапальних цитокінів (IL-6, TNF- $\alpha$ ). Це сприяє загостренню хвороби та розвитку нових висипань. Важливо зазначити, що не у всіх людей із сильним стресовим навантаженням розвивається псоріаз. Це пояснюється індивідуальною генетичною схильністю, рівнем імунної резистентності та особливостями нейроендокринної регуляції. Деякі люди мають спадкову схильність до гіперактивності імунної відповіді, що робить їх організм більш вразливим до тригерних факторів, таких як емоційні навантаження, хронічний стрес або

психологічні травми. Також рівень стрес-резистентності залежить від особливостей психіки: люди з підвищеною тривожністю, депресивними розладами або схильністю до соматизації більш схильні до загострень псоріазу під впливом психоемоційних факторів. Стрес викликає активацію симпато-адреналової системи, що призводить до збільшення вироблення кортизолу, який спочатку має протизапальний ефект, але при тривалому підвищенні рівня сприяє виснаженню наднирників і підвищенню запальних процесів у шкірі.

Лікування псоріазу має бути комплексним і включати як традиційну медикаментозну терапію, так і психотерапевтичні втручання. Для зменшення проявів захворювання застосовуються місцеві засоби (кортикостероїдні мазі, аналоги вітаміну D), фототерапія та системні препарати (метотрексат, біологічні агенти). Однак медикаментозне лікування не завжди є достатньо ефективним без корекції психоемоційного стану пацієнта. Психотерапія, зокрема когнітивно-поведінкова терапія (КПТ), допомагає знизити рівень стресу та навчити пацієнтів справлятися з емоційними реакціями, що можуть спричиняти загострення захворювання. Доведено, що методи релаксації, такі як медитація, дихальні практики та арт-терапія, також позитивно впливають на перебіг псоріазу, знижуючи частоту та інтенсивність загострень. Пацієнти, які отримують психологічну підтримку, демонструють кращі результати лікування та менше страждають від соціальної стигматизації.

**Висновок.** Психосоматичні аспекти псоріазу відіграють важливу роль у його патогенезі, оскільки стрес є одним із ключових факторів загострення хвороби. Поєднання медикаментозної терапії з психотерапевтичними методами дозволяє досягти кращих результатів у лікуванні, зменшуючи запальні процеси та покращуючи психологічний стан пацієнтів. Подальші дослідження у цій галузі необхідні для розробки ефективніших терапевтичних стратегій, що враховують вплив психоемоційних факторів на перебіг псоріазу.

### Список використаних джерел:

1. Gupta, M. A., & Gupta, A. K. (2020). *Psychodermatology: The Mind and Skin Connection*. *Clinics in Dermatology*, 38(5), 592-599. <https://doi.org/10.1016/j.clindermatol.2020.07.001>
2. National Library of Medicine. (2013). *Psychosomatic paradigms in psoriasis: Psoriasis, stress and mental health*. <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC3890931/>

**Мосійчук Микола Володимирович**, студент  
*Одеський національний медичний університет, Україна*

**Науковий керівник: Рожнова Анастасія Михайлівна**  
*Одеський національний медичний університет, Україна*

## **РАЦІОНАЛЬНЕ СПОЖИВАННЯ ВІТАМІНУ D: АНАЛІЗ ХАРЧОВИХ ЗВИЧОК**

**Актуальність:** Вітамін D важливий для здоров'я кісток та імунної системи, а його дефіцит є поширеною проблемою, зокрема в Україні. Аналіз харчових звичок дозволяє оцінити раціональне споживання вітаміну D та визначити ефективність профілактики його дефіциту. Це допомагає сформулювати рекомендації щодо оптимального включення продуктів, багатих на цей вітамін, у раціон для покращення загального здоров'я.

**Мета:** Аналіз харчових звичок з метою визначення рівня споживання вітаміну D в раціоні, оцінка впливу харчових звичок на дефіцит цього вітаміну, а також розробка рекомендацій щодо раціонального його споживання для покращення здоров'я.

**Матеріали та методи:** Для дослідження використовувались опитування серед різних груп населення щодо їх харчових звичок, а також аналіз раціонів харчування з фокусом на продукти, багаті на вітамін D. Для оцінки рівня споживання вітаміну D було використано методи анкетування та статистичний аналіз даних, отриманих від респондентів. Також проводився огляд наукових джерел для оцінки актуальних рекомендацій щодо харчування та доз вітаміну D.

**Результати та їх обговорення:** За результатами анкетування було виявлено, що:

1. Основна група опитуваних: чоловіки віком 18-30 років, яких 70% з вибірки. Також були представлені жінки в тих самих вікових групах, а також деякі респонденти віком 31-50 років та до 18 років. Це свідчить про різноманітність вибірки, хоча більшість складають молоді люди.

2. Рівень фізичної активності: Основна частина респондентів займається високою фізичною активністю (спорт, тренування 3+ рази на тиждень), що складає близько 50% вибірки. Близько 30% зазначили помірну активність (легкі фізичні навантаження, піші прогулянки), а решта 20% ведуть малорухливий спосіб життя.

3. Вживання продуктів, що містять вітамін D: Більшість респондентів (близько 60%) вживають продукти, багаті на вітамін D, 2-4 рази на тиждень. Приблизно 25% зазначили, що вживають такі продукти щодня, а решта 15% — 1 раз на тиждень. Це свідчить про досить регулярне споживання, але з незначними коливаннями у частоті.

4. Продукти, що найчастіше вживають респонденти: Найпоширенішими продуктами серед респондентів є яйця (вживають майже всі опитані), жирна риба (лосось, скумбрія, тунець) та молочні продукти. Менше популярними є гриби та рослинні молочні продукти, збагачені вітаміном D. Більшість респондентів вказали комбіноване споживання цих продуктів.

5. Вживання вітаміну D у вигляді добавок: Більшість респондентів вживають вітамін D постійно (близько 50%). Невелика частина (20%) використовує його періодично (курсами), а решта респонденти вказали, що ніколи не вживають вітамін D у вигляді добавок.

6. Чи достатню кількість вітаміну D вживають опитувані: Більшість респондентів (близько 60%) вважають, що їм не вистачає вітаміну D, але не зовсім впевнені у цьому. Приблизно 25% опитаних відзначили, що вітаміну D їм вистачає, решта не впевнені щодо достатності його рівня.

7. Час, проведений на сонці без захисного крему: Більшість респондентів (близько 50%) перебувають на сонці щодня більше 30 хвилин, що є хорошим чинником для синтезу вітаміну D. Однак 30% респондентів перебувають на сонці кілька разів на тиждень, а решта рідко потрапляють під прямі сонячні промені.

8. Основна пора року як джерело вітаміну D: Більшість респондентів вважають, що літо (сонце) є основним джерелом вітаміну D, зазначивши цю пору року в якості джерела для більшості. Декілька респондентів також вказали, що для них весь рік однаково, а деякі відзначили осінь/зиму, коли основним джерелом є їжа та добавки.

9. Знання про те, чому важливий вітамін D: Більшість респондентів відзначили, що вітамін D важливий для здоров'я кісток, для імунітету, для настрою та психічного здоров'я і для м'язів. Найчастіше згадувались перші два аспекти: здоров'я кісток та імунітет, що свідчить про основні уявлення про роль цього вітаміну.

10. Проходження аналізу на рівень вітаміну D в крові: Більшість респондентів (близько 70%) проходили аналіз на рівень вітаміну D, з яких 90% мають нормальний рівень вітаміну D. Решта 30% не проходили аналіз, а деякі з них зазначили, що мали дефіцит вітаміну D.

11. Відношення до популяризації інформації про важливість вітаміну D: Більшість опитаних (80%) вважають, що необхідно популяризувати інформацію про важливість вітаміну D, оскільки багато людей не знають про його значення. Менша частка респондентів (20%) вважає, що це не є критичною проблемою. Це свідчить про недостатню обізнаність населення щодо ролі цього вітаміну для здоров'я.

12. Фактори які могли б мотивувати респондентів споживати більше вітаміну D: Опитані вказують різні фактори, які можуть мотивувати до споживання більше вітаміну D, зокрема наявність часу, хороша погода та сонячне світло. Також зазначають важливість продуктів та добавок, а фізичні активності та підтримка інших людей можуть бути додатковими мотиваторами.

### **Висновки:**

Обізнаність і споживання: Більшість респондентів мають помірну обізнаність щодо важливості вітаміну D для здоров'я, зокрема для кісток та імунітету. Більшість споживає продукти, багаті на вітамін D, регулярно, але деякі все ще вважають, що їм не вистачає цього вітаміну.

Фізична активність і сонячне світло: Високий рівень фізичної активності та регулярне перебування на сонці свідчать про позитивний вплив на синтез вітаміну D. Однак, не всі респонденти мають достатню кількість сонячного світла, що може бути фактором дефіциту вітаміну.

Добавки: Споживання добавок з вітаміном D є поширеним серед половини опитаних, що підтверджує потребу в додатковому джерелі цього вітаміну для певних груп населення.

Необхідність популяризації: Підвищена потреба в популяризації інформації щодо важливості вітаміну D свідчить про недостатню обізнаність серед населення про ризики дефіциту та його профілактику.

**Оцінка і рекомендації:**

**Інформаційні кампанії:** Рекомендується посилити інформаційні кампанії щодо важливості вітаміну D для здоров'я, зокрема через медіа, щоб підвищити обізнаність серед різних вікових груп.

**Розширення доступу до добавок:** Рекомендується розглянути програми, що забезпечують доступ до добавок з вітаміном D, особливо для людей, які мають обмежений доступ до сонячного світла, або живуть в регіонах з обмеженою кількістю сонячних днів.

**Популяризація здорових звичок:** Заохочення до здорових харчових звичок та регулярних фізичних навантажень можуть сприяти поліпшенню рівня вітаміну D у популяції, що важливо для збереження загального здоров'я.

**Список використаних джерел:**

1. Мірошніченко В. М. Роль вітаміну D в організмі людини. Медична освіта. 2021. Т. 1, № 2. С. 12–18.
2. Литвинова О. В., Шевченко С. В. Вплив дефіциту вітаміну D на здоров'я кісток та імунної системи. Український медичний журнал. 2020. Т. 3, № 125. С. 22–28.
3. Коваленко Н. М., Іванова Т. О. Рациональне харчування як метод профілактики дефіциту вітаміну D. Збірник наукових праць медичних університетів України. 2022. Т. 6, № 4. С. 55–59.
4. Український інститут досліджень харчування. Дефіцит вітаміну D в Україні: стан та шляхи покращення. Київ, 2023. URL: <https://www.nutrition.org.ua/> (дата звернення: 20.02.2025).
5. World Health Organization (WHO). Vitamin D and Health. World Health Organization, 2021. URL: <https://www.who.int/nutrition> (дата звернення: 20.02.2025).
6. Результати опитування: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1JPjvbOtTngUvf4aJXMXTbsJ0pPfmjO89W19IwE7SmPo/edit?usp=sharing>

**Кочугура Діана Володимирівна**, здобувач вищої освіти 6 курсу III медичного факультету

*Харківський національний медичний університет, Україна*

**Науковий керівник: Александрова Тетяна Миколаївна**, PhD, асистент кафедри внутрішньої медицини №1

*Харківський національний медичний університет, Україна*

## **СИСТЕМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТА СТРУКТУРУВАННЯ ДАНИХ ЩОДО КЛІНІЧНИХ ПРОЯВІВ ІНФЕКЦІЙНОГО ЕНДОКАРДИТУ**

**Вступ.** Інфекційний ендокардит (ІЕ) — це запальне захворювання внутрішньої оболонки серця, яке найчастіше вражає серцеві клапани. Воно виникає внаслідок інфекційного ураження тканин, зазвичай бактеріями (стафілококами чи стрептококами) або, рідше, грибами. Захворювання характеризується високою летальністю та ризиком серйозних ускладнень, таких як серцева недостатність (СН), сепсис, тромбоемболія або абсцеси в різних органах. Основними факторами ризику розвитку ІЕ є наявність протезованих клапанів, природжених або набутих вад серця, перенесені інвазивні медичні процедури, вживання ін'єкційних наркотиків, а також імуносупресія. У сучасних умовах зростає роль антибіотикорезистентних штамів бактерій, що суттєво ускладнює лікування.

Актуальність теми обумовлена необхідністю систематизації великого обсягу розрізнених даних, які надходять із клінічної практики. Систематичний аналіз дає змогу виявити найбільш поширені симптоми, визначити їх частоту та специфічність, а також встановити зв'язок між клінічними проявами, стадією захворювання та ризиком розвитку ускладнень. Усе це має вирішальне значення для вдосконалення діагностичних підходів, підвищення ефективності лікування та зниження рівня летальності пацієнтів з ІЕ [1].

**Мета.** З'ясувати поширеність клінічних проявів ІЕ та дослідити, які симптоми є найбільш типовими, а які трапляються рідше; оцінити значення ранньої діагностики даної патології.

**Матеріали та методи.** У ході виконаної роботи нами було проаналізовано: таблицю з джерела Indian Journal of Critical Care Medicine - «Clinical profile of 61 cases»; таблицю з джерела Eastern Mediterranean Health Journal «Clinical manifestations among 47 patients with infective endocarditis»; таблицю з джерела British Heart Journal – «Clinical features of 57 patients with infective endocarditis»;

**Результати дослідження.** При аналізі таблиці з джерела Indian Journal of Critical Care Medicine були виявлені такі симптоми: лихоманка - у 56 пацієнтів (91,8%), задишка - у 38 пацієнтів (62,2%), СН - у 29 пацієнтів (47,54%), втрата ваги - у 26 пацієнтів (42,6%), порушення функції нирок - у 20 пацієнтів (32,78%), артралгія - у 16 пацієнтів (26,2%), підвищене серцебиття - у 14 пацієнтів (23%), сепсис - у 13 пацієнтів (21,3%), загальна слабкість - у 10 пацієнтів (16,4%), периферична емболізація - у 9 пацієнтів (15%), кашель - у 8 пацієнтів (13,1%), інсульт - у 7 пацієнтів (11,5%) [2].

При аналізі таблиці з джерела Eastern Mediterranean Health Journal було виявлено: лихоманка - у 44 пацієнтів (93,6%), серцеві шуми - у 34 пацієнтів (72,3%), піднігтьові крововиливи - у 13 пацієнтів (27,6%), спленомегалія - у 8 пацієнтів (17,0%), інсульт - у 6 пацієнтів (12,8%), задишка - у 4 пацієнтів (8,5%), загальна слабкість - у 3 пацієнтів (6,4%), артралгія - у 3 пацієнтів (6,4%), кашель - у 3 пацієнтів (6,4%), головний біль - у 2 пацієнтів (4,3%), підвищена пітливість - у 1 пацієнта (2,1%), втрата ваги - у 1 пацієнта (2,1%) [3].

При аналізі таблиці з джерела British Heart Journal досліджувалися наступні симптоми: лихоманка - у 46 пацієнтів (81%), СН - у 29 пацієнтів (51%), загальна слабкість - у 24 пацієнтів (42%), периферична емболізація - у 17 пацієнтів (30%), серцеві шуми - у 42 пацієнтів (74%), спленомегалія - у 23 пацієнтів (40%), жовтяниця - у 7 пацієнтів (12%), піднігтьові крововиливи - у 7 пацієнтів (12%), субкон'юнктивальні крововиливи - у 2 пацієнтів (4%) [4].

Згідно з проаналізованими даними, в загальному еквіваленті частота клінічних симптомів ІЕ серед 165 пацієнтів є такою: лихоманка - у 146 пацієнтів (88,5%), серцеві шуми - у 76 пацієнтів (46,1%), СН - у 58 пацієнтів (35,2%), задишка - у 42 пацієнтів (25,5%), загальна слабкість - у 37 пацієнтів (22,4%), спленомегалія - у 31 пацієнтів (18,8%), втрата ваги - у 27 пацієнтів (16,4%), периферична емболізація - у 26 пацієнтів (15,8%), порушення функції нирок - у 20 пацієнтів (12,1%), піднігтьові крововиливи - у 20 пацієнтів (12,1%), артралгія - у 19 пацієнтів (11,5%), підвищене серцебиття - у 14 пацієнтів (8,5%), сепсис - у 13 пацієнтів (7,9%), інсульт - у 13 пацієнтів (7,9%), кашель - у 11 пацієнтів (6,7%), жовтяниця - у 7 пацієнтів (4,2%), головний біль - у 2 пацієнтів (1,2%), субкон'юнктивальні крововиливи - у 2 пацієнтів (1,2%), підвищена пітливість - у 1 пацієнта (0,6%).

**Висновки.** На основі дослідження проявів захворювання у хворих на ІЕ, найпоширенішими є наступні симптоми: лихоманка (88,5%), серцеві шуми (46,1%), СН (35,2%), задишка (25,5%), загальна слабкість (22,4%), спленомегалія (18,8%). До менш поширених проявів ІЕ ми включили: сепсис (7,9%), інсульт (7,9%), кашель (6,7%), жовтяниця (4,2%), головний біль (1,2%), субкон'юнктивальні крововиливи (1,2%), підвищена пітливість (0,6%).

Отже, виявлення частоти симптомів ІЕ дозволяє не лише уточнити клінічний діагноз, а й сприяє своєчасному розробленню ефективних лікувальних стратегій. Детальний аналіз клінічних проявів цієї патології дозволяє визначити найбільш характерні симптоми, які можуть бути використані для ранньої діагностики, що особливо важливо для пацієнтів із високим ризиком розвитку захворювання. Систематизація даних щодо частоти проявів ІЕ забезпечує можливість розробки алгоритмів діагностики, які враховують специфічні особливості перебігу захворювання.

Крім того, узагальнення інформації про симптоматику сприяє оптимізації диференційної діагностики, оскільки ІЕ має подібні прояви з багатьма іншими захворюваннями. Це дозволяє уникнути помилкових діагностичних висновків і запобігти нераціональному використанню медичних ресурсів. Завдяки систематичному підходу до структурування даних стає можливим підвищення точності прогнозування перебігу захворювання та вибору найбільш адекватних методів лікування даної когорти пацієнтів.

**Список використаних джерел:**

1. Infectious Endocarditis - StatPearls - NCBI Bookshelf. *National Center for Biotechnology Information*. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK557641/#:~:text=Introduction,array%20of%20manifestations%20and%20sequelae>. (date of access: 27.01.2025).
2. Infective endocarditis in an Indian setup: Are we entering the 'modern' era? / U. Kaul et al. *Indian Journal of Critical Care Medicine*. 2013. Vol. 17, no. 3. P. 140–147. URL: <https://doi.org/10.4103/0972-5229.117041> (date of access: 26.01.2025).
3. Memish Z. Infective endocarditis at a tertiary care centre in Saudi Arabia: Review of 47 cases over 10 years. *Eastern Mediterranean Health Journal*. Vol. 13, no. 1. P. 64–71.
4. Infective endocarditis. An African experience. / K. Somers et al. *Heart*. 1972. Vol. 34, no. 11. P. 1107–1112. URL: <https://doi.org/10.1136/hrt.34.11.1107> (date of access: 26.01.2025).

**Гроть Каріна Володимирівна**, здобувачка фахової передвищої освіти освітньо-професійної програми «Лікувальна справа»

*Відокремлений підрозділ «Дубенський фаховий медичний коледж»*

*КЗВО «Рівненська медична академія» Рівненської обласної ради, Україна*

**Науковий керівник: Ткачук Наталія Іванівна**, голова циклової комісії терапевтично-педіатричних дисциплін, викладач внутрішньої медицини та невідкладних станів у внутрішній медицині, спеціаліст вищої категорії

*Відокремлений підрозділ «Дубенський фаховий медичний коледж»*

*КЗВО «Рівненська медична академія» Рівненської обласної ради, Україна*

## **СТУДЕНТСЬКИЙ ПРЕДМЕТНИЙ ГУРТОК ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ МЕДИКІВ**

### **Вступ**

Сучасна медична освіта потребує не лише засвоєння теоретичних знань, а й розвитку дослідницьких навичок, критичного мислення та самостійного аналізу наукової інформації. Однією з важливих платформ для цього є студентські предметні гуртки. Вони дозволяють майбутнім медичним фахівцям поглиблювати знання, проводити власні дослідження та опановувати сучасні методи діагностики і лікування.

**Мета дослідження** – визначити роль студентських предметних гуртків у формуванні професійних компетенцій та мотивації до пошукової діяльності серед студентів-медиків.

**Наш гурток** - це чудова можливість для студентів усіх курсів, які прагнуть поглибити свої знання та навички в сфері внутрішньої медицини.

### **Основна частина**

**Студентські предметні гуртки** – одна з форм наукової діяльності здобувачів освіти, яка спрямована на розширення їх потенціалу й формування навичок пошуково-дослідної роботи.

### **Предметні гуртки сприяють:**

- глибшому вивченню навчальних дисциплін (внутрішньої медицини в нашому випадку);
- оволодінню навичками наукового пошуку, аналізу даних та критичного мислення;
- формуванню у студентів інтересу та потреби до наукової творчості;
- поглиблення й закріплення отриманих у процесі навчання знань;
- розвитку креативного мислення, наукової самостійності;
- підвищенню внутрішньої організованості;
- свідомого ставлення до навчання;
- застосуванню доказової медицини у навчанні та майбутній практиці;
- розвитку навиків публічних виступів та аргументації.

Гуртки є важливим доповненням до основної освітньо-професійної програми та мотивують здобувачів освіти до подальшого професійного розвитку.

У нашому коледжі досить популярним у здобувачів освіти є гурток внутрішньої медицини «Ескулап», членами якого є студенти III-IV курсів освітньо-професійної програми «Лікувальна справа» та «Акушерська справа». Цей науковий осередок є

творчим центром для здобувачів освіти, де зароджуються нові ідеї та прагнення їх розвивати й реалізовувати.

**Робота нашого гуртка, як правило, виглядає таким чином:**

- на організаційних зборах відбувається розподіл тем пошуково-дослідної роботи та завдань гуртківцями, після чого викладач вказує на наявність для кожної теми інформаційних джерел і рекомендує найближчим часом продумати план роботи. Розподіл тем відбувається винятково добровільно, оскільки в процесі навчання у коледжі здобувач освіти уже досить розвинений та сформований, щоб мати власні інтереси та нахили;

- студенти розглядають актуальні теми відповідної галузі, навчаються правильно формулювати думку, знаходити інструменти для виконання власного наукового дослідження та підтримку у його проведенні, аналізують проміжні та остаточні результати.

Після розподілу тем починається головна й основна робота гуртка. Керівник гуртка Наталія Ткачук знайомить студентів з методами і способами пошукового дослідження, про збір матеріалу, про роботу над літературою, про користування науковою інформацією.

Якщо початковий період роботи гуртка пройшов успішно і велика частина тем розробляється, то складається графік заходів та відбувається пошук платформ для презентації своїх робіт.

Для початку гуртківці представляють свої напрацювання на засіданнях, де можна їх докладно обговорити, задати запитання й отримати відповіді на них [1].

Формами підбиття підсумків роботи гуртка можуть стати конкурс доповідей, участь у наукових конференціях і предметних олімпіадах, проведення круглих столів, а також публікація тез кращих робіт у наукових збірниках.

Учасники гуртка беруть активну участь у семінарах і вебінарах, підтримують одне одного в підготовці до конференцій і конкурсів, що сприяє поглибленню знань, розвитку творчої активності та формуванню самостійності студентів [1].

Частіше це відбувається на внутрішньоколеджних, потім на регіональних та всеукраїнських. Прикладом є наші коледжні студентські конференції, приурочені до Всесвітнього дня боротьби з туберкульозом, до Всесвітнього дня боротьби з СНІДом, до Дня орфанних захворювань тощо.

Також наші гуртківці виступають з доповідями на інших заходах та публікують результати своїх пошуково-дослідних робіт.

В процесі підготовки гуртківці занурюються в світ відкриттів, нововведень в медичній галузі, аналізують сучасні наукові джерела, проводять експериментальні дослідження та опановують навички публічних виступів.

Такі підходи дозволяють студентам не лише покращити свої знання, а й набути практичних навичок, необхідних у професійній діяльності [2].

Ще однією з форм діяльності нашого гуртка є проведення санітарно-просвітницьких акцій серед населення міста та району.

Для них ми розробляємо буклети, в яких висвітлюємо:

- важливу інформацію про симптоми та профілактику поширених хвороб;
- рекомендації щодо раціонального харчування, гігієни та зміцнення імунітету;
- актуальні навички надання першої домедичної допомоги.

Студентський пошуково-предметний гурток є підґрунтям професійної підготовки здобувачів вищої освіти, де формується інтелектуальний підхід до наукової та самостійної роботи, породжуються творчі здібності, уміння та навички, що базуються на суб'єктивних поглядах [2].

### **Висновки**

1. Активна участь у предметних гуртках сприяє не лише підвищенню академічної успішності, а й розвитку професійних навичок, необхідних для роботи в медичних закладах.

2. Предметні гуртки сприяють адаптації здобувачів освіти до сучасних умов життя, формують мотивацію до успішного навчання, розвивають загальну культуру та духовні цінності, зміцнюють віру у власні сили та налаштовують на досягнення успіху. Організація роботи предметного гуртка як складової пошуково-дослідної діяльності студентів відіграє важливу роль у підвищенні ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців будь-якої спеціальності у закладах фахової передвищої освіти України.

3. Студентські предметні гуртки є важливою ланкою професійного становлення майбутніх медичних працівників. Вони дозволяють глибше зануритися у медичну науку, сформувати навички критичного мислення, розвинути дослідницькі здібності та підготуватися до реальної клінічної практики [1].

### **Список використаних джерел:**

1. <https://med-expert.com.ua/journals/wp-content/uploads/2020/05/19.pdf>
2. [https://www.researchgate.net/profile/Oleksandr-Kuchai/publication/379345210\\_VIKORISTANNA\\_CIFROVIH\\_RESURSIV\\_V\\_OSVITNOMU\\_SEREDOVISI/links/6605796c390c214cfd2331b1/VIKORISTANNA-CIFROVIH-RESURSIV-V-OSVITNOMU-SEREDOVISI.pdf#page=101](https://www.researchgate.net/profile/Oleksandr-Kuchai/publication/379345210_VIKORISTANNA_CIFROVIH_RESURSIV_V_OSVITNOMU_SEREDOVISI/links/6605796c390c214cfd2331b1/VIKORISTANNA-CIFROVIH-RESURSIV-V-OSVITNOMU-SEREDOVISI.pdf#page=101)

## СЕКЦІЯ 14.

# ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

**Берестович Зореслав Павлович**, магістр Історичного факультету  
*КНУ імені Т.Г. Шевченка, Київ, Україна*

## ПАНИ БІЛЯВСЬКІ НА ІНШІ ЛИЦАРІ ЗОЛОТОЇ ОСТРОГИ

**Актуальність.** Вивчення та дослідження генеалогії видатних українських шляхетних родів є необхідною складовою розуміння та пізнання історії власного народу.

**Мета статті:** проаналізувати та узагальнити наявні матеріали щодо історії шляхетського роду Білявських (Білевських), що були одними з членів Ордену Лицарів Золотої Остроги.

**Виклад основного матеріалу.** Дослідження родоводу панів шляхтичів Білявських (Білевських) вже на своїх початках стикається з важливим питанням, яка має вирішити науковець. Рід, що походить з Західних Українських Земель, а точніше з історичних етнічних українських земель, що пізніше стали називатись «Малопольщею», від часів занепаду Королівства Русі-України та окупації цих теренів поляками, записувався в офіційних документах як Bielawski або Bilawski. В українському ж прочитанні існує декілька версій передачі цього прізвища, що робить значно складнішим архівні пошуки, вивчення та відтворення родоводу представників даного аристократичного будинку.

Дослідник шляхетських гербів Речі Посполитої (Польщі, України, Литви, Білорусі) Т. Гайл подає відомості, що шляхтичі з прізвищем Bielawski відносились до 9 різних родових гербових спільнот: Білявські (власного герба), Дрия, Долега, Гоздава, Еліта, Заруба (Заремба), Одровос (Одроваз), Телок (Цьолек) та Яструб (Яструбець). Шляхтичі Bielewski належали до 3 різних родових гербових спільнот: Любич, Яніна та Яструб (Яструбець).

Шляхтичі Bilewski належали до 2 різних родових гербових спільнот: Заруба (Заремба) та Яструб (Яструбець). Шляхтичі Bilawski належали до родової гербової спільноти Яструб (Яструбець) [5].

В той же час, вітчизняний науковець, дослідник української родової геральдики О. Однороженко наводить інформацію, що до шляхти Львівської землі, яка користувалися гербом Яструб, належали такі місцеві родини як пани Білевські, Зборовські, Куропатницькі, Матчинські, Хойнацькі та інші [3, с. 226]. А до українських шляхетських родів Галицької землі, що належали до гербової спільноти Драго-Сасів вчений відносить роди Білявських, Жураковських, Корчинських, Креховецьких, Угерницьких та інших [3, с. 249]. Тут варто додати, що зі свого боку Т. Гайл не згадує Білявських, як таких що відносяться до спільноти герба Сас. В його переліку є роди Білінських (Bielínski та Biliński), Білавичів або Білявичів (Bilawicz) та Білевичів (Billewicz) [5].

Більш детально про походження герба Драго-Сас (або Сас) та про історію представників цієї гербової спільноти ми розповідали в статті «Родовід панів Берестянських з Перемишльської землі» [1].

З історії нам відомі також князі Білевські, що походили від Сіверських удільних князів Новосильських і Глухівських. Князі Білевські вважаються представниками династії Ольговичів та нащадками князя Михайла II Всеволодовича Чернигівського, що також був князем Переяславським, Новгородським та Великим князем Київським. Більше того, князі Білевські були споріднені з королівськими династіями Романовичів (нащадки Володаря Руси Романа Мстиславича Великого) та Ізяславичів (нащадки Великого князя Київського і короля Руси-України Ізяслава Ярославича). А від князя Новосильського Романа Семеновича, що жив наприкінці XIV століття, пішли роди князів Білевських, Воротинських та Одоєвських [7].

Видатний історик М. Грушевський пише, що на Північній Сіверщині, близько 1425 року, Великому князю Литовському і Руському (Давньоукраїнському) Вітовту склали васальну присягу князі Новосильські, Одоєвські, Воротинські та Білевські. А в реєстрі Свитригайлових міст від 1432 року – це землі що були під владою Великого князя Руського (Давньоукраїнського) Свидригайла, значаться й такі міста Північної Чернигівщини як: Трубчевськ, Брянськ, Любутськ, Мещовськ, Серпейськ, Мосальськ, Вязьма, Білев, Новосіль, Козельськ та інші. Ще в 1480-х роках князі Білевські були союзниками Великого князя Литовського і Руського Казимира Ягелона [2]. Однак, питання чи мають відношення князі Білевські до шляхетських родів Білевських потребує окремого детального вивчення.

Таким чином бачимо, що відповідно до більшості джерел шляхетні роди Білявських або Білевських відносились до гербової спільноти Яструб (Яструбець). Окрім цього, зі збережених архівних матеріалів відомо, що найбільшої міці, ваги та визнання в з'єднаній державі королівства Польського й Великого князівства Литовського та Руського (Давньоукраїнського) ця династія здобула наприкінці XV – на початку XVI століть. Дослідник А. Бонецький, подаючи відомості про родовід династії Білявських герба Яструбець (Bielawscy h. Jastrzębiec), зазначає, що родина відома з 1380-х, починаючи з Войцеха, Миколи та Станіслава Білявських. Члени династичного будинку перебували на різноманітних високих урядових посадах, як в регіонах, так й при королівському дворі. Зокрема Білявські герба Яструбець були: надворним королівським писарем (бл. 1469 р.), королівським урядником (бл. 1568 р.), королівським ротмістром (бл. 1577 р.), економом Гродненським (бл. 1582 р.), каноніком Луцьким та офіціалом Підляський (бл. 1628 р.), архідияконом Київським (бл. 1770 р.), а також воєводами, підстолями, підкоморниками, земськими і повітовими писарями, войсковими, хоружими тощо [4].

Доля родини шляхтичів Білявських була тісно пов'язана з родом панів Зборовських герба Яструбець, з якими вони були ще й споріднені. Мартин Зборовський (1492-1565) брав активну участь у війні Великого князівства Литовського і Руського проти Московії (1512-1522), зокрема прославився у битвах під Оршею (151) та Опочкою (1517) під проводом українського князя Костянтина Острозького. Пізніше М. Зборовський був Великим коронним чашником (1527-1542) та перебував на інших найвищих посадах при дворі королів Сигізмунда I та Сигізмунд II Ягелонів. Також він відомий своїм конфліктом з князем Дмитром Сангушком, бл. 1554 року, через боротьбу за спадщину князів Острозьких та за руку княгині Гальшки Острозької, з якою він хотів одружити одного зі своїх синів [7]. М. Зборовський був одним з найбагатших та найвпливовіших магнатів з'єднаної польсько-українсько-литовської держави та втручався в багато важливих справ у королівстві. Отже, формував навколо себе спільноту союзників-шляхтичів, до яких входили й пани Білявські.

Таким чином бачимо, що протягом всього XVI століття представники родини шляхтичів Білявських герба Яструбець брали активну участь в політичному та військовому житті з'єднаної держави королівства Польського та Великого князівства Литовського і Руського (Давньоукраїнського). Про це свідчить і текст грамоти імператора Максиміліана I, що була передана за посередництва Великого писаря Литовського, королівського секретаря короля Сигізмунда I – Лаврентія Медзилеського герба Яструбець.

Імператор Священної Римської імперії, король Німеччини, Угорщини, Далмації, Хорватії, Галичини і Володимерії і пр., архикнязь Австрії, князь Бургундії, Лотарингії, Брабанту і пр. прагнучи поширити й закріпити свою владу в Центральній Європі, 1515 року уклав угоду між Габсбургами та Ягелонами, відповідно до якої онук Максиміліана Фердинанд брав за дружину доньку короля Богемії та Угорщини, спадкоємця короля Польщі Володислава Ягелона – Ганну [7]. Після чого Габсбурги почали активно претендувати й на трон правителів Речі Посполитої.

Отже, в грамоті імператора Масиміліана I від 25 лютого 1518 року йшлося, що він через Преподобного і Вельможного Лаврентія Медзилеського (Laurentio Miedzileski) графа палатина (comiti palatino) уділяє свою імператорську милість знатним родам і оскільки Цесарській величності личить більшими почестями прикрашати тих, що сяють чеснотами і видатними вчинками, і які є заслуженими... Тому бажаючи додати ще трохи краси вашій сім'ї та спорідненим з вами родам, що користуються гербом Яструбець, надаю на благородний герб лицарський шолом та мантию... Крім того, імператор підтверджував нобілітацію (шляхетство) цих родів, і своєю владою і правом надавав їм повноваження на будь-яку владу, відтепер і триваючу на вічні майбутні часи, посвячати в лицарі зі свого ж роду представників в Польщі, в Литві (*і Русі*) та в Мазовії. Таким чином, у Польщі (*та на Західній Україні*) є два будинки: Мишковські (Miskowsczi) та Білявські (Bielawsci), у Мазовії є Медзилеські з Улатова (Miedzileszczi) та Дзерковські з Шумська (Dzierzkowsczi), а в Литві (*і на Великій Україні*) є Немировичі та Щити [6].

Підсумовуючи вищенаведене, бачимо, що своїм привілеєм від 1518 року імператор Максиміліан I надав главам шляхетних родів гербу Яструбець: Білявським, Дзерковським, Мишковським, Медзилеським, Немировичам і Щитам титул спадкових палатинів (графів) з правом передавати його та ранг Лицарів Золотої Остроги [7] своїм спадкоємцям, або обраним ними достойним представникам роду «на вічні майбутні часи».

Мартин Зборовський мав п'ятеро дорослих синів, кожен з яких брав активну участь у політичних та військових справах країни. Сини Зборовські, разом зі шляхтичами Білявськими гербу Яструбець, підтримали кандидатуру Генрика Валуа під час виборів 1573 року короля Польщі, Великого князя Литовського і Руського, Мазовецького, Жемантійського, Київського, Волинського, Підляського, Холмського, Подільського, Чернігівського, Сіверського і пр. А після повернення Генрика Валуа до Франції, коаліція Зборовських, Білявських та інших їх союзників, 1575 року, підтримала обрання на короля Польщі, на Великого князя Литовського і Руського, Мазовецького, Жемантійського, Київського, Волинського, Підляського, Холмського, Подільського, Чернігівського, Сіверського і пр. – кандидату князя Семигородського Степана Баторія. Хоча спочатку на елекційному сеймі переміг імператор, титулярний король Галичини і Володимерії Максиміліан II Габсбург, якого підтримували й наші

досліджувані роди. Примас Якуб Уханський та папський нунцій Вінченцо Лауро навіть офіційно оголосили про обрання його королем Польщі та Великим князем Литовським, Руським, Київським і пр. Проте частина шляхти домоглись проведення перевиборів, на яких переміг С. Баторій [7].

Пізніше, один з синів М. Зборовського – Самійло Зборовський був козацьким Гетьманом України (1581-1584), здійснив походи на Молдавію та Причорномор'я. Разом з братами Андрієм, Іваном та іншими шляхтичами брав участь у війні з Московією (бл. 1580 р.). Через свій великий вплив у державі проти цієї коаліції виступив новий королівський канцлер Ян Замойський. Тож, в останні роки правління С. Баторія влада була сконцентрована у Замойських, Любомирських, Радзивилів [7], а Зборовські та інша шляхта були усунуті від урядів.

Елекційний сейм 1587 року також відзначився боротьбою двох кандидатів на престол: імператора, титулярного короля Галичини і Володимерії Максиміліана III Габсбурга, якого підтримували брати Зборовські та їх союзники й Сигізмунда III Вази, якого просував Ян Замойський. Більшість шляхти обрали королем та Великим князем Литовським, Руським, Київським і пр. Максиміліана III Габсбурга. Після вступу на престол його армія та близько 1500 шляхтичів Речі Посполитої вирушили на Краків. Однак, 24 січня 1588 року загони Яна Замойського у битві під Бичиною перемогли Максиміліана Габсбурга, який разом зі своїми союзниками був захоплений у полон [7]. Після звільнення, Максиміліан III повернувся до Австрії, проте не відмовився від претензії на трон Речі Посполитої та продовжував підтримувати активні міжнародні зв'язки зі своїми союзниками.

Представники роду зберігали свій вплив та високий статус й надалі. Так, двоє його членів династії були делегатами виборчого сейму короля, Великого князя Литовського, Руського, Київського і пр. Августа II. Після розділів Речі Посполитої та входження Західної України до складу Австро-Угорщини представники роду Білявських офіційно підтвердили своє шляхетське походження і статус [4]. На землях окупованих Російською імперією Білявські були включені до книг дворянства Волинської, Гродненської, Київської, Полтавської, Чернігівської та інших губерній.

### Список використаних джерел:

1. Берестович З. П. Родовід панів Берестянських з Перемишльської землі. *Пріоритетні напрямки та вектори розвитку світової науки: матер. VI Міжн. студ. наук. конф., м. Ужгород, 5 липня, 2024 рік*. ГО «Молодіжна наукова ліга». Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2024. С. 84-87.
2. Грушевський М. С. *Історія України-Руси*: в 11 т., 12 кн. Том 4. Київ: Наукова Думка, 1993. 544 с.
3. Однороженко О. А. *Родова геральдика Руського королівства та Руських земель Корони Польської XIV–XVI ст.* Харків, 2009. 312 с.
4. Boniecki A. *Herbarz polski: Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich*. Т. 1. Warszawa, 1899. 390 p.
5. Gajl T. *Herbarz. Lista Herbów*. [Електронний ресурс]. URL: [http://gajl.wielcy.pl/herby\\_alfa\\_nazwiska.php](http://gajl.wielcy.pl/herby_alfa_nazwiska.php)
6. Paprocki B. *Herby rycerstwa polskiego przez Bartosza Paprockiego zebrane i wydane r. p. 1584*. Kraków, 1858. 1140 p.
7. Wikipedia. The free encyclopedia. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.wikipedia.org>

## СЕКЦІЯ 15.

# КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

**Куц Олександр Вячеславович**, здобувач 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету мистецтва і дизайну  
*Міжнародний Гуманітарний Університет, Україна*

**Науковий керівник: Горовенко Максим Гергійович**, старший викладач кафедри музичного мистецтва та звукорежисури  
*Міжнародний Гуманітарний Університет, Україна*

## РОЗТАШУВАННЯ МІКРОФОНІВ ДЛЯ ЗАПИСУ ІНСТРУМЕНТІВ З ВЕЛИКИМ ДИНАМІЧНИМ ДІАПАЗОНОМ

Розташування мікрофонів є критично важливим для отримання якісного звуку. Правильне розташування мікрофонів дозволяє максимально використовувати їхні технічні характеристики і забезпечує точне захоплення звуку інструментів з великим динамічним діапазоном. Розглянемо різноманітні методики розташування мікрофонів для різних інструментів.

### 1. Фортепіано

Метод XY (стереопара):

Мікрофони: Два конденсаторні мікрофони (наприклад, AKG C414).

Розташування: Мікрофони розташовані поруч один з одним під кутом 90 градусів з діафрагмами, направленими під 45 градусів від осі. Це забезпечує точну стереокартину.

Відстань: Від 20 до 60 см над струнами, в залежності від бажаного звукового балансу між басовими та високими частотами.

Метод АВ (спеціальна пара):

Мікрофони: Два конденсаторні мікрофони.

Розташування: Мікрофони розташовані паралельно один одному на відстані від 30 до 60 см. Це створює широку стереокартину.

Відстань: Від 20 до 60 см над струнами [1].

### 2. Скрипка

Метод Blumlein Pair:

Мікрофони: Два стрічкові мікрофони (наприклад, Royer R-121).

Розташування: Мікрофони розташовані під кутом 90 градусів один до одного, утворюючи фігуру вісімки.

Відстань: Від 30 до 60 см перед інструментом. Це дозволяє захопити як прямий звук скрипки, так і акустику приміщення.

### 3. Ударні

Барабанный набір:

**Малий барабан** (snare drum):

Мікрофон: Динамічний мікрофон (наприклад, Shure SM57).

Розташування: Мікрофон направлений на центр малого барабану під кутом 45 градусів.

Відстань: Від 2 до 5 см над пластиком барабана.

**Бас-барабан** (kick drum):

Мікрофон: Спеціальний мікрофон для бас-барабану (наприклад, AKG D112).

Розташування: Мікрофон розташований всередині бас-барабану або перед отвором.

Відстань: Від 5 до 10 см від голови барабану або від 10 до 20 см від отвору.

**Томи** (toms):

Мікрофони: Динамічні мікрофони (наприклад, Sennheiser MD421).

Розташування: Мікрофони направлені на середину кожного тому під кутом 45 градусів.

Відстань: Від 5 до 10 см над шкірою томів.

**Оверхеди** (overheads):

Мікрофони: Пара конденсаторних мікрофонів (наприклад, AKG C414).

Розташування: Мікрофони розташовані вище барабанного набору на відстані від 1 до 2 метрів один від одного.

Відстань: Від 1 до 2 метрів над барабанами, забезпечуючи захоплення загальної картини звуку.

#### **4. Гітарний підсилювач**

Метод близького мікрофонування:

Мікрофон: Динамічний мікрофон (наприклад, Shure SM57).

Розташування: Мікрофон розташований перед центром гучномовця під кутом 45 градусів.

Відстань: Від 2 до 5 см від гучномовця. Це забезпечує захоплення детального звуку з мінімальним фоновим шумом.

Метод далекого мікрофонування:

Мікрофон: Конденсаторний або стрічковий мікрофон.

Розташування: Мікрофон розташований на відстані від 1 до 3 метрів від гучномовця.

Відстань: Від 1 до 3 метрів. Це дозволяє захопити звук гучномовця разом з акустикою приміщення.

#### **5. Вокал**

Метод прямого мікрофонування:

Мікрофон: Конденсаторний мікрофон (наприклад, Neumann U87).

Розташування: Мікрофон розташований на рівні рота виконавця.

Відстань: Від 15 до 30 см від рота виконавця. Використовується поп-фільтр для зменшення поп-шумів.

Метод просторового мікрофонування:

Мікрофон: Стрічковий мікрофон.

Розташування: Мікрофон розташований на відстані від 1 до 2 метрів від виконавця.

Відстань: Від 1 до 2 метрів. Це дозволяє захопити вокал з природною акустикою приміщення [1].

#### **Список використаних джерел:**

1. The Recording Engineer's Handbook 4th Edition (ISBN 978-0998503301 © 2017 by Bobby Owsinski).

**Спариняк Анастасії Олегівни**, здобувача вищої освіти факультету мистецтв  
ПВНЗ «Київський університет культури», Україна

**Науковий керівник: Доколова Альона Сергіївна**, доктор філософії  
ПВНЗ «Київський університет культури», Україна

## **СЕМІОТИКА ТА ЕСТЕТИКА СИМВОЛІВ У КОЛЯДКАХ ТА ЩЕДРІВКАХ УКРАЇНЦІВ**

Колядки та щедрівки є важливим елементом української фольклорної традиції, що зберігається з давніх часів і відображає міфопоетичну картину світу. Вони виконують не лише розважальну чи святкову функцію, а й слугують засобом передачі символічних значень, які формували світогляд українців. Семіотичний аналіз цих жанрів дозволяє простежити багат шаровість їхніх змістових рівнів, виявити культурні коди, що дійшли до нашого часу, а також оцінити їх естетичну цілісність та обрядове значення.

Одним із ключових аспектів семіотики колядок і щедрівок є символіка створення світу та циклічність часу. У цих творах Всесвіт постає через символи сонця, місяця, зірки, дерева життя, які відображають ідею оновлення та швидкоплинності буття. Циклічність часу втілюється через образи сонця, що сходить, або зірки, що провіщає настання нового етапу. Таким чином, тексти колядок і щедрівок поєднують архаїчні космологічні уявлення, які перегукуються з давніми індоєвропейськими міфологіями про створення світу. Естетична складова цих творів посилюється використанням яскравих епітетів, символічних метафор, які підкреслюють сакральний зміст обрядових пісень.

Значне місце в українських колядках і щедрівках займає хліборобська та зоосеміотика. Центральну роль у цих творах відіграють символи родючості, достатку та добробуту, оскільки їх виконання пов'язане з періодом зимового відродження природи. У текстах згадуються обряди посіву, які символізують родючість землі та продовження роду. Образи оленя, коня, корови, півня мають не лише буквальне значення, а й виконують функцію знаків благополуччя, руху, оновлення та захисту. Важливо й те, що тваринна символіка вказує на зв'язок із тотемістичними віруваннями, які формували світогляд українців у дохристиянські часи.

Колядки та щедрівки також містять символіку соціальної гармонії та взаємодії, що закріплює їх функцію об'єднувальних комунікативних актів. Основними елементами цих творів є образи гостинності, взаємодопомоги, побажання процвітання та благополуччя. Через обрядове прославлення господаря, його родини та дому утверджуються традиційні суспільні цінності, зміцнюються стосунки між членами громади, підкреслюється важливість єдності та взаємопідтримки.

На особливу увагу заслуговує естетика звуково-ритмічного оформлення колядок і щедрівок. Їх структура підпорядкована певним ритмічним схемам, які сприяють легкому запам'ятовуванню та відтворенню. Такі прийоми, як повтор, римування, паралелізми, формують особливий ритміко-естетичний ефект, який посилює вплив обрядової пісні на слухача. Використання формул «Ой дай, Боже!», «Щедрий вечір, добрий вечір» не лише виступає музичною основою твору, а й посилює його сакральний контекст.

Незважаючи на значну християнізацію жанру, в колядках і щедрівках простежуються архаїчні мотиви, що відображають дохристиянські вірування. Наприклад, такі образи, як Діва Марія, Спаситель, ангели переплітаються з давніми культами сонця, води, дерев, зооморфними персонажами, що підтверджує процес насадження язичницької символіки на християнську традицію. Цей синкретизм дозволяє простежити поступову трансформацію обрядових текстів, їх адаптацію до нових світоглядних систем і, водночас, стійкість до змін завдяки збереженню традиційної семантики символів.

Таким чином, семіотичний аналіз українських колядок і щедрівок виявляє багаторівневу систему символів, яка поєднує в собі естетичний, обрядовий і соціокультурний зміст. Їхня поетична структура формує своєрідний код української традиції, зберігаючи національну ідентичність і світогляд народу. Символіка цих жанрів не лише сприяє розумінню фольклорної спадщини, а й відображає глибокий зв'язок минулого з сучасністю, роблячи колядку та щедрівку важливим інструментом спілкування поколінь.

### Список використаних джерел:

1. Погребенник Ф. Фольклоризм української поезії. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. С. 98–112. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/26015/Pohrebennyk%20Folklorizm.pdf> (Дата звернення: 18.06.2024).
2. Протасова С. Бібліографія зимової обрядової музики українців: матеріали та дослідження (на допомогу молодому дослідникові та викладачеві). *Проблеми етномузикології*, 2017, № 12. С. 120–130. URL: <http://dspace.knukim.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/100/1/Protasova.pdf> (Дата звернення: 20.02.2024).
3. Український вертеп: вертеп у драматургії, прозі та поезії XIX–XX ст. упоряд. М. М. Сулима. Київ: Дніпро, 2010. 606 с.

**Дупік Артем Анатолійович**, здобувач 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти кафедри музичного мистецтва та звукорежисури  
*Міжнародний Гуманітарний Університет, Україна*

**Науковий керівник: Горовенко Максим Гергійович**, старший викладач кафедри музичного мистецтва та звукорежисури  
*Міжнародний Гуманітарний Університет, Україна*

## **СУЧАСНІ СПОСОБИ ЗАПISУ ТА ОБРОБКИ РИТМ-СЕКЦІЙ**

### **Бас-гітари**

Для запису бас гітар в першу чергу необхідно підібрати інструмент - роздивимося 2 варіанта

Ibanez Sound Gear 375 та Fender Ultra Jazz Bass

#### **Ibanez Sound Gear**

Електрична бас-гітара Ibanez Soundgear SR375 пропонує чудовий баланс між гнучкістю та продуктивністю. Серія Ibanez Soundgear має головну ціль - забезпечити музикантів тонким, швидким грифом та можливістю отримати широкий спектр тонів — від звучання джазу до потужного металу.

Основні характеристики:

Корпус і гриф - Модель SR375 має корпус з клена , відомий своєю легкою вагою та збалансованим тоном. Тонкий гриф з клена та горіха забезпечує комфортну гру

Накладка на гриф - з ятоба з 24 середніми ладами гарантує плавну гру по всьому грифу, що робить цей інструмент ідеальним для різних стилів виконання.

Брідж і налаштування: Регульований брідж B125 з 16,5 мм відстанню між струнами допомагає підтримувати стабільне налаштування і дозволяє легко регулювати струни.

Також Бас оснащений активними хамбакерами PowerSpan Dual Coil

Є вбудований активний 3-смуговий еквалайзер для точного налаштування низьких, середніх і високих частот.

Контроль у вигляді 3позиційного перемикача

SR375 забезпечує надійну продуктивність та різноманітність тонів, що робить її чудовим вибором для гравців будь-якого рівня,

#### **Jazz Bass**

American Ultra — це найпросунутіша серія гітар і бас-гітар, розроблена для музикантів, які шукають максимальну точність, продуктивність і звук. Модель American Ultra Jazz Bass V має особливий профіль грифа "Modern D", що забезпечує комфортну гру протягом тривалого часу, а скошена п'ятка грифа полегшує доступ до високих ладів. Накладка грифа з радіусом від 10" до 14" і 21 ладом середнього розміру дозволяє швидку і легку гру, тоді як звукознімачі Ultra Noiseless Vintage та оновлений преамп надають величезні можливості для налаштування тону без сторонніх шумів. Задні контури корпусу додають не тільки естетичної привабливості, але й функціональності.

Корпус - вільха що надає збалансований звук із рівними середніми частотами та гарною атакою. Вона добре підходить для багатьох стилів музики, від року до джазу, і забезпечує яскравий, теплий тон, також вільха досить легка.

Оздоблення грифу - Сатиновий поліуретан  
мензура – 34 та 21 лад , гриф - клен

Обидва ці інструменти створені для взаємодії з різними стилями, але навіть при використанні їх у жанрах, не властивих для них, вони можуть дати цілком хороший результат.

Сама бас-гітара додає певного відтінку і характеру звуку. Наприклад, бас-гітари SoundGear звучать більш тонко та агресивно завдяки активним звукознімачам, що відрізняє їх від Jazz Bass, який має більш м'який і теплий тон.

На знімках чітко видно, що у SoundGear виразно більше високих частот, завдяки чому звук стає ширшим і читабельнішим. У Jazz Bass звук більш насичений, з м'якшими низькими частотами, що робить його щільнішим у будь-якому музичному стилі.

Для запису я використовував плагін Neural DSP DarkGlass у стандартному режимі преампа, а після запису — FabFilter Pro Q3, щоб порівняти частотний діапазон.

Частотний діапазон безпосередньо впливає на подальшу обробку матеріалу, отриманого з цих інструментів. Однак, виходячи з мого досвіду роботи з обома гітарами, могу сказати, що вони легко інтегруються у будь-який мікс і звучать відмінно.

У SoundGear, для кращого вирішення проблем із “посадкою” в мікс, можна використовувати перемикач, активуючи окремо хамбакери або обидва одночасно для агресивного і дещо перевантаженого звучання.

У Jazz Bass пасивні звукознімачі, які надають звуку теплоту та гнучкість, що робить його придатним для різних завдань. Звучання гітар Fender цієї серії важко сплутати через їх характерний, особливо плавний тон.



Візуально одразу бачно різницю між записаним в однакових умовах матеріалу.

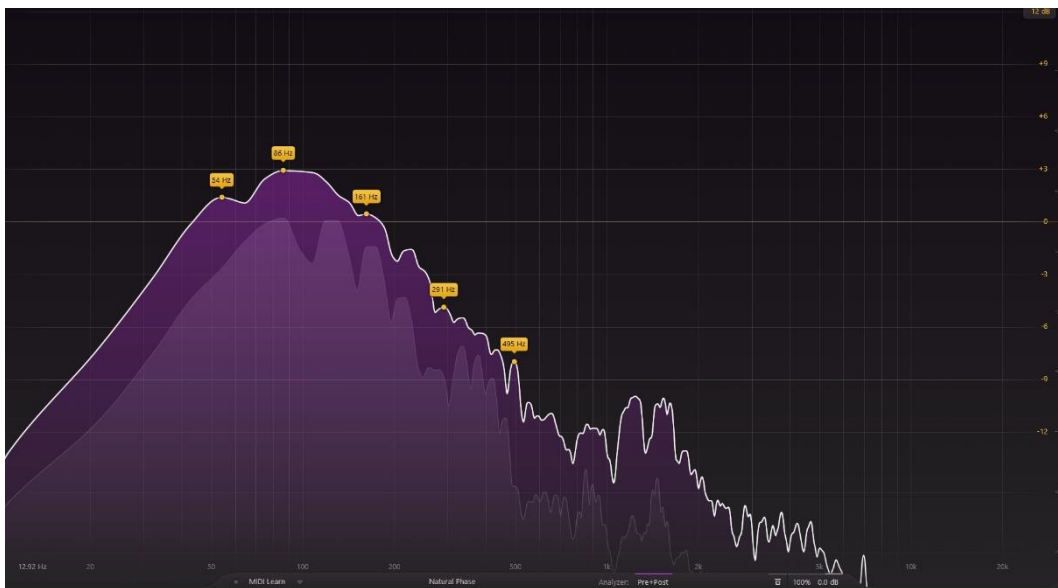
Рожевим кольором атвор відмічає гітару від Ibanez, зеленим – Fender

## На цьому знімку графічний еквалайзер FabFilter Pro-Q 3

### 1. Ibanez



### 2. Fender



## СЕКЦІЯ 16. ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЛОГІЯ

**Чадронцева Олександра Олександрівна**, здобувач вищої освіти факультету маркетингу

*Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана, Україна*

**Науковий керівник: Богославець Оксана Григорівна**, канд. екон. наук, доцент

*Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана, Україна*

### ТУРИЗМ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕТОД ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ ГРОМАД У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД (НА ПРИКЛАДІ ВИШГОРОДСЬКОЇ ГРОМАДИ)

Туризм відіграє важливу роль у процесі економічного відновлення після конфліктів, оскільки має значний потенціал для стимулювання економічного зростання. Окрім цього, він сприяє зміцненню соціальної та культурної стабільності. Відновлення туристичної інфраструктури та залучення нових туристичних потоків є одними з найефективніших способів досягнення цих цілей, адже туризм напряму та через мультиплікативний ефект позитивно впливає на інші сфери економіки.

Інклюзивний туризм є важливим інструментом економічного відновлення громад, особливо після конфліктів та криз. В Україні, що переживає наслідки війни та пандемії, цей напрям може стимулювати місцеву економіку, створювати робочі місця та розвивати інфраструктуру.

Основні аспекти розвитку інклюзивного туризму:

#### 1. Розвиток інфраструктури та інвестиції

Доступний туризм сприяє створенню адаптованих готелів, транспорту та культурних об'єктів, що відкриває нові можливості для всіх категорій населення та залучає додаткові інвестиції.

#### 2. Створення робочих місць

Інклюзивний туризм забезпечує зайнятість у готельному бізнесі, сфері обслуговування та туристичних стартапах. Зокрема, регіони, такі як Карпати чи Одещина, можуть отримати сотні нових робочих місць.

#### 3. Приваблення туристів

Розвиток доступних маршрутів сприяє зростанню як внутрішнього, так і міжнародного туризму. Наприклад, внутрішній туризм в Україні зріс на 15% у 2022 році, а поліпшення доступності може додатково залучити до 10% туристів.

#### 4. Соціальний ефект

Доступний туризм сприяє інтеграції людей з інвалідністю, літніх осіб та інших вразливих груп у суспільство, допомагаючи їхній фізичній та психологічній реабілітації.

#### 5. Збереження культурної спадщини

Адаптація історичних пам'яток та природних об'єктів для інклюзивного туризму сприяє їхній популяризації та розвитку локальних брендів.

Попит на інклюзивний туризм у Вишгородській громаді зростає через збільшення кількості ветеранів війни та осіб з інвалідністю, а також потребу у доступній туристичній інфраструктурі.

За даними на 2023 рік у Київській області понад 150 тисяч людей з інвалідністю, з яких 9,5 тисяч — внаслідок війни[1]. Вишгород, розташований на березі Київського водосховища, має потенціал стати центром інклюзивного туризму, забезпечуючи адаптовані готелі, транспорт та туристичні маршрути.

Кількість ветеранів війни постійно зростає, що підвищує потребу у реабілітаційних центрах. Вишгородська громада, маючи природні ресурси та туристичні об'єкти, може запропонувати комфортні умови для фізичного й психологічного відновлення.

Популярність Вишгорода як туристичного напрямку сприяє залученню інвестицій у розвиток інклюзивного туризму, що покращить доступність відпочинку для всіх. Це не лише соціально значуща ініціатива, а й економічний поштовх для громади. Інклюзивний туризм сприятиме соціальній інтеграції, розвитку місцевих громад та загальному покращенню якості життя.

#### **Список використаних джерел:**

1. ЗМІ Київської області. *Інваліди війни та ветерани в Київській області: реабілітація та допомога* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zn.ua>



НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ VII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ  
СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ НАУКИ:  
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ»**

21 лютого 2025 рік • м. Хмельницький, Україна

Українською та англійською мовами

*Всі матеріали пройшли перевірку на плагіат та експертизу за формальними ознаками  
(форматування, стиль мови, оформлення цитувань та списку використаних джерел).  
За точність викладеного матеріалу відповідальність несуть автори та їх наукові керівники.  
Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів.*

Підписано до друку 21.02.2025.

Папір офсетний. Цифровий друк. Формат 60×84/16.

Гарнітура Times New Roman, Poiret One та Arial.

Умовно-друк. арк. 9,18. Замовлення № 25/002.

Тираж: 50 екземплярів. Віддруковано з готового оригінал-макету.

**Контактна інформація організаційного комітету:**

Громадська організація «Молодіжна наукова ліга»  
21005, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 40, офіс 103  
Телефони: +38 098 1948380; +38 098 1526044  
E-mail: [info@liga.science](mailto:info@liga.science) | URL: [www.liga.science](http://www.liga.science)

Видавець: ТОВ «УКРЛОГОС Груп».

21005, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 18, офіс 81. E-mail: [info@ukrlogos.in.ua](mailto:info@ukrlogos.in.ua)  
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 7860 від 22.06.2023.